

SLADDET VERSJON
Godkjent av: _____

BEGRENSET
iht. sikkerhetsloven § 11 og § 12
jf. offentleglova § 13

Scenarier for samfunnssikkerhet og nasjonal beredskap

Janne Merete Hagen, Bjørn Olav Knutsen, Morten Bjørnenak og Therese Sandrup

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)

15. april 2011

BEGRENSET

~~BEGRENSET~~

FFI-rapport 2011/00648

110601

Emneord

Samfunnssikkerhet

Beredskap

Scenario

Sivilt-militært samarbeid

Beskyttelse av samfunnet

Godkjent av

Monica Endregard

Prosjektleder

Jan Ivar Botnan

Avdelingssjef

~~BEGRENSET~~

Sammendrag

Denne rapporten er en del av BAS6-prosjektet. Målet med rapporten er å utvide trusselspekteret og det mentale kartet hos norske myndigheter med beredskapsansvar i krise og krig. Scenarioene i denne rapporten er et supplement til de 10 scenarioene som Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har utviklet i forbindelse med sin samfunnsrisikoanalyse og også de scenarioene som er utviklet for Forsvaret i forbindelse med Forsvarets langtidsplanlegging.

Hensikten med scenarioer er å lage et grunnlag for strategisk konversasjon. Scenarioer er nyttige for å vurdere potensielle implikasjoner av og mulige svar på ulike hendelser. Således bidrar scenarioene til å gi brukeren av disse et felles begrepsapparat for så å utvikle tenkingen omkring pågående begivenheter. Store hendelser vil kunne utløse et behov også for nordisk så vel som et bredere internasjonalt samarbeid innenfor beredskap. De utviklede scenarioene vil i enkelte tilfeller kunne ha en karakter og et omfang som gjør et samarbeid på tvers av nasjonsgrenser relevant. Et utvalg av scenarioene skal benyttes til å analysere nasjonal kriseledelse, beredskap og sivil-militært samarbeid.

Rapporten skisserer fire ulike utviklingsretninger, bærekraftig utvikling, markedsstyrt utvikling, kapitalisme i vanskeligheter og stengte stater og forsvarsblokker. Innen hver utviklingsretning har det blitt utviklet fem ulike scenarioer. Vi har valgt å legge scenarioene inn i en utviklingsretning fordi det utvider mulighetsrommet for å analysere beredskap under ulike rammebetingelser. Noen scenarioer vil ha en klar plassering i forhold til rammebetingelsene gitt av de fire utviklingsretningene. Andre, for eksempel naturkatastrofene, vil derimot kunne plasseres inn i hvilken som helst utviklingsretning.

Det har blitt lagt vekt på at scenarioene innenfor de fire scenariokategoriene skal dekke sentrale aspekter som krisekommunikasjon, sivil-militære utfordringer, den internasjonale dimensjonen og næringslivets rolle gjennom privat-offentlig samarbeid. Vi har også, når det gjelder naturhendelser, vektlagt å dekke både geologiske, meteorologiske og kosmiske fenomener som kan true liv på jorda.

Det er angitt hvilke av disse scenarioene som har gradering. Vi har forsøkt å gi scenarioene en størst mulig grad av realisme og kompleksitet, og bygd inn flere hendelser på en slik måte at leserne får en større forståelse for hvordan samspillet mellom ulike samfunnsområder samhandler med hverandre under en krise. Dette bidrar forhåpentligvis til større kriseforståelse og kan på sin side legge grunnlaget for at fremtidige kriser takles på en bedre måte.

Det er også utviklet en spørsmålbank med generelle spørsmål til scenarioene som grunnlag for diskusjon og videre analyse. I tillegg har vi under hvert scenario inkludert teasere (spørsmål) som kan være til hjelp for å sette i gang en diskusjon rundt beredskap. Rapporten er derfor også et verktøy som kan hjelpe aktører innen totalforsvaret til å arrangere skrivebordsøvelser og gruppediskusjoner om beredskapsevne og rolleforståelse.

English summary

This report is part of the BAS6-project at FFI. The aim of the report is to broaden the understanding of threats among Norwegian authorities with emergency preparedness responsibility during times of crisis and war. The scenarios in the report extend the threat spectrum given by the 10 scenarios developed by the Directorate for Civil Protection and Emergency Planning (DSB) and the scenarios developed by the Norwegian Defence for the Armed Forces long term planning.

The scenarios aim to provide a foundation for strategic conversation. Scenarios are useful for assessing potential implications of and possible responses to different incidents. Hence, the scenarios give the user some common concepts to develop the thinking about future events. Larger incidents could release a need for Nordic as well as international cooperation within emergency preparedness. The scenarios this report presents will to some extent also have a character and a scope that must include international cooperation. A sample of the scenarios will be used in studies of crisis leadership, civil emergency preparedness and civil-military cooperation.

The scenarios are developed within four different paths of developments, sustainable development, market led development, capitalism in crisis and closed states. Within each of these, we have developed five scenarios which all are based on previous research on the vulnerability of the Norwegian society. We have chosen to put the different scenarios within the different paths of developments because it provides us with the opportunity to analyse civil protection and emergency planning within different political and societal frameworks. Some scenarios clearly belong to one specific development directions, but others like the natural disasters can be located within all of the four development directions.

In connection with the elaboration of this package of scenarios, we tried to underline that all of the scenarios within these four directions should focus on crisis communication, civil-military challenges, the international dimension and the private sector's role through public-private cooperation. We have also, when it comes to natural incidents emphasised geological, meteorological and cosmic phenomena that can threaten life on earth.

We have stated which of these scenarios that are classified as restricted. We have furthermore tried to give these scenarios a high degree of realism, and we have also built in several incidents in such a way that the reader can achieve a better understanding for the interplay between several societal sectors during a crisis. In such a way we try to develop an enhanced understanding for how a crisis might develop. The aim is to lay a foundation for how future crisis might be managed in a better way. We have also developed a bank of questions with general questions for each of the scenarios. In addition, we have under each scenario included questions, or teasers, which might be of help in actuating discussions on emergency preparedness and crisis management. The report is therefore also a tool that might help the civilian and military authorities and governmental agencies to arrange table-top exercises and group discussions on emergency response resources and responsibilities.

Innhold

	Forord	7
1	Innledning	9
1.1	Bakgrunn og formål	9
1.2	Rapportens oppbygging	11
2	Arbeidsmetode og teori: Fra hendelsesklasser til scenarioer	12
2.1	Arbeidsmetode	12
2.2	Teori og definisjoner	12
2.3	Fra hendelsesklasser til scenarioer	15
2.4	Scenarioutvikling	18
2.5	Spørsmålsbank	23
3	Bærekraftig utvikling	24
3.1	(U) Solstorm og elektronikksammenbrudd	24
3.2	(U) Flodbølge	28
3.3	(B) Ulykke innen kjemisk industri	31
3.4	(U) Stort ran	35
3.5	(B) Kidnapping av norsk statsborger	39
4	Markedsstyrt utvikling	44
4.1	(U) Transportulykke	45
4.2	(U) Klovdyrsepidemi	48
4.3	(B) Ukontrollert utblåsing fra borehull	52
4.4	(B) Terrorhandling	56
4.5	(B) Tverrskandinavisk høyreekstrem voldsbølge	60
5	Kapitalisme i vanskeligheter	64
5.1	(U) Skogbrann	64
5.2	(U) Svikt i pengeflyten	68
5.3	(U) Pandemi	73
5.4	(B) Masseimmigrasjon	78
5.5	(B) IKT-angrep	82
6	Stengte stater og forsvarsblokker	87
6.1	(U) Ekstremt vintervær	87
6.2	(U) Økonomisk krise	90
6.3	(B) Matmangel	95
6.4	(B) Forsyningskrise	98

~~BEGRENSET~~

6.5	(B) Militært begrenset angrep på Norge	103
7	Veien videre fra scenarioer til bedre beredskap	106
7.1	Bruksområder for rapporten i totalforsvaret	106
7.2	Videre arbeid	107
	Forkortelser	109
	Referanser	111

Forord

BAS6-prosjektet skal utvikle flere scenarier for arbeidet med samfunnssikkerhet. Disse skal benyttes for å studere om dagens ordninger for nasjonal kriseledelse og sivil-militært samarbeid dekker ressursbehovet som vil kunne oppstå i en tenkt krisesituasjon. Et felles situasjonsbilde og en ensartet rolleforståelse er viktig for å kunne takle de utfordringene en vil få innenfor krisekommunikasjon- og ledelse.

Siden midten av 1990-tallet har Forsvaret og den sivile beredskapen vært i en omstillingsprosess som fremdeles pågår. Derfor er det også mulig å studere mulige avvik i beredskap og sivil-militært samarbeid opp i mot mulige trusler som vil kunne oppstå i fremtiden. Målgruppen for rapporten er derfor Forsvaret og etater innen den sivile beredskap fra kommunenivå og til sentralt nivå.

Denne rapporten gir innsikter i mulige utfordringer Norge vil stå overfor gitt fire ulike samfunnsutviklinger. Scenarioene er gruppert innenfor hver av de fire mulige utviklingsretningene denne rapporten trekker opp. Dette må imidlertid ikke betraktes som en hemske, men snarere som et analytisk verktøy for å kunne forstå hvordan kriseledelse- og kommunikasjon vil kunne fungere innenfor hver av de fire samfunnsutviklingene.

Det understrekes at denne rapporten ikke hadde vært mulig uten all den bistanden vi mottok fra interessenter utenfor FFI. Vi vil for det første takke alle de som deltok på workshopen på FFI 27. oktober 2010. Denne workshopen la et solid grunnlag for det videre arbeidet med denne rapporten. Vi benytter for det andre anledningen til å takke for alle de kommentarene vi fikk da denne rapporten var ute på høring i de ulike departementene og i de ulike etatene.

Kjeller, 18. mars 2011

Janne Merete Hagen
Bjørn Olav Knutsen
Morten Bjørnenak
Therese Sandrup

~~BEGRENSET~~

~~BEGRENSET~~

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og formål

St.prp. nr. 48 (2007-2008): *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier* påpeker at Norge trenger et forsvar for å ivareta det grunnleggende og tidløse ansvar for å skape sikkerhet for staten, befolkningen og samfunnet. Proposisjonen skisserer økt vekt på samfunnssikkerhet og behovet for å se anvendelsen av militærmakten i sammenheng med de andre virkemidlene staten råder over. I arbeidet med å forebygge og møte de sikkerhetsutfordringer Norge vil kunne bli stilt ovenfor, understreker proposisjonen at det må tilstrebes en helhetlig tilnærming til bruken av militære og sivile virkemidler. En klar rolleforståelse mellom militær og sivil side er dermed viktig.

I St. meld. nr. 22 (2007-2008): *Samfunnssikkerhet. Samvirke og samordning* fremheves det at Regjeringens viktigste oppgave er å forebygge kriser. Dersom hendelser og kriser likevel oppstår, er målsetningen at de skal håndteres raskt og effektivt ved bruk av samfunnets ressurser, klare strukturer og ansvarsforhold, klare kommandolinjer mellom sivile og militære aktører og tilstrekkelig kompetanse på alle nivå. Meldingen trekker også fram at Forsvarsdepartementet (FD), Justisdepartementet (JD) og andre berørte departementer skal gjennomgå ordninger for gjensidig sivil-militær støtte både nasjonalt og ved operasjoner i utlandet. Meldingen nevner også det langsiktige samarbeidet mellom Justisdepartementet, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) og Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) gjennom Beskyttelse av samfunnet (BAS)-prosjektene. Meldingen understreker at BAS6-prosjektet skal utvikle scenarioer for arbeidet med samfunnssikkerhet, med særlig vekt på sivil-militært samarbeid. Scenarioene skal blant annet brukes til å identifisere problemstillinger knyttet til sivil-militært samarbeid og tverrsektoriell samordning.

Denne rapporten er en del av BAS6-prosjektet og presenterer et bredt scenariogrunnlag for å kunne analysere beredskap i forhold til samfunnssikkerhet og sikkerhetspolitiske kriser. Målet med rapporten er å bre ut trusselspekteret og utvide det mentale kartet i Forsvaret og hos norske sivile beredskapsmyndigheter. Rapporten er et supplement til arbeidet med et nasjonalt risikobilde ledet av DSB og scenarioarbeid i forbindelse med Forsvarets langstidsplanlegging (Hennum et al, 2007). Meyers typologi over uønskede hendelser danner grunnlaget for scenarioene sammen med annet empirisk rettet scenarioutviklingsarbeid i BAS-prosjektene (Meyer, 2008; Ensrud et al, 1996; Hæskén, 1996).

Rapportens målgruppe er Forsvaret og aktører i den sivile beredskapen fra kommunalt nivå, fylkesnivå og til sentralt nivå. Samlet sett inngår disse i totalforsvaret. Totalforsvaret ble etablert i etterkant av andre verdenskrig som et tiltak for å kunne benytte samfunnets samlede ressurser i fremtidige krise- og krigssituasjoner.

Rapporten er ment å være et utgangspunkt for planlegging og gjennomføring av skrivebordsøvelser og gruppediskusjoner hos sivile og militære aktører i totalforsvaret. Derfor har

vi også laget en spørsmålsbank med generelle spørsmål i tillegg til spesielle spørsmål knyttet til hvert scenario.

Store hendelser vil kunne utløse et behov for nordisk så vel som et bredere internasjonalt samarbeid innenfor beredskap, inklusivt samarbeid med Russland. De utviklede scenarioene har i enkelte tilfeller en karakter og et omfang som gjør et samarbeid på tvers av nasjonsgrenser relevant.

Denne relevansen må knyttes til de dyptgående samfunnsendringene som finner sted i de vestlige samfunnene. En av de viktigste driverne bak disse endringsprosessene er den tiltakende globaliseringen av økonomien som igjen er godt hjulpet fram av teknologiske nyvinninger innenfor transport og informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Denne driveren er basert på en nyliberal ideologi hvis hovedinnhold er at en nedbygging av økonomiske grenser og utnyttelse av komparative fortrinn er et gode i seg selv. Som følge av dette endres statenes styringskapasiteter selv om nyere forskning også viser at globaliseringen ikke har tatt makten fra statene, men at statene styrer mer indirekte enn før (Neumann og Sending, 2010).

Slike globaliseringsprosesser som bidrar til å bringe statene inn i en tettere gjensidig avhengighet av hverandre, vil i sin tur bidra til å initiere nye trusselsaspekter og trusseltyper. Terrorismeforskningen synes eksempelvis å påpeke en sammenheng mellom globaliseringsprosesser og nyere former for terror, som for eksempel at globaliseringen vil initiere mer terrorisme med massedød som resultat (Lia, 2005). Teknologiske endringsprosesser, herunder også endringer i den militærteknologiske utviklingen, vil endre karakteren av krig og spesielt hvordan vestlige land fører krig. I de vestlige samfunn har det for det første blitt langt mindre aksept for tap av egne styrker og for det andre vesentlig mindre aksept for skader på sivile. Den naturlige teknologiske responsen på dette har vært utviklingen av langtrekkende presisjonsvåpen og sensorsystemer med bedre detaljoppløsning og dekningssevne i rom og tid (Eggereide et al, 2004). Vi ser også en langsom innføring av flere ubemannede plattformer, som for eksempel Unmanned Aerial Vehicles (UAV-er).

Dette innebærer at når man taler om beredskap i tilknytning til samfunnssikkerhet og sikkerhetspolitiske kriser, kan man ikke lenger bare legge nasjonale perspektiver til grunn. Det skal i denne sammenhengen understrekes at EU gjennom Lisboa-traktaten har innført en solidaritetsgaranti som inneholder forpliktelser om gjensidig bistand i tilfelle naturkatastrofer eller terrorhendelser. EU har også innført en kollektiv forsvarsgaranti i tilfelle et væpnet angrep utenfra. Dette kommer i så fall i tillegg til den kollektive forsvarsgarantien som gjøres gjeldende for de 21 EU-stater som også er medlemmer av Nato. Det kan også tenkes andre samarbeidsformater enn EU og Nato. Her er FN et prioritert område for den norske regjeringen, samtidig som Regjeringen i St. meld. nr. 22 (2007-2008) understreker at Norges internasjonale samarbeid på dette området er styrket gjennom deltakelse i flere nye programmer og aktiviteter, som et nytt finansielt instrument for sivil beredskap i EU og program for beskyttelse av europeisk kritisk infrastruktur.

1.2 Rapportens oppbygging

Rapporten er strukturert på følgende måte. Kapittel 2 gir en begrunnelse og forklaring på hvordan vi utvikler scenarier med utgangspunkt i typologi, hendelsesklasser og hendelsestyper. Et vesentlig analytisk grep er å legge til grunn scenarier ut i fra hva som kjennetegner det internasjonale systemet. Vi baserer oss i denne sammenhengen på to ulike sett av variabler, godt versus dårlig internasjonalt samarbeid og offentlig versus privat kontroll. Dessuten gir dette kapitlet en beskrivelse av rapportens metodiske tilnærminger med en kort redegjørelse for noen av de utfordringene vi står overfor når en utarbeider en rapport av denne typen.

På grunnlag av det teoretiske rammeverket i kapittel 2, vil de resterende kapitlene utlede ulike sett av scenarier. Kapittel 3 med overskriften "Bærekraftig utvikling" analyserer scenarier som beskriver utilsiktede hendelser, som ulykker og naturkatastrofer som solstorm, men også tilsiktede hendelser. Derfor inneholder dette kapitlet to scenarier innenfor sistnevnte kategori, der det ene går på kidnapping av norsk statsborger i utlandet og et stort ran som får store samfunnsmessige konsekvenser.

I kapittel 4 med tittelen "Markedsstyrt utvikling" forutsettes det at det internasjonale systemet fremdeles karakteriseres som godt, men privatisering går på bekostning av offentlig styring og kontroll, noe som også får konsekvenser for helse, miljø og sikkerhet. Markedsmekanismer og "hyperglobalisering" gir økte muligheter for ulike sett av tilsiktede hendelser, som omfatter ulike typer for kriminalitet, terrorisme og militære hendelser.

I kapittel 5 med overskriften "Kapitalisme i vanskeligheter" beveger vi oss over i en situasjon preget av dårlig internasjonalt samarbeid og et kapitalistisk system i krise. Dette kan føre til enda alvorligere hendelser og kriser som svikt i pengeflyt, pandemier, masseimmigrasjoner og storskala IKT-angrep.

Kapittel 6 med overskriften "Stengte stater og forsvarsblokker" er karakterisert ved blant annet stat til stat konkurranse om relativ fordeling av makt noe som blant annet kan muliggjøre et militært begrenset angrep på Norge. I tillegg er mulighetene langt større for økonomisk kollaps. Også utilsiktede hendelser som vintervær vil kunne få langt alvorligere konsekvenser enn dersom det internasjonale samarbeidet hadde vært bedre.

Kapittel 7 diskuterer scenarioenes bidrag til beredskapstenkningen sett opp mot arbeidet som ellers gjøres i regi av DSB og i langtidsplanleggingen for Forsvaret. Videre skisserer dette kapitlet det videre arbeidet innenfor BAS6-prosjektet som skal ha fokus på nasjonal beredskap mot kjemikalieulykker, samt hendelser som i stor grad involverer sivil-militært samarbeid i krisehåndteringen. Disse analysene vil fokusere på koordineringsutfordringer og kriseledelse, samt ressursituasjonen i forhold til behovet slike scenarier genererer.

2 Arbeidsmetode og teori: Fra hendelsesklasser til scenarier

2.1 Arbeidsmetode

I arbeidet med denne rapporten har anvendelse av sekundærkilder i form av litteraturstudier stått sentralt. Vi har også hatt nytte av tidligere scenarioarbeid og skrivebordsøvelser i BAS og FFIs kompetanse i scenarioutvikling for Forsvarets langtidspanlegging. Siden FFI tradisjonelt har best kompetanse innenfor målrettede hendelser og teknisk svikt, har vi gjennomført et arbeidsseminar med tema naturhendelser. På arbeidsseminaret, som ble gjennomført 15. september 2009, deltok Norges geotekniske institutt (NGI), Institutt for geovitenskap ved Universitetet i Bergen, Meteorologisk institutt, DSB og FFI. Dette arbeidsseminaret er en del av empirien for denne rapporten. Prosjektet har også deltatt på avslutningsseminaret for GeoExtreme-prosjektet ved NGI i oktober 2009 for å øke kompetansen om naturhendelser.¹

Arbeidet med scenarioutvikling har vært diskutert på flere prosjektrådsmøter. Prosjektet arrangerte et eget scenarioseminar 27. oktober 2010, og har i tillegg arbeidet med fagpersoner på FFI og eksternt. Dessuten har det vært dialoger med beredskapsmedarbeidere i departementene og med deltakere i arbeidsgruppen for "Styrket nordisk samarbeid innenfor sikkerhetsforskning". FFIs scenarier er utviklet parallelt med DSBs nasjonale sårbarhets- og risikobilde. FFI og DSB har hatt en god dialog i arbeidet med å utvikle scenarier. Mens DSBs scenarier er utviklet med bakgrunn i en risikovurdering med vekt på sannsynlighet og konsekvens (Engeland, 2010; DSB, 2010), har FFI tilstrebet å bre ut hele utfordringsspekteret for store konsekvenser for også å dekke scenarier som på kort sikt anses lite sannsynlige.

2.2 Teori og definisjoner

I en analyse som denne er det vesentlig å ha klart for seg hva denne rapporten mener med begreper som sikkerhetspolitikk, sikkerhetspolitisk krise, samfunnssikkerhet og terrorisme. I denne sammenhengen er det viktig å understreke at det kan finnes flere definisjoner, som ikke nødvendigvis er gjensidig utelukkende, men som likevel kan si noe om hva ulike departementer, stater og internasjonale institusjoner mener om de ulike begrepene og konseptene. Fra norsk side er det for eksempel interessant å se at FD og JD legger et noe ulikt innhold i begrepene sikkerhetspolitikk og samfunnssikkerhet.

I St. prp. 48 (2007-2008) skriver FD at utformingen av norsk sikkerhetspolitikk må ta utgangspunkt i at selve sikkerhetsbegrepet har fått et bredere og mer sammensatt innhold. Det omfatter ikke lenger bare statssikkerheten, men også samfunnssikkerheten og menneskelig sikkerhet. Den viktigste oppfatningen av sikkerhetspolitikken formål har vært, og er fortsatt, statssikkerheten, som det grunnleggende sikkerhetsbehov knyttet til statens eksistens, suverenitet

¹ I GeoExtreme-prosjektet har Norges geotekniske institutt (NGI), Norges geologiske undersøkelse (NGU), Meteorologisk institutt, Senter for klimaforskning (CICERO) og Bjerknes Centre for Climate Research samarbeidet om å undersøke sammenhengen mellom klima og skred. Prosjektet har sett nærmere på hvordan utviklingen blir de neste 50 årene, hva skred og skredfare koster samfunnet og hvordan samfunnet best kan møte og forholde seg til problemstillingene. Se www.geoextreme.no

og integritet. FD skriver videre at fremveksten av nye sikkerhetsutfordringer har resultert i at selve samfunnsstrukturen har blitt mål for anslag fra ikke-statlige aktører. En følge av dette er behovet for økt vekt på samfunnssikkerhet. Dette dreier seg om å ivareta sivilbefolkningens trygghet og sikre sentrale samfunnsfunksjoner og viktig infrastruktur mot angrep og annen skade, men uten at statens eksistens er truet.

Som vi ser søker FD å avgrense samfunnssikkerhetsbegrepet fra sikkerhetspolitikk, mens JD ikke gjør dette. De anlegger en bredere definisjon der de i St. meld. nr. 22 (2007-2008) skriver at samfunnssikkerhetsbegrepet brukes bredt og dekker sikkerhet mot hele spekteret av utfordringer, fra begrensede hendelser, via større krisesituasjoner som representerer omfattende fare for liv, helse, miljø og materielle verdier, til sikkerhetsutfordringer som truer nasjonens selvstendighet eller eksistens.

Hensikten med å vise til disse noe ulike forståelsene av begrepene sikkerhetspolitikk og samfunnssikkerhet er å illustrere at det er vanskelig, selv innenfor ett land, å komme fram til omforente definisjoner av viktige begreper. Konsekvensen av dette er at denne rapporten må ta høyde for at ulike aktører kan legge et noe forskjellig innhold i de ulike begrepene, og at selv om dette klart er en metodologisk svakhet, er dette noe vi må leve med. Det samme gjelder for andre definisjoner som sikkerhetspolitisk krise og terrorisme.

Når det gjelder de to sistnevnte begrepene, understreker FD i St. prp. nr. 48 (2007-2008) at behovet for samarbeid mellom sivil og militær sektor forsterkes av at det i dagens internasjonale trusselbilde ikke kan utelukkes at uønskede hendelser kan inntreffe. Disse defineres i området mellom kriminalitet og væpnet angrep. Det tydeligste eksempelet på det kan være anslag fra terrorisme, som ofte har en internasjonal dimensjon, at de kan være av en størrelsesorden som overgår det som sivil sektor kan håndtere alene, og hvis hovedsiktemål er å påvirke eller presse landets politiske myndigheter. I disse tilfellene kan man i ekstraordinære situasjoner stå overfor en sikkerhetspolitisk krise, selv om man ikke har å gjøre med et væpnet angrep i tradisjonell forstand. En slik krisesituasjon vil kreve innsats og nært samarbeid mellom sivile og militære ressurser for å forebygge trusler, bekjempe disse og redusere eventuelle skadevirkninger.

JD skriver i St. meld. nr. 22 (2007-2008) at det i Soria Moria-erklæringen fremgår at Regjeringen vil styrke beredskapen mot terror og sabotasjeaksjoner. Antiterrorstrategien i fredstid skal imidlertid bygge på justispolitiske prinsipper og virkemidlene som følger av dette. Denne tilnærmingen er i tråd med de vurderingene som FD gjør.

Med bakgrunn i disse begrepsdefinisjonene som av nødvendighetshensyn må ses i et bredt perspektiv, og der det til og med kan være et noe ulikt tolkningsinnhold, presenteres det her en rekke scenarioer som angir uønskede hendelser som kan utfordre eller skade norsk sikkerhet. Med uønskede hendelser menes hendelser som kan representere en trussel mot myndighetenes evne til å ivareta borgernes liv, helse og grunnleggende behov (Meyer, 2009: 8). Hensikten med scenarioer blir følgelig å lage et grunnlag for strategisk konversasjon. Dette er en metode for å vurdere potensielle implikasjoner av og mulige svar på ulike hendelser. Således bidrar

scenarioene til å gi brukeren av disse et felles begrepsapparat for så å utvikle tenkingen omkring pågående begivenheter. Scenarioer skal legge en felles basis for å kunne oppdage fremtidige usikkerheter og således bidra til at man blir i stand til å fatte bedre beslutninger (Shell, 2008a). Et scenario er dermed en beskrivelse av en fremtidig hendelse eller situasjon innen et saksfelt, eventuelt med en kjede av hendelser som leder fra dagens situasjon til fremtidssituasjonen (Johansen, 2006). Innføringen av begrepet "scenario" relateres til den amerikanske fysikeren og militærstrategen Herman Kahn som arbeidet ved RAND Corporation på midten av 1950- og 1960 tallet. Han lånte begrepet "scenario" fra filmindustrien for å understreke at han ikke laget spådommer om fremtiden, men heller fiktive historier som kunne utforskes som et ledd i strategisk planlegging (van der Heijden, 2005).

Scenario er ikke det samme som foresight. Foresight er en systematisk prosess for å forberede seg på fremtiden, basert på ulike teknikker for innhentning og strukturering av informasjon. Den mest anerkjente definisjonen av foresight, som også Norges forskningsråd legger til grunn, og som ble formulert av det EU-finansierte FOREN-nettverket, er at det er en tilrettelagt, deltakerbasert prosess for systematisk å innhente fremtidsrelevant kunnskap og bygge visjoner (fremtidsperspektiver) på mellomlang til lang sikt. Målet er å forbedre dagens beslutninger og mobilisere til felles handlinger (Fagerheim og Dietz, 2010).

Storbritannias Horizon Scanning Centre, under Department of Business, Innovation and Skills, har utarbeidet en egen verktøykasse for foresight, som lister 24 teknikker som kan brukes for å utforske fremtiden. Verktøykassen inneholder en blanding av kvalitative og kvantitative metoder, alt fra brainstorming og strukturerte gruppeprosesser til modellering og simulering (Foresight, 2010). Scenarioer er slik sett en del av verktøykassen i foresight. Også trendanalyser og storskala risikoanalyser er aktuelle verktøy for fremtidsplanlegging under usikkerhet (Mattis, 2009; WEF, 2010). Storbritannia benytter seg av slike aktiviteter for å peke mot mulige fremtidige sikkerhetsutfordringer (Ministry of Defence, 2010; Cabinet Office, 2010). En studie av Fagerheim (2003) viser at i Norge er foresight-arbeidet primært gjennomført som scenarioutvikling. I Norge er det utviklet flere scenarioer for sivil beredskap og for Forsvaret. DSBs arbeid med et nasjonalt risikobilde er et viktig bidrag (DSB, 2011). Dette arbeidet har klare paralleller til arbeidet i Storbritannia (Cabinet Office, 2010). Ved FFI har det tidligere vært utviklet scenarioer for sivil beredskap (Ensrud et al, 1996; Hæsken, 1996) og senere et felles rammeverk for risikoanalyse av vilde handlinger og tilfeldige hendelser (Aven, 2007). Forsvaret har utviklet sine egne skreddersydde scenarioer som brukes i langtidsplanleggingen av Forsvaret (Hennum et al, 2007).

Gode scenarioer kjennetegnes av tre viktige egenskaper: relevans, konsistens og plausibilitet (Johansen, 1996). Lærdommen er at hvis scenariobeskrivelsene blir for generelle, vil de bli for lite fleksible og ikke ta høyde for lokale forskjeller i infrastruktur, ressurser og sårbarheter (Goss, 2005). De generelle planscenarioene til Department of Homeland Security (DHS) i USA som kom ut i 2004 (Hove, 2004) var altfor fokusert på terrorisme og massedød, og ble lite relevante for brukerne.

Scenarioer må brukes riktig. Feil bruk av scenarioer kan gi uante konsekvenser. Hæskén (1996) peker på at faren alltid vil være tilstede for at en ved å tilpasse seg en spesifikk konfliktsituasjon reduserer man evnen til å mestre andre. Paradokset ved viljeshandlinger er at å forberede seg på ett tilfelle gjerne reduserer sannsynligheten for dette tilfellet, fordi motstanderen tilpasser sin strategi til våre valg. En bør derfor velge en løsning som sikrer en viss minimumsevne til å møte et spektrum av utfordringer - også når utgangspunktet er ett dimensjonerende tilfelle.

De som kan bruke scenarioer på riktig måte, har imidlertid gode erfaringer. Shell International fremstår som et godt eksempel i så måte. De har fra 1960 og frem til i dag brukt scenarioer aktivt i sin strategiske planlegging. Dette arbeidet er beskrevet i flere publikasjoner, blant annet (Schwartz, 1991; Shell, 2008 abc, Wack, 1986; Van der Heijden, 2005). Gode scenarioer fremtvinger en systematisk tenkning, utfordrer deltakerne til å forstå endringer, utforske årsaker og konsekvenser. I tillegg blir diskusjonen sporbar. I Shell-konsernet ble scenarioer et hjelpemiddel til å ta beslutninger og utvikle prosjekter, øke ledelsens påvirkning på egen organisasjon og bidra til mer observante medarbeidere (Ralston and Wilson, 2006).

2.3 Fra hendelsesklasser til scenarioer

Et scenario kan bygge på en eller flere hendelser. Kategorisering av uønskede hendelser er en tilnærming som ofte anvendes i nasjonale risikoanalyseprosesser i utlandet (Cabinet Office, 2010; Pruyt and Diedrik, 2008), og som også har vært foreslått som utgangspunkt i en norsk nasjonal risikoanalyseprosess (Henriksen et al, 2007). Her blir hendelser gruppert etter den utløsende årsaken. Det viktigste skillet mellom klasser av hendelser gjøres normalt mellom de som er forårsaket av naturen eller ulykker ("hazards") og viljeshandlinger utført av mennesker ("malicious threats"). Uavhengig av inndelingen vil ikke disse klassene være scenarioer i seg selv, men samlet må de klare å dekke opp og ta inn i seg alle relevante hendelser for det nasjonale beredskapsarbeidet. Meyer har utviklet en typologi med åtte klasser av hendelser: Fire av klassene er intenderte og fire er utilsiktede. Hver utilsiktet klasse deles opp i flere hovedkategorier, underkategorier og til slutt hendelsestyper. Hver tilsiktet klasse deles opp i metode, spesifikk metode, fysisk mål og hendelsestype. Begge typologiene ender ut i til sammen 77 hendelsestyper (Meyer, 2009).

De overordnede scenarioene i BAS6 skal bygge videre på tidligere forskning og beskrive utfordringer for arbeidet med nasjonal beredskap slik det er skissert blant annet i Stortingsmelding nr. 22 (2007-2008). Dette setter noen betingelser for hvilken type scenarioer vi vil utvikle:

- Scenarioene skal være relevante i forhold til å teste ut sivilt-militært samarbeid og nasjonal beredskap, jfr. Stortingsmelding nr. 22 (2007-2008). Sivilt-militært samarbeid, involvering av flere sektorer og systemsvikt er viktige kriterier når man skal velge hvilke scenarioer som skal inngå i analysen. Prosjektrådet for BAS6 har ønsket at noen av scenarioene skal representere trusler som utvikles over noe tid og i tillegg gir rom for å analysere utholdenheten til den nasjonale beredskapen over tid.

- Scenarioene skal beskrive hendelser med store konsekvenser (Fridheim, 2008). De må totalt sett kunne føre til både en kjede av, og en bredde i mulige konsekvenser. Prosjektet har valgt å bruke samme konsekvensklasser som DSB i sitt arbeid med nasjonalt risikobilde (DSB, 2011): a) liv og helse, b) natur og miljø, c) økonomi, d) samfunnsstabilitet, e) styringsevne og territoriell kontroll.
- Scenarioene skal beskrive hendelser som kan ramme norske interesser primært i Norge, hvilket inkluderer hendelser som skjer i Norge og hendelser som skjer i utlandet, men som kan påvirke norsk territorium direkte. Scenarioene kan likevel være så store i sin karakter at de berører naboland og krever samarbeid på tvers av grensene.
- Scenarioene skal dekke dimensjonene urbant/ruralt og geografi/lokalisering slik at både store og små kommuner skal kunne kjenne seg igjen i noen av problemstillingene som scenarioene presenterer.
- Et spesielt satsingsområde er kjemikalieberedskap. Dette har ikke vært forsket på i tidligere BAS-prosjekter (Grunnan, 2010).

I tillegg har vi lagt til grunn at ekstremismen og radikaliseringsen er minst like sterk som i dag (2011), og at globalisering og gode kommunikasjoner både fysisk og elektronisk gjør ”verden liten” og Norge tilsvarende eksponert for trusler fra andre verdenshjørner. Med utgangspunkt i disse kriteriene har vi utviklet et antall scenarioer som tar utgangspunkt i Meyers topologi (Meyer, 2009). Tabellene 2.1, 2.2 og 2.3 angir bredden i scenarioene.

Tabell 2.1 Naturscenarioer, hendelsestyper og konsekvenser

Scenario	Hendelsestyper	Konsekvenser	Geografi	Trusselutvikling over tid
Vintervær	Stort snøfall Ekstrem kulde Svikt i kritisk infrastruktur	Liv og helse, økonomi	Sør-Øst Norge til Trøndelag og Sverige	To uker
Flodbølge	Jordskjelv, fjellskred og flombølge	Liv og helse, natur og miljø, økonomi	Nord-Norge, distrikt	Langsom utvikling over flere måneder
Solstorm	Stråling, svikt i kritisk infrastruktur	Liv og helse, økonomi, samfunnsstabilitet	Nord-Europa	Hurtig, men med noe forvarsel

Tabell 2.2 Ulykker og sykdomsutbrudd, hendelsestyper og konsekvenser

Scenario	Hendelsestyper	Konsekvenser	Geografi	Trusselutvikling over tid
Industriulykke	Kjemisk utslipp	Liv og helse, natur og miljø	Industri	Plutselig hendelse
Transportulykke	Oljeutslipp og transportulykke	Liv og helse, natur og miljø	Finmark	Plutselig hendelse
Oljeutbåsnning	Strukturell kollaps	Liv og helse, natur og miljø, økonomi	Norsk sokkel	Plutselig hendelse
Svikt i pengeflyten	Svikt i bank/finans og trygdetjenester	Økonomi, samfunnsstabilitet	Europa	Langsomt over måneder
Pandemi	Menneskebåren epidemi, svikt i infrastruktur og samfunnsfunksjoner, mangel på arbeidskraft	Liv og helse, økonomi	Flere kontinenter	Smitte spres raskt og eksponensielt over dager
Klovdyrsepidemi	Epidemisk dyresykdom og svikt i matforsyning	Liv og helse, natur og miljø, økonomi	Europa	Langsomt over uker
Matmangel	Svikt i matforsyning	Natur og miljø, økonomi	Nord-Europa	Langsom trend med akutt situasjon
Økonomisk krise	Overbelastning og akutt endring i pengebruk, hatkriminalitet, svikt i evnen til å håndtere ro og orden	Økonomi, liv og helse, samfunnsstabilitet	Nord-Europa	Langsom negativ økonomisk trend
Masseimmigrasjon	Mangel på grensekontroll, ro og orden, livsnødvendige varer, innkvartering og arbeidskraft	Samfunnsstabilitet, liv og helse, natur og miljø	Nord/øst-Europa, Norden	Atomulykke utenfor Norges grenser gir akutt fluktbehov

Tabell 2.3 *Intenderte handlinger, hendelsestyper og konsekvenser*

Scenario	Hendelsestyper	Konsekvenser	Geografi	Trusselutvikling over tid
Terror	Sabotasje og trussel mot institusjon	Liv og helse, styringsevne og territoriell kontroll	Oslo S	Umiddelbart og uten sikkert forvarsel
Skogbrann	Destruksjon, skogbrann	Liv og helse, natur og miljø, økonomi	Vestfold/ Østfold	Liten brann utvikler seg over uker til storbrann
IKT-angrep	Logisk angrep mot infrastruktur	Økonomi	Nasjonalt/ bransje	Umiddelbart og uten klart forvarsel
Stort ran	Annektering av bygning	Økonomi	Lillevik	Umiddelbart
Kidnapping av norsk borger	Bortføring og kidnapping	Liv og helse, økonomi	Norsk selskap i utlandet	Umiddelbart
Tverrskandinavisk voldsbølge	Separatistisk maktbruk	Liv og helse, samfunnsstabilitet	Skandinavia	Langsom utvikling over tid som plutselig eksploderer
Forsyningskrise	Utpressing, sabotasje mot infrastruktur	Liv og helse, styringsevne og territoriell kontroll	Europa	Utvikling i en spent situasjon over tid
Militært angrep	Bruk av våpenmakt, utpressing	Liv og helse, økonomi, styringsevne og territoriell kontroll	Nasjonalt/ internasjonalt	Langsom utvikling i sikkerhetspolitiske relasjoner ender i overraskende angrep

2.4 Scenarioutvikling

Dersom scenarioene skal anvendes i analyser, må de detaljeres og vi må lage et spesifikt skreddersydd scenario for den aktuelle problemstillingen. Følgende forhold bør da beskrives:

1. Tid og sted
2. Arena (bygning, by/tettsted, næringsområde, naturområde, havområde, industriområde e.l.)
3. Aktører (offer og krisehåndterere)

4. Klima
5. Konsekvenser og omfang
6. Krisetilstandens varighet
7. Varsling i forkant eller akutt hendelse.
8. Krisehåndteringsnivå (lokalt, regionalt, nasjonalt, internasjonalt)
9. Spesialkompetanse (for eksempel i forhold til kjemiske, radioaktive eller biologiske stoffer)
10. En detaljert beskrivelse av hendelsesforløpene under selve scenarioet

I tillegg kan man beskrive hendelsesforløpet opp til scenarioets startpunkt med referanse til foresight litteraturen (Foresight, 2010). Dette kan enkelt gjøres i en bakgrunnshistorie.

Naturen kan være lunefull. I det daglige tenker vi ikke over hvor sårbare vi mennesker og de systemer vi har bygd kan være dersom naturen viser seg fra sin verste side. De systemene og prosedyrene som har blitt bygd ut nasjonalt og internasjonalt må imidlertid vurderes i lys av hvordan det nasjonale og internasjonale samarbeidet fungerer.

Hvis vi for eksempel legger til grunn utviklingsretninger innen henholdsvis godt versus dårlig internasjonalt samarbeid, og offentlig (kollektiv) versus privat (individuell) kontroll, kan vi trekke ut fire utviklingsretninger, slik som vi ser i Figur 2.1.

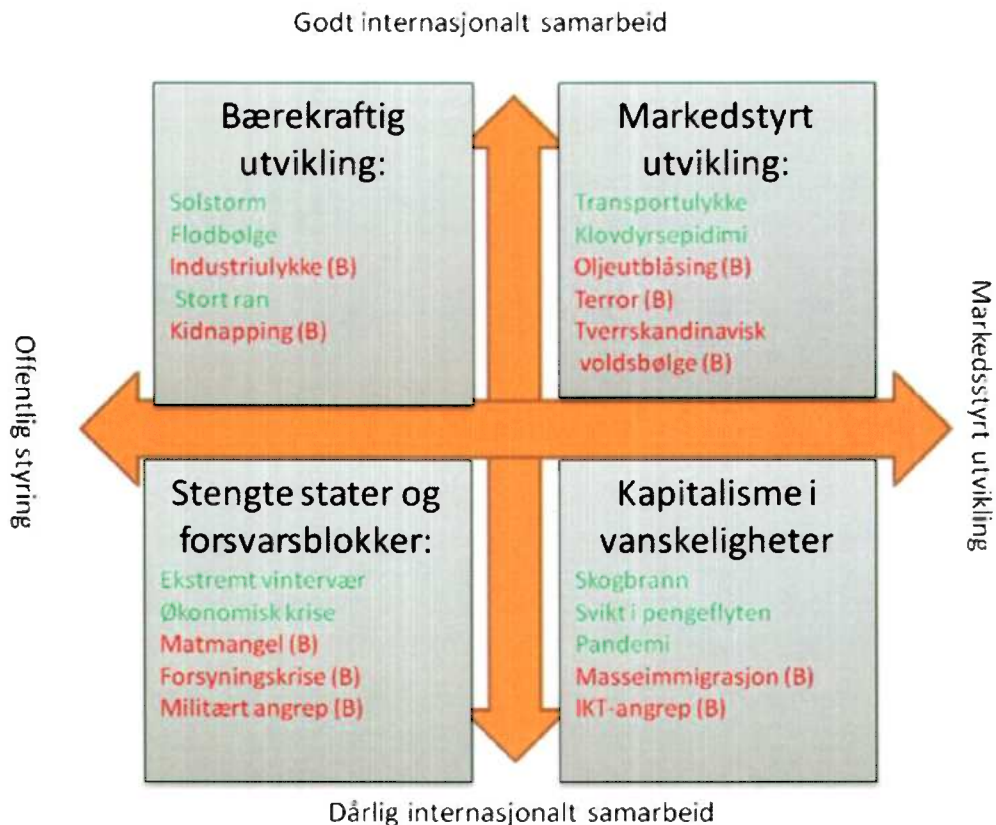
Figur 2.1 Utviklingsretninger for ulike scenarier basert på Kaukonen (2011)

Denne figuren kan også ses i et teoretisk perspektiv i forholdet mellom realisme og liberalisme i studiet av internasjonal politikk. Mens realismen kan sies å vektlegge internasjonale maktrelasjoner med fokus rettet mot fordelingen av makt mellom stater, vil liberalismen i større grad vektlegge staters samarbeidsbehov. Vi kan dermed si at mens realister vektlegger relativ makt mellom stater, vil liberale understreke betydningen av internasjonal organisasjon og det som blir omtalt som absolutte fortrinn. Internasjonal organisasjon og utbredelse av normer for samarbeid er dermed noe som kjennetegner den liberale tilnærming. Selv om den liberale retning har en lang historie, var det først på 1970-tallet at den ble en toneangivende tilnærming. Inntil da dominerte den realistiske skolen. Bakgrunnen for den liberale retningens vekst var i første rekke den økende betydningen internasjonal organisasjon fikk i løpet av etterkrigstiden og må også ses i lys av avspenningen mellom de to supermaktene på 1970-tallet. Fokuset var rettet mot gjensidig avhengighet ("mutual interdependence") og betydningen av organisasjoner og regimer for internasjonalt samkvem. Den teknologiske utviklingen og fremveksten av Vesten som en slags politisk enhet med stor grad av økonomisk og politisk gjensidig avhengighet bidro vesentlig til en slik utvikling.

Det var også i løpet av denne tidsperioden globaliseringen av de vestlige økonomiene tok til. Reagan- og Thatcher epoken fra og med starten på 1980-tallet var også dominert av forestillingene om det frie marked der vekten ble lagt på dereguleringer, privatiseringer og reduksjoner i skatter og avgifter. De økonomiske krisene på 1970-tallet førte til en økt mistro mot det offentlige muligheter til effektiv styring. Resultatet ble en langt større fokus mot private aktører. Denne liberale dominansen varte helt frem til finanskrisen som startet i 2007 og 2008 der man igjen ser at fokuset rettes mot at det offentlige kan spille en vesentlig rolle når det gjelder aktivitetsregulering, økonomisk stabilisering og vekst. Den nye finansreformen i USA som ble vedtatt i juli 2010, og som er den mest omfattende siden 1930-tallet, peker i en slik retning. Disse betraktningene kan dermed sies å danne et teoretisk bakteppe for Figur 1.

Figur 1 viser ulike utviklingsretninger der den første kvadranten, "bærekraftig utvikling" legger til grunn at det er relativt god offentlig kontroll og godt internasjonalt samarbeid. Likevel kan uønskede situasjoner oppstå som følge av klimaendringer, systemfeil og sporadisk kriminalitet og terror. I den andre kvadranten, "markedsstyrt utvikling" forutsetter vi et godt internasjonalt samarbeid, og en situasjon der privatisering går på bekostning av offentlig kontroll. Her bestemmer markedskrefter utviklingen av samfunnet og de sosiale ulikhetene øker. I den tredje kvadranten, "kapitalisme i vanskeligheter", har vi en situasjon der private interesser dominerer og der det internasjonale samarbeidet på tvers av nasjoner er dårlig. I den fjerde kvadranten, "stengte stater og forsvarsblokker", har vi forutsatt en god offentlig kontroll, men et dårlig internasjonalt samarbeid. Dette innebærer blant annet at det internasjonale spenningsnivået er høyt der man ser en tiltakende konkurranse mellom stater angående relativ makt.

Vi får da følgende figur der vi legger inn de scenarioene denne rapporten beskriver.

Figur 1.2 Scenariene innenfor de fire ulike utviklingsretningene. Scenarier som har benevnelsen (B) er gradert Begrenset i henhold til sikkerhetsloven

I forbindelse med utvelgingen av de ulike scenarioene legges det vekt på at scenarioene innenfor de fire scenariokategoriene skal dekke sentrale aspekter som krisekommunikasjon, sivil-militære utfordringer, den internasjonale dimensjonen og næringslivets rolle. Hensikten med dette er at scenarioene skal gis en størst mulig grad av realisme og på en slik måte at leserne får en større forståelse for hvordan samspillet mellom ulike samfunnsområder samhandler med hverandre under en krise. Dette bidrar forhåpentligvis til større kriseforståelse og kan på sin side legge grunnlaget for at fremtidige kriser takles på en bedre måte. Vi får da følgende oversikt slik dette presenteres i tabellene Tabell 2.4, 2.5, 2.6 og 2.7. Det er også angitt hvilke av disse scenarioene som er gradert i henhold til sikkerhetsloven.

Tabell 2.4 Scenarioer i bærekraftig utvikling

Scenario:	Solstorm	Industriulykke	Flodbølge	Stort ran	Kidnapping	
Krisekommunikasjon	x	x	x	x	x	Bærekraftig utvikling
Sivilmilitære utfordringer	x	x	x	x	x	
Internasjonal dimensjon	x			x	x	
Næringslivets rolle	x	x	x	x	x	
Gradering	U	U	U	U	B	

Tabell 2.5 Scenarioer i markedsstyrt utvikling

Scenario:	Transportulykke	Klovdyrsepidemi	Oljeutblåsing	Terror	Tverrskandinaviske voldsbølger	
Krisekommunikasjon	x	x	x	x	x	Markedsstyrt utvikling
Sivil-militære utfordringer	x		x	x		
Internasjonal dimensjon		x		x	x	
Næringslivets rolle	x	x	x	x		
Gradering	U	U	B	B	B	

Tabell 2.6 Scenarioer under kapitalisme i vanskeligheter

Scenario:	Skogbrann	Svikt i pengeflyten	Pandemi	Masseimmigrasjon	IKT-angrep	
Krisekommunikasjon	x	x	x	x	x	Kapitalisme i vanskeligheter
Sivilmilitære utfordringer	x		x	x	x	
Internasjonal dimensjon		x	x	x	x	
Næringslivets rolle		x			x	
Gradering	U	U	U	B	B	

Tabell 2.7 Scenarioer under stengte stater og forsvarsblokker

Scenario:	Vintervær	Økonomisk krise	Matmangel	Forsyningskrise	Militært angrep	
Krisekommunikasjon	x	x	x	x	x	Stengte stater og forsvarsblokker
Sivil-militære utfordringer	x		x	x	x	
Internasjonal dimensjon		x	x	x	x	
Næringslivets rolle		x		x	x	
Gradering	U	U	U	B	B	

2.5 Spørsmålsbank

Vi har også utviklet en spørsmålsbank som kan benyttes for å diskutere beredskap i forhold til de ulike scenarioene. Denne banken har generelle spørsmål med relevans for mange av scenarioene. Spørsmålene fremgår av tabell Tabell 2.8

Tabell 2.8 Spørsmålsbank til scenarioene

Nr. Spørsmål	
Oppbygging	1 Er det noe her som kan tolkes som tidlig varsel? 2 Hvilken retning kan denne utviklingen ta? 3 Hva taler for og hva taler i mot å iverksette forebyggende tiltak? 4 Hvilke aktører har viktig kompetanse og viktige ressurser? 5 Hva formidles til befolkningen og hvordan informeres befolkningen?
Akutt	1 Hvem ser og hvem varsler først? 2 Hva er de viktigste oppgavene som må løses raskt? 3 Hvilke aktører er de mest viktige? 4 Hvilke ressurser må mobiliseres og hvor finnes de? 5 Hva formidles til befolkningen og hvordan informeres befolkningen?
Redning	1 Hvilke oppgaver må løses på skadestede(ne)? 2 Hva er de viktigste aktørene i denne situasjonen? 3 Hva er de viktigste ressursene og hvilke ressurser trengs hvor og når? 4 Hva er koordineringsbehovet mellom lokal skadeledelse og sentral kriseledelse? 5 Hva formidles til befolkningen og hvordan informeres befolkningen?
Normalisering	1 Hvilke tiltak må gjøres på det tidligere skadestedet? 2 Hvilken type støtte vil det rammede samfunnet trenge i en gjenoppbyggingsfase? 3 Hvilke aktører er viktige i gjenoppbyggingsfasen? 4 Hvilke ressurser kan settes inn, hva er kostnadene og hvem betaler? 5 Hva formidles til befolkningen og hvordan informeres befolkningen?

I tillegg til disse mer generelle spørsmålene har vi også laget noen spesielle spørsmål knyttet til hvert scenario som har mer karakter av å trigge diskusjon rundt spesielle utfordringer som scenarioet reiser. Disse er presentert under hvert enkelt scenario.

De neste kapitlene inneholder mer detaljerte beskrivelser av scenarioene, slik de er vist i tabellene Tabell 2.4 til Tabell 2.7. Vi har valgt ut steder og laget scenarioene så konkrete som mulig slik at det er lett å endre lokalitet dersom noen skulle ønske å bruke dem i en skrivebordsøvelse. Der scenarioene kan føre til stigmatisering av befolkningsgrupper, har vi valgt å angi fiktive stedsnavn. I tillegg har vi oppgitt fiktive navn på noen land for derigjennom å unngå uintendert stigmatisering.

3 Bærekraftig utvikling

En bærekraftig utvikling preges av god offentlig styring med høy oppslutning om de eksisterende samfunnsinstitusjonene. Det innebærer en høy oppslutning om det norske politiske systemet og dermed tiltro til at myndighetene vil være i stand til å håndtere krisesituasjoner hvis de skulle oppstå. De kriser som kan oppstå innenfor en slik utvikling, vil være preget av å være ulykker og naturskader heller enn store systemsammenbrudd. Det forhindrer likevel ikke at man også innenfor en slik samfunnsutvikling kan oppleve menneskeskapte hendelser som vil ha store samfunnsmessige konsekvenser og som krever godt sivil-militært samvirke. Derfor har dette kapitlet lagt inn komplekse scenarioer som etter hvert får svært store samfunnsmessige konsekvenser.

3.1 (U) Solstorm og elektronikksammenbrudd

Den teknologiske utviklingen gjennom de siste tiår har ført til at jordens nære verdensrom er blitt en sentral samfunnsarena i den forstand at våre viktige teknologiske systemer er blitt avhengig av de til enhver tid gjeldende forhold der. Derfor kan romvær skapt av brå endringer i energioverføringen (stråling, energetiske partikler og solvind) fra sola skape situasjoner som vil utgjøre en trussel mot de teknologiske systemer som vi er blitt så avhengige av (Svenes, 2009a). Både satellitter, navigasjonssystemer, luftfart, energiforsyning og elektronisk bakkeutstyr er utsatt for strålingsskader og variasjoner i magnetfeltstyrken på jorda. Denne trusselen er alltid til stede. At sola fortsatt er en trussel, er vi minnet om av NASAs advarsel av 14 juli 2010: “Every 22 years the Sun’s magnetic energy cycle peaks while the number of sun spots – or flares – hits a maximum level every 11 years. These two events would combine in 2013 to produce huge levels of radiation” (Hough 2010; Nasa 2009). Solas aktivitet varierer gjennom sykluser på ca 11 år. Selv om spesielle forhold (posisjon og aktivitet) må være til stede for at en sterk solstorm skal treffe jorda og gjøre stor skade på elektronikk, har det faktisk vært flere alvorlige situasjoner siden Carrington oppdaget den differensielle solrotasjonen på 1700-tallet (Svenes, 2009b).

Solstormen i 1859 er den største som noen gang er observert. Da kortsluttet en solstorm telegraflinjene i USA og i Europa, og folk kunne observere rødt og grønt nordlys helt sør til Mexico. Det finnes øyevitneskildringer av dette fenomenet og de konsekvenser det hadde for telegrafsystemet (Green et al, 2006; Boteler, 2006). I nyere tid er det noen hendelser som fremstår som betydelige. I mars 1989 slo en kraftig solstorm ut hele kraftsystemet i Quebec i Canada, også deler av Sør-Sverige ble rammet av samme storm. I 1994 slo en solstorm ut to

kommunikasjonssatellitter, forstyrret TV, aviser og radio i hele Canada.² Kanadiske myndigheter har siden 2002 videreutviklet sin beredskap mot solstormer og iverksatt en rekke tiltak for å redusere skade på kritisk infrastruktur (OCIEP, 2002). I 2003 rapporterte Sydkraft i Sverige om sterk geomagnetisk induisert strøm over Nord-Europa. Dette førte til transformatorproblemer, systemfeil og blackout (NRC, 2008; DSB, 2003). Også i Wisconsin og New York ble det induisert strøm i kraftlinjene, men her førte det ikke til overbelastninger. Fly måtte omdirigeres for å unngå stråling (Svenes, 2009a).

Bakgrunnshistorie

Sola gjennomgår ulike sykluser på 22 år der polene på sola endrer retning. Dette er observerbart gjennom aktiviteten i solflekkene. Den 22 årige syklusen består igjen av to sykluser på 11 år. I den første syklusen endrer sola magnetpol, i den andre reverserer den magnetpolen tilbake til utgangspunktet. Solflekkene danner utgangspunkt for store solstormer som igjen kan treffe jorda og utgjøre en risiko for våre teknologiske systemer.

Det siste året har solaktiviteten vært liten. Dette kan man enkelt følge med på via nettsidene til Space Weather Prediction Center (SWPC). Grunnet solas fase i inneværende syklus spekulerer eksperter ved NASA nå i om det nå er en stille periode før den store solstormen slår til. Solas aktivitet er igjen økende. Spekuleringene om solstorm blir imidlertid ikke tatt alvorlig av folk flest.

Oppbygging

Det er mars i 20XX, og vi er kommet til tirsdag i uke 10. I starten av dette året observerte forskere ved NASA en økning i solaktiviteten. Flere solflekker kom til syne og de økte i størrelse. Bilder tatt fra SOHO-satelitten viser denne dagen fem aktive solflekkområder. De vurderes av NASA å kunne bidra til eksplosive prosesser på soloverflaten. Nyheten slås opp i media som spekulerer om en ny solstorm er på vei. SWPC publiserer fortløpende informasjon og målinger på nettet. Romværvvarslingen refereres i avisene, som også omtaler solstormen fra 1859 da verdens telegrafsystemer ble slått ut, og til og med kunne drives kun med induisert strøm.

I dag er samfunnet mye mer avhengig av elektriske og elektroniske systemer som er sårbare for elektromagnetisk stråling fra sola, og variasjoner i jordas magnetfelt. Internett har gått fra å være noe som er kjekt å ha til å bli en kritisk infrastruktur som både privatpersoner, offentlig forvaltning og næringsliv er sterkt avhengig av.

² Nasa warns of Super Solar Storm 2012, <http://socioecohistory.wordpress.com/2009/05/09/nasa-warns-of-super-solar-storm-2012/>, nedlastet 04.06.10

Teasere:

1. Hvilke tiltak kan norske myndigheter iverksette?
2. Hva gjør myndigheter lokalt og virksomheter innen kritisk infrastruktur, herunder kraftselskaper, telenettoperatører, politiet, helsevesenet og transportselskaper?
3. Hva kan eventuelt forberedes av tiltak hvis elektronikk i stor skala slås ut og branner oppstår som følge av kortslutninger?

Akutt

Lørdag uke 11 20XX kl 16.00 skjer den første solfleck eksplosjonen. Den neste uka identifiseres det 60 korona masseutbrudd ("corononal mass ejections") som alle knyttes til de aktive solfleckene. Hele 180 flares blir talt. De første flares blir observert i geostasjonær bane 3 timer senere enn starttidspunktet for de respektive flares. Det observeres i denne perioden kun mindre forstyrrelser og tidsforsinkelser i navigasjonsutstyr, herunder GPS, og noen satellitter blir skadet. Grunnen til liten skade er iverksatte beskyttelsestiltak for å møte den kommende solstormen, der mange satellitter er satt i hvilemodus og snudd. Indusert strøm i strømnettet i Norge og Sverige skaper overoppheting og transformatorbrann i flere transformatorer, og flere linjer i sentralnettet overbelastes. Nord-Norge og Nord-Sverige mørklegges som følge av overbelastning, men strømnettet er delvis oppe igjen etter 5 timer.

NASA og ESA følger spent med på situasjonen. Solstorm er nå et hyppig tema i media og Justisministeren, som er ansvarlig for samordningen av sivil beredskap, har vært intervjuet flere ganger om Norges beredskap mot solstorm. Samme dag, på kveldsnyhetene kl 23.00 kommer det spesialsending om solstorm der også NASA kommer med en ny advarsel om endret aktivitet på sola. Denne advarselen støttes av SWPCs varsling av romvær. De varsler geomagnetiske stormer kategori 4 og stråling kategori 5 fra sola. Det gis en utvidet sending på NRK der man kan følge utviklingen i romværet. Bilder av sola fra SOHO-satellitten vises også.

Kl 23.30 treffer solstormen jorda, og TV-skjermene blir dekket av "snø". Et fantastisk lysshow kan ses fra jorda over himmelen, og det er bølger av farger i rødt og grønt. Nordlys kan observeres så langt sør som til det nordlige Afrika. Strømmen blir borte i hele Norge.

På landets sykehus merker ansatte på nattevakt at medisinsk-teknisk utstyr ikke kan benyttes. Pasienter må derfor overvåkes manuelt. Det blir hektisk aktivitet når man blir klar over at dette utstyret kan være skadet eller påvirket av indusert strøm. På kontrollsentraler rundt om i Europa er skjermene hvite av "snø", og operatørene på vakt aner ikke hva de skal gjøre. Fjerndrift av oljeinstallasjoner blir satt ut av funksjon og skip kan ikke lenger navigere ved hjelp av satellittdata.

Neste morgen oppdager alle konsekvensene av kveldens lysshow. Enkelte biler vil ikke starte. Posisjoneringsystemer og kommunikasjonssystemer virker ikke. Internett er nede på grunn av mangelen på strøm. Brønnøysundregistrene og offentlige nettjenester blir satt ut av drift.

Heiser står, alarmsystemer er ute av drift og dører med elektronisk nøkkel kan ikke åpnes annet enn manuelt. Pumpestasjoner for vann og avløp står.

Teasere:

1. Hvilke skadebøtende tiltak kan virksomheter iverksette for å forebygge skadevirkningene av strømbortfall og skadde elektroniske systemer?
2. På hvilken måte kan sivilt-militært samarbeid bidra til å redusere skadevirkningene?

Redning

På nattestid ser man igjen et flammende nordlys av rødt og grønt. Det har gått fem dager, og vi er kommet til torsdag i uke 12. Internett er nede, heiser står fortsatt, alarmer virker ikke, strømmen er borte, trafikken er sterkt redusert. Det er så stille og det er en voksende uro i befolkningen. Alle vet hva som har skjedd, ingen vet hva som skjer videre, og det er ingen enkle måter å gi helhetlig informasjon på. Nettselskapene og kraftselskapene har jobbet på spreng med å få opp strømmettet igjen. Det har vært noen arbeidsuhell, der reparatører har blitt utsatt for strøm. Arbeidet er intensivt, og i perioder klarer man nå å tilby strøm til enkelte tett befolkede områder, men i distriktene er befolkningen uten strømforsyning. Folk får ikke gått i butikken og handlet, de får ikke kjøpt bensin, og mange velger nå å holde seg hjemme i påvente av en bedret situasjon. Det er forholdsvis kaldt, så hus uten alternativ oppvarming er kalde og ubeboelige. Vann og kloakk fryser som følge av mangel på strøm og oppvarming. TV er fortsatt ute av drift.

Utenfor regjeringskvartalet samler det seg folk som ønsker å få informasjon. Ellers er det "jungeltelegrafene" som virker som den viktigste nyhetskanalen.

Teasere:

1. Hvordan forberede befolkningen på en slik hendelse?
2. Kan nødetatene, Forsvaret og Sivilforsvaret bidra med ressurser i en slik situasjon, og i så fall hvilke?
3. Hva gjør kommunene?

Normalisering

Det er lørdag uke 14. Tre uker har gått. Solstormen er over for denne gang og har etterlatt seg en vestlig verden i sjokk. De største skadene skjedde i Nord-Europa og deler av Russland, mens det i resten av verden er mer sporadiske skader. Canada og USA klarte seg bedre enn Europa som følge av iverksatte tiltak før solstormen inntraff, men selv ikke de gikk helt fri.

I Norge er strømmen er tilbake, men forsyningen er ustabil i perioder som følge av at strømmettet er degradert. Flere transformatorer er brent opp på grunn av induserte strømmer i nettet og kortslutninger. Det er svært lang leveringstid på transformatorer, opptil ett år, og det er ikke bare

det norske strømnettet som er skadet. Over hele Europa har man opplevd branner og skader på transformatorer. Det er derfor ikke nok transformatorer tilgjengelig til å dekke det akutte behovet. Kraftforsyningens beredskapsorganisasjon (KBO) trer sammen for å diskutere situasjonen og komme fram til en omforent politikk for hvordan man best mulig skal drifte nettet i denne situasjonen.

Internett er delvis oppe, og telenettet er også delvis i drift. Mobilnettet er fortsatt nede mange steder. En lang rekke basestasjoner ble skadet eller ødelagt. TV er igjen i drift i de områdene der man har elektrisitet. På sykehusene er det behov for en gjennomgang av medisinsk teknisk utstyr, og en sjekk om utstyret fortsatt kan brukes. En del utstyr ble ødelagt. Datamaskiner har også tatt skade, og det er behov for utskiftninger av en del av maskinparken. Forsikringsselskapene påberoper seg force majeure, og småbedriftseiere fortviler. Flere bedrifter har allerede gått konkurs. I samfunnet øker misnøyen med politikerne og styresmaktene, og det har vært store demonstrasjoner i mange land mot myndighetenes dårlige håndtering av situasjonen.

GPS-systemet er ustabil og det er behov for å bruke manuelle systemer i tillegg, inntil man har verifisert systemene og de kan stoles på.

Teasere:

1. Hva er skadevirkningene i kommunene, for husholdninger og økonomien?
2. Hvordan kan man mobilisere til felles løft, kan Forsvaret og Sivilforsvaret bidra?
3. Er det behov for endring av regelverk og for internasjonalt samarbeid?

3.2 (U) Flodbølge

De har vært en rekke flodbølger i Norge opp gjennom tidene med til dels store konsekvenser og tap av liv. I 1756 raste ca 40 millioner tonn stein ut i Langfjorden i Romsdal og ga 50 meter høye flodbølger. Helgelandskysten ble rammet av jordskjelv i 1819 som utløste en rekke tilfeller av stående bølger, steinsprang og jordskred i områdene rundt Ranafjorden. I 1905 og i 1936 raste store mengder stein ut i Lodalsvatnet i Loen og rasene utløste henholdsvis en 40 meter og en 74 meter høy flodbølge. I 1935 løsnet en Berghammer på nordsiden av Tafjorden og skapte en 64 meter høy flodbølge. Lignende hendelser kan skje igjen. NGU har pekt på 25 fjordstrøk i Troms, Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane som særlig risikofylte. Siden mange samfunnsfunksjoner er geografisk plassert nær sjøen kan slike skred skape store skader (Mauren, 2005).

Bakgrunnshistorie

Vi er i 20XX. Befolkningstallet og infrastruktur i kommunene Lyngen, Storfjorden og Kåfjord er som i dag. På den nordlige delen av Nordnesfjellet har geologer helt siden 2007 målt og fulgt med utviklingen i fjellesprekken. Vann i fjellsprekkene smelter og fryser på igjen og dette bidrar til å presse ut et kritisk fjellparti på Nordnesfjellet. Den truende skrenten er fire hundre meter bred, fem hundre meter høy og hundre meter dyp, og er lokalisert på nordsiden av Nordnes (Høiness 2007). De siste tre årenes målinger viser at sprekkene har økt 4 cm, dvs. 25% mer enn på

tidligere målinger. Selv om klimaet har vært mildere de siste årene, er det ikke observert vesentlige endringer i permafrosten. Ekspertene frykter at en raskatastrofe kan ventes, men kan ikke angi når dette vil kunne skje.

Oppbygging

Det er mandag, uke 16, 20XX, kl 11.00. Det er vår, sol og pent vær i Trondheim. Idyllen blir forstyrret av en kraftig jordrusting. Ristingen er så sterk at folk merker det. Glass og kopper skjelver på bordene. Målingene viser 5,6 på Richters skala. Ingen bygninger skades.

Skjelvet merkes også nordover langs kysten til Troms. En halv time senere, kl 12.30 oppstår det et nytt skjelv, målt til 5,7 på Richters skala. Senteret lokaliseres til havområdet utenfor Trondheim. I Kåfjord og Lyngen kommuner merkes det skjelving i grunnen, et mindre steinras går ned fjellsiden i Kåfjorden. Måleinstrumentene viser en endring i bergsprekken på 2 cm. Kommunens beredskapsansvarlig varsles om sprekkendringen. De geologiske ekspertene er usikre på hvorvidt blokken vil rase ut nå eller senere. Det blir likevel tatt en vurdering på at evakuering av befolkningen foreløpig ikke er nødvendig.

Teasere:

1. Hvilke tiltak vil kommunene iverksette i en situasjon der risikoen for skred øker, mens det fortsatt er svært usikkert om noe slikt vil skje?
2. På hvilket tidspunkt vil eventuelt befolkningen bli evakuert, og hvilke vurderinger vil ligge til grunn for en slik beslutning? Hva slags planverk for evakuering bør etableres?
3. Vil Siviltforsvaret og Forsvaret, herunder HV, bli varslet om mulig behov for bistand?

Akutt

Neste morgen (tirsdag uke 16) kan folk i Trondheim våkne opp til en fortsatt pen vårdag med sol og 17 grader. I Troms er det grått, vindstille og 12 grader celsius etter en regntung natt. Neste skjelv skjer kl 09.00 og måles til 5,8 på Richters skala. I Trondheim har folk problemer med å holde seg på beina. Det observeres likevel kun mindre skader på bygninger i form av sprekkdannelser på piper og lignende.

Dette skjelvet merkes godt også i Troms. Folk kjenner at grunnen rister. Måleinstrumentene registrerer at fjellsprekken i Nordnesfjellet øker raskt. Fjellblokken raser ut fra Nordneset og ned i Storfjorden. Raset skjer fort. I det steinblokka treffer vannet danner det seg en 70 meter høy flodbølge som brer seg raskt inn Storfjorden og utover Lyngenfjorden. I løpet av få minutter slår den enkelte steder inntil 200 meter innover land langs Storfjorden og Lyngenfjorden. Her knuser og vasker flodbølgen bort deler av bebyggelsen, infrastrukturen, vegetasjonen og veier på sin vei. I Kåfjorden er flodbølgen mindre, og går kun 30 meter innover land. Også Skjervøy kommune merker flodbølgen, men her går den ikke mer enn 5 meter innover land, og har et mye saktere

forløp. Folk i Lyngen og Storfjorden rekker ikke stort annet enn å løpe oppover til høyere liggende områder. Da flodbølgen trekker seg tilbake er et ukjent antall personer savnet, naturmiljø er vasket bort, infrastruktur og næringsvirksomhet er også delvis vasket bort og delvis knust. Myndighetenes estimat er at ca 6000 personer i de tre kommunene Lyngen, Storfjorden og Kåfjord er berørt av katastrofen.

På NRK er det spesialsending om raset i Storfjorden. Fylkesmannen i Troms kaller inn beredskapssjefen til møte og i Oslo kaller Helse- og omsorgsdepartementet inn sin krisestab til møte. Senere samme dag innkaller Justisdepartementet til møte i Regjeringens kriseråd (RKR). Det trengs en rask oversikt over skadeomfanget, en vurdering av risikoen for nye skjelv og ras før myndighetene kan sette inn redningsressurser på skadestedet.

Teasere:

1. Hvilken rolle får fylkesmannen i Troms?
2. Hvordan håndterer lokale myndigheter sikkerheten til redningsmannskaper i forhold til risikoen for nye jordskjelv og ras?
3. Er det aktuelt å engasjere ressurser som (Bygg- og anlegg) BA-ledelsen, Sivilforsvaret og Forsvaret, og hvordan får man i så fall ressursene raskt på plass?

Redning

Onsdag kl 12.00, uke 16, 20XX. Det er grått vær i Troms, mildt og 16 grader celsius, men noe lettere skydekke. Geologiske eksperter har gitt klarsignal til at det er trygt for redningsmannskaper å gå inn i skadeområdet. Politiet er på stedet og situasjonen er uoversiktlig. Media er på plass og rapporterer time for time hva som skjer. Det arbeides med å få på plass transport av skadde, etablert nok redningsressurser og mottak av hjemløse i nærliggende kommuner. Forsvaret har mottatt anmodning om å stille med rednings- og transportkapasitet, og kommunikasjonsutstyr, og det er opprettet lokal kriseledelse i Kåfjord kommune som koordinerer innsatsen i de andre berørte kommunene. Det er fremdeles håp om å finne gjenlevende. Derfor er det viktig at redningsarbeidet blir effektivt. Håpet om å finne overlevende sviner for hver time som går. Redningsarbeidet er også utfordrende siden mye av infrastrukturen ble vasket bort. Dette betyr at telenettet i skadeområdet er nede, veier er ødelagt og transport må skje sjøveien eller med helikopter. I denne situasjonen er målet å få på plass redningsressurser, og reddet og evakuert flest mulige. Skadde må transporteres til sykehus, og hjemløse må skaffes et sted å være. Det må også etableres en ordning for å identifisere og registrere døde. Krisehjelp til pårørende må også på plass.

Teasere:

1. Har Norge tilstrekkelige ressurser (sivile og militære) eller skal man anmode naboland om bistand?
2. Hvilke fullmakter må på plass for å sikre rask reetablering?
3. Hvilken krisehjelp vil bli gitt befolkningen i tiden fremover og hva kan og bør gjøres med foreldreløse barn?

Normalisering

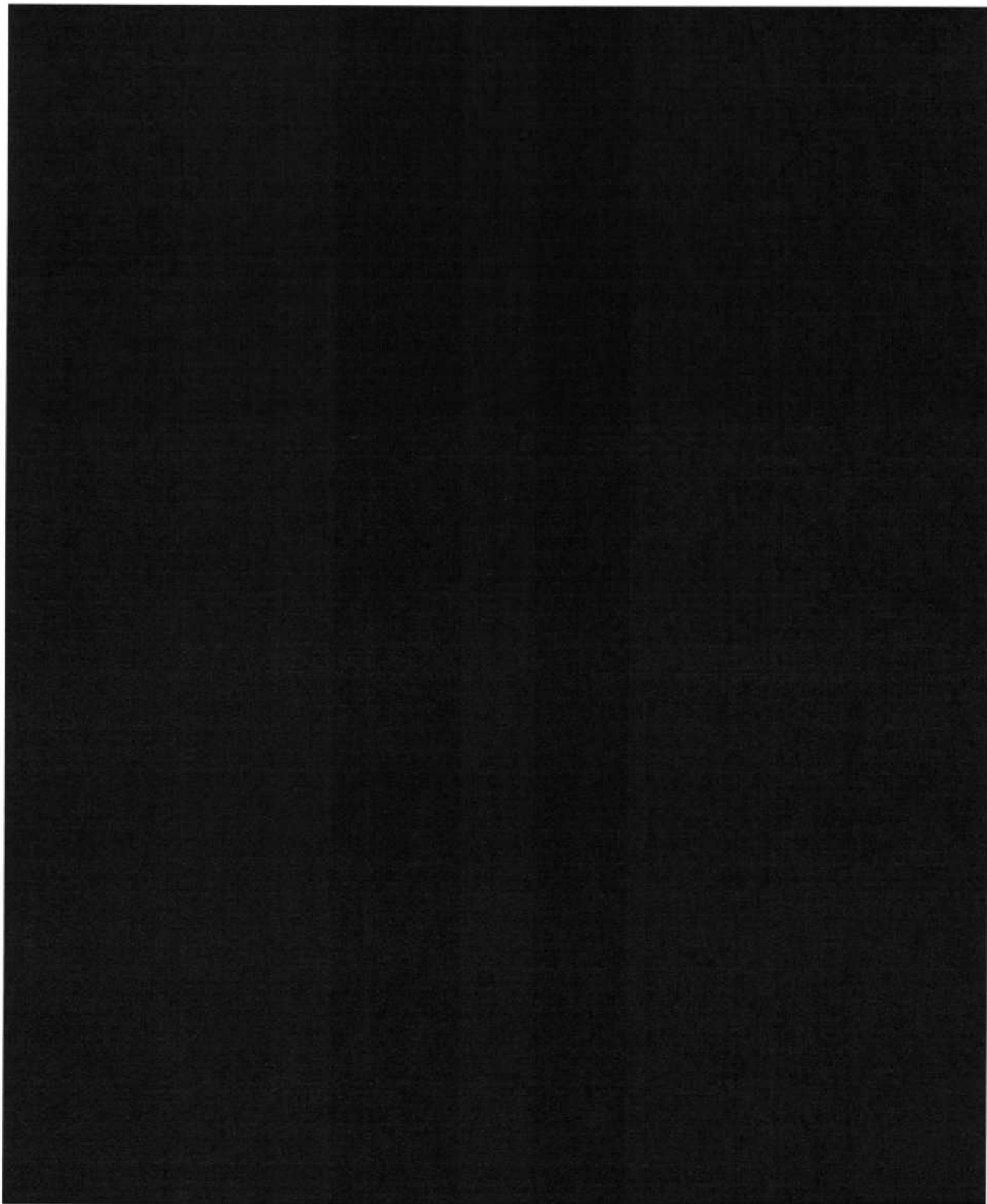
Det har nå gått ca en måned siden raset. Det er mandag uke 20 i år 20XX. Det er innkalt til møte i Kåfjord. Møtet har deltakere fra sentrale myndigheter i Oslo, lokalpolitikere, myndighets- og ressurspersoner i de rammede kommunene og fra Fylkesmannen i Troms. Temaet er gjenoppbygging og normalisering.

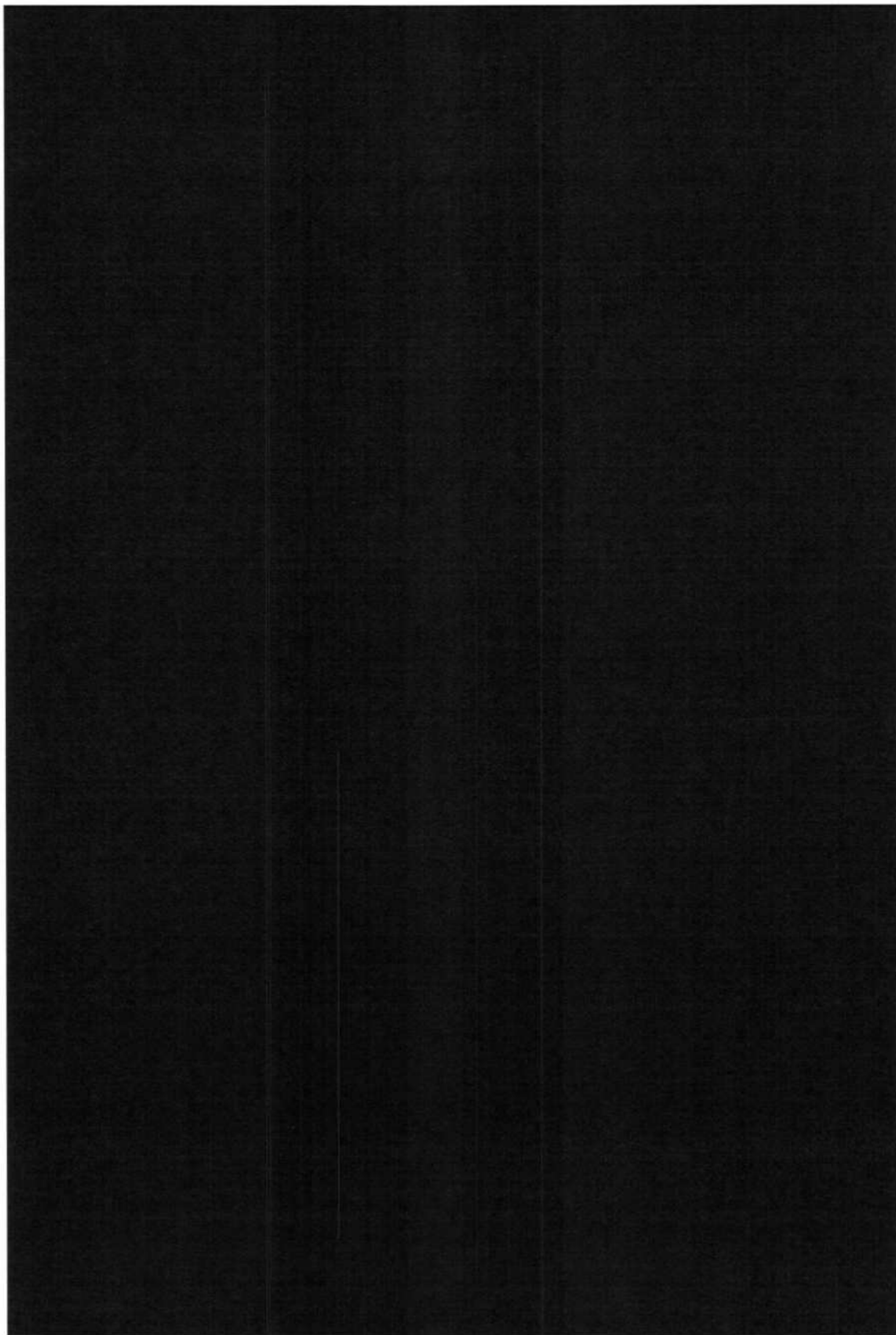
Status etter flodbølgen viser 150 drepte og fortsatt mange savnede personer. Noen barn er blitt foreldreløse som følge av flodbølgen. De er midlertidig tatt hånd om av slektninger. Veinett, infrastruktur (tele, kraft, vann og avløp) må gjenoppbygges i de rammede områdene. Det er først og fremst langs kystlinjen at infrastruktur må repareres. Ofre for krisen er midlertidig innkvartert hos venner, naboer lenger oppe i dalsidene og hos familie andre steder. Nå er tiden inne for å diskutere hvordan man prioriter for raskest mulig å få lokalsamfunnet tilbake til normal drift igjen, og starte gjenoppbyggingsarbeidet.

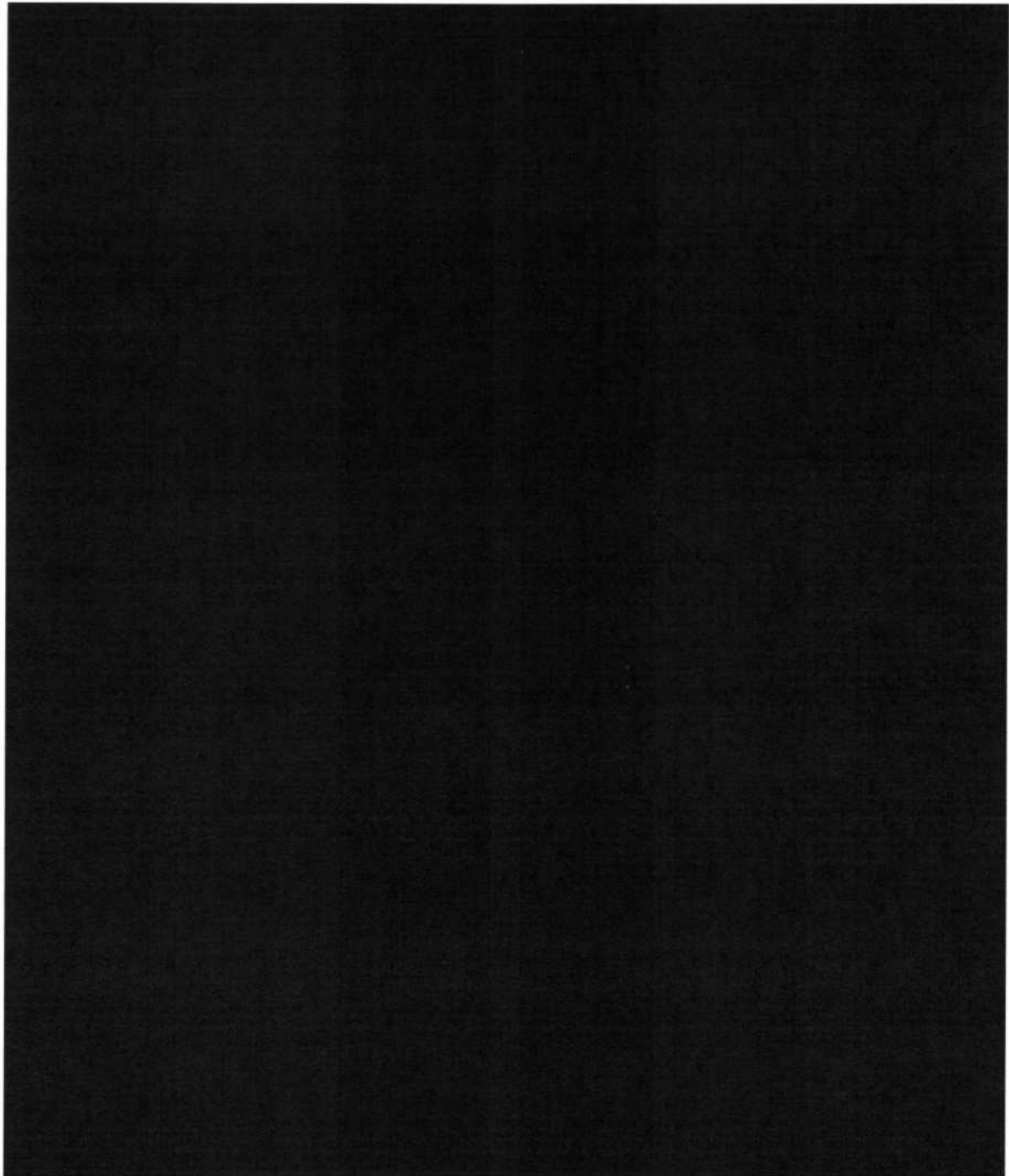
Teasere:

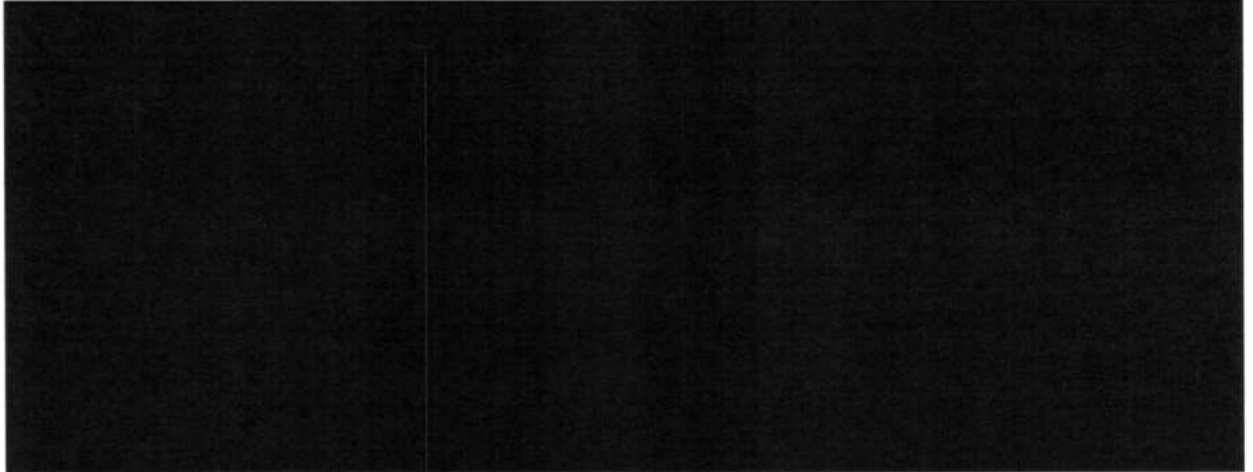
1. Hvilke ressurser trenger lokalsamfunnet for å bygge opp igjen infrastruktur og bebyggelse, og hvor raskt kan disse ressursene komme på plass?
2. Hvilke tiltak vil bli iversatt i forhold til å bygge opp et samfunn som er mindre sårbart?

3.3 (B) Ulykke innen kjemisk industri

3.4 (U) Stort ran

Ranet mot Norsk Kontantservices (NOKAS) tellesentral i Stavanger 5. april 2004 er det største ranet i norsk historie. Om lag 57,4 millioner kroner var det utbyttet ranerne fikk med seg. 51 millioner kroner er fremdeles på avveie (Rogalands avis, 2011). Ranet var særdeles godt planlagt og ranerne var godt trent for å gjennomføre denne aksjonen. En politimann ble skutt og drept. Samtidig som ranerne slo til mot NOKAS, forsøkte de i tillegg å sette Stavanger politikammer ut av spill ved å plassere en lastebil foran utkjørselen. Lastebilen ble påtent, samtidig som det ble kastet granater med tåregass mot inngangspartiet til politikammeret. Personene som sto bak var del av et godt organisert ransmiljø med utspring i det sentrale østlandsområdet. De fleste av dem hadde alvorlige dommer mot seg fra før. NOKAS-ranet var dermed et resultat av godt organisert kriminalitet (Rogalands Avis, 2011). Organisert kriminalitet innebærer blant annet at flere personer inngår forbund med hensikt å gjennomføre kriminelle handlinger over et lengre tidsrom. Formålet med disse handlingene dreier seg om å skaffe seg økonomisk vinning (Kripas, 2011).

Å bekjempe organisert kriminalitet nasjonalt og internasjonalt har blitt en vesentlig oppgave for myndighetene i Norge og i EU. INTERPOL og EUROPOL samt EUROJUST er sentrale organer som har til hensikt å styrke det internasjonale politisamarbeidet for derigjennom å bekjempe organisert kriminalitet og terrorisme. Det kan være gråsoner mellom gjennomføring av store ran og terrorhandlinger, men det som skiller dem er i første rekke at ran gjennomføres for å skaffe seg økonomisk vinning, mens terrorisme ofte har en eller annen politisk målsetting. Uansett vil gjennomføring av slike ran ha store samfunnsmessige konsekvenser fordi utbyttet av ran ofte vil være viktige finansieringskilder til andre typer kriminell virksomhet (Kripas, 2011).

Bakgrunnshistorie

Vi er i 20XX og det norske Forsvaret er sterkt innrettet mot internasjonale freds- og stabiliseringsoperasjoner. Nasjonal militær tilstedeværelse er også viktig, men har i de seneste årene kommet i skyggen av Forsvarets internasjonale engasjement. Allied Security-operasjonen i Vinland har etter enighet med nabolandet Utopias myndigheter og etter autorisasjon fra FNs Sikkerhetsråd blitt utvidet til også å omfatte det vestlige Utopia. Norge har derfor om lag 2000 soldater stående i Vinland og i Utopia. Formålet med operasjonen er å bekjempe opprørsgruppen

Hellig Motstand, beskytte sivilbefolkningen i begge landene og bidra til akseptable styresett. Dette har sin årsak i at det internasjonale samfunn med FN i spissen erkjenner at man ikke kan bidra positivt til statsbygging i Vinland uten også å ta hensyn til situasjonen i Utopia fordi utopianske myndigheter ikke besitter full kontroll over eget territorium.

Som følge av dette omfattende militære engasjementet har man fått flere tusen "Allied Security-veteraner". Noen av disse sliter med fysiske og psykiske ettervirkninger, mens andre igjen har gått over til private sikkerhetselskaper som blant annet selger livvaktjenester og andre politimessige oppdrag av militær art. Det er store penger å tjene på å selge private sikkerhetstjenester. Enkelte slike selskaper opererer i et folkerettslig grenseland, og noen av dem bidrar til at det begås krigsforbrytelser. Når ansatte i de private sikkerhetselskapene returnerer til Norge går de fleste til dels kraftig ned i lønn. Noen har tjent inntil 150 000 kroner i måneden, men må klare seg med bare 15 000 kroner hjemme i Norge hvis de skulle bli avhengig av støtte fra NAV-systemet. Det innebærer en kraftig statusnedgang for personer som har tillagt seg et stort pengeforbruk.

Flere av disse veteranene har et godt nettverk seg imellom. De besitter samme erfaringsbakgrunn, de har lett tilgang til våpen, også tyngre typer som for eksempel maskingevær og M72 anti-stridsvogn rakettkastere. Flere av disse har fått et nokså fremmed forhold til sitt hjemland. De anser nordmenn for å være dumme og naive som ikke forstår verdens "egentlige tilstand". De føler i tillegg at deres innsats for Norge ikke blir verdsatt når de kommer hjem, selv om den politiske enigheten om innsatsen i de to landene er stor. Det har derfor oppstått et ransmiljø i Norge bestående for det meste av krigsveteraner. Disse har begått flere ranshandlinger i Norge, men også i Sverige, Danmark og Tyskland. Årsaken til deres "internasjonale engasjement" er at det i Norge etter NOKAS-ranet i 2004 har blitt iverksatt mottiltak fra banker og postkontor som gjør at tilgangen til kontanter har blitt vanskeligere. Flere av de våpnene de har anvendt har de smuglet hjem til Norge. Dette dreier seg også om tyngre typer våpen. Ved siden av ransvirksomhet, begås også lovbrudd som narkotikahandel og menneskehandel der disse lovbruddene inngår som del av en syklus der primærformålet er økonomisk merverdi. Denne merverdien kan igjen skape større ringvirkninger og legge grunnlag for nye alvorlige lovbrudd. Å bryte denne syklusen av merverdi skapt av nasjonal og internasjonal kriminalitet, er et vesentlig formål med det internasjonale politisamarbeidet.

Oppbygging

I første halvdel av april 20XX får det norske politiet etterretningsinformasjon fra EUROPOL om at flere nordmenn kan stå bak flere våpentyverier i Tyskland. Våpenene har blitt smuglet med båt til Kristiansand. Det har også blitt stjålet to Mercedes SUV-er som begge er spesialutstyrt med pansring og skyteskår. Det etableres derfor en arbeidsgruppe bestående av personer fra Politidirektoratet (POD), Politiets Sikkerhetstjeneste (PST) og Oslo Politikammer. Gruppens formål er å spane på ransmiljøet, men spanerne innser at man har med svært profesjonelle personer å gjøre. Ranerne er svært flinke til å skjule alle spor, også elektroniske. Flere indikasjoner på at et større ran er under oppseiling mottas, men politiet klarer ikke å lokalisere

hvor dette ranet skal begås. Ved siden av informasjonen fra EUROPOL baserer politiet sin etterretning på at flere minibanker har blitt sprengt med til dels stort utbytte for ranerne. Tilsvarende typer ran gjennomføres også i nabolandene. En intens overvåking av banker, pengetransporter og tellesentraler iverksettes. Hensikten med denne overvåkingen er blant annet å undersøke om noen av disse er utsatt for spaning av eventuelle ranere. Noen klare spor klarer imidlertid ikke politiet å avdekke. Likevel fanger politiet opp noen rykter om at noen fra ransmiljøet har tatt tilhold i Lillevik-området, men dette er bare et av flere tips og ikke alle tipsene har like stor troverdighet.

Teasere:

1. Kan mottiltak iverksettes selv om det bare går enkelte rykter om at en større kriminell handling er under oppseiling?
2. I hvilken grad kan Forsvaret bistå politiet i å løse de skisserte utfordringene? Hva bør politiet foreta seg?
3. I hvilken grad og i hvilken form kan samarbeid med næringslivet (her banker og sikkerhetselskaper) være nyttig?

Akutt

Det er 7. mai 20XX kl 0630 i Storgata 5 i Lillevik. Her holder Bautas tellesentral til. På dette tidspunkt slår en stor gruppe ranere, om lag 10 personer, til mot tellesentralen. Ranerne ankommer tellesentralen i til sammen fire biler, herav to pansrede SUVer. Angrepet har form av en kommandoaksjon der anvendelse av overraskelse står sentralt. Ranerne skyter og dreper en av vaktene ved inngangspartiet for å få tilgang til Bauta-lokalene. Hovedvåpenet til ranerne er maskinpistoler, men de anvender også tåregass og sjokk-håndgranater. De har også vanlige splintgranater med seg. I tillegg er de utstyrt med til sammen 10 håndholdte antitank rakettkastere. På samme måte som i Stavanger i april 2004 gjøres Lilleviks sentrum relativt raskt om til en krigsskueplass. Ranernes mål er at de skal klare å komme unna med om lag 200 millioner kroner. Som følge av overraskelsestaktikken kommer de seg relativt raskt inn i lokalene til tellesentralen og overfaller både personalet og vaktmannskapene fra sikkerhetselskapet. Ved hjelp av det som senere skulle avdekkes som uærlige tjenere innenfor Bauta-systemet, får ranerne relativt raskt tilgang til både safene og de spesielle pengekoffertene som blant annet er utstyrt med både GPS og fargeampuller. Selv om målet med ranet er å få tak i mest mulig penger, prioriterer ranerne i første rekke 200-kroner sedler. Årsaken er at de frykter for at myndighetene vil erklære 500-, og 1000-sedlene for ugyldige dersom veldig mange av disse sedlene blir del av ransutbyttet.

Politiet blir raskt varslet om ranet og ankommer Storgata rimelig fort. Som følge av skyting fra politiet anvendes en av rakettkasterne mot politiets stilling med den følge at 3 polititjenestemenn blir drept momentant.

Teasere:

1. Hva vil politiet gjøre lokalt og i forhold til å skaffe forsterkninger?
2. Hvordan vil kommunens beredskapsleder blir varslet og hva vil kommunen bidra med?
3. Vil politiet be Forsvaret om bistand, og i så fall hvilken bistand er aktuell?

Redning

Politimesteren i Lillevik innkaller raskt alt tilgjengelig personell, herunder også polititjenestemenn fra nabokommunene. Sentralsykehuset i Lillevik varsles også og høyeste beredskap iverksettes. Samtidig varsles Oslo Politikammer og politiets beredskapstropp settes umiddelbart i beredskap. På bakgrunn av den høynede beredskapen anmoder politiet Forsvaret om å bistå med et Hercules-fly for å transportere politiets beredskapstropp til Lillevik. Flyet vil lande på Lillevik lufthavn ca kl 11.15. Det politiet på dette tidspunkt ikke er klar over er at ranerne har en gruppe på om lag fem medhjelpere som skal bistå ranerne til å komme seg unna ransstedet. Hovedoppgaven til disse personene er logistikk, siden det å frakte så mye penger med relativt små pengevalører krever en betydelig logistisk innsats. Disse står blant annet klar med båter og ekstra biler, i tillegg til at to av dem også overvåker Lillevik Lufthavn. De har også tilgang til et helikopter. Ved hjelp av radioovervåking blir disse personene raskt klar over at et Hercules-fly med spesialtrent politi er på vei inn mot Lillevik lufthavn. Da Hercules-maskinen er i ferd med å lande, avfyres derfor to panservernraketter mot flyet, der den ene raketten treffer flyet i om lag 70 meters høyde over rullebanen. Flyet tar umiddelbart fyr og styrter, og alle om bord blir drept.

Med beredskapstroppen eliminert, og et lokalt politi som har lidd tap, er veien ut av Lillevik forholdsvis enkel for ranerne. Gjennom en koordinert aksjon forlater ranerne Lillevik med båter og biler. Foreløpige anslag tilsier at ranerne kommer unna med i overkant av 150 millioner kroner.

Teasere:

1. Hvilke aksjoner vil nå iverksettes?
2. På hvilke måter kan Forsvaret bistå politiet og resten av det sivile samfunn når alvorlig kriminalitet begås? Finnes det noen problematiske sider ved dette, også juridisk sett?
3. Er der begrensninger og muligheter i internasjonalt samarbeid knyttet til store ransanslag som i praksis også ligger i grenseland opp mot terrorisme?

Normalisering

Ved hjelp av spaning og etterretning ble tre av ranerne arrestert fire dager etter disse dramatiske hendelsene i Lillevik. Oppryddingen på Lillevik lufthavn gikk også rimelig fort, og ordinær flytrafikk kunne igangsettes etter fire dager. På samme måte ble området rundt tellesentralen

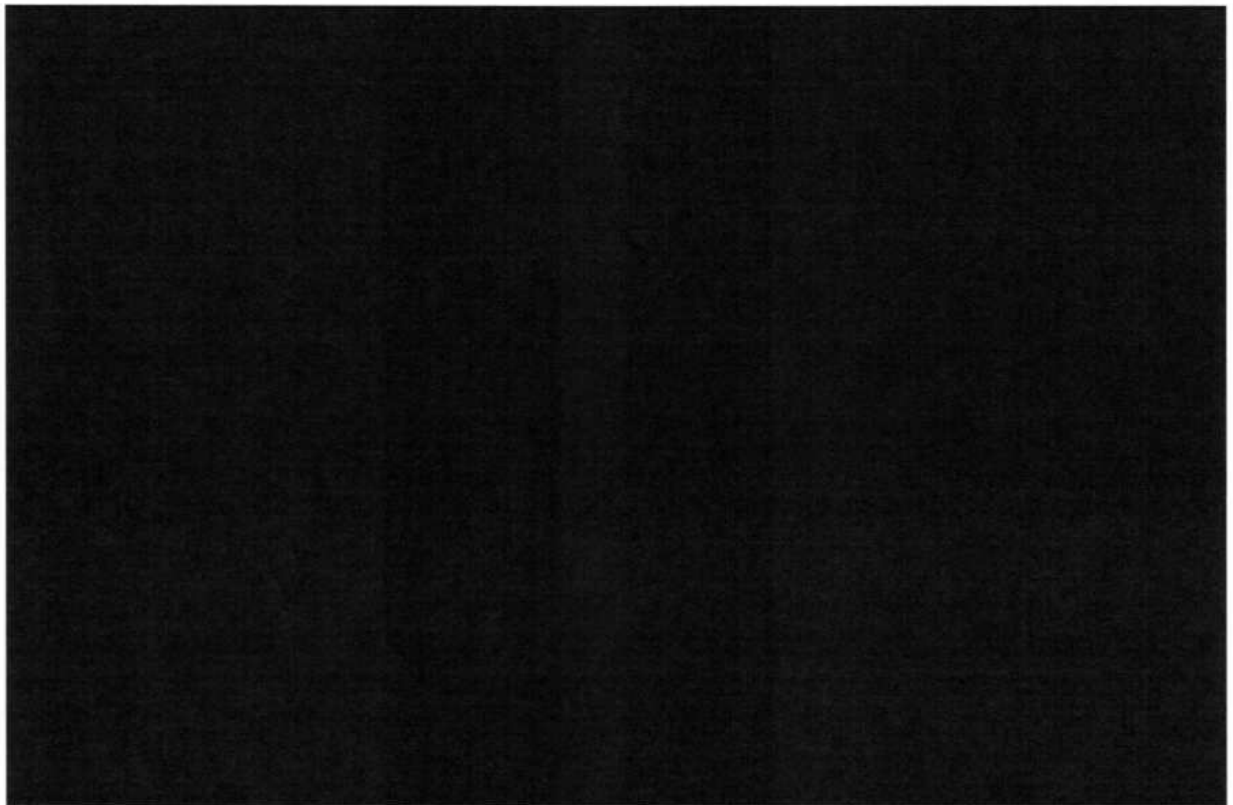
rimelig raskt sikret slik at ordinær virksomhet kunne starte opp igjen. Det er klart at de interne rutinene i Bauta-systemet må gjennomgås på nytt, ikke minst fordi utro tjenere ble avslørt.

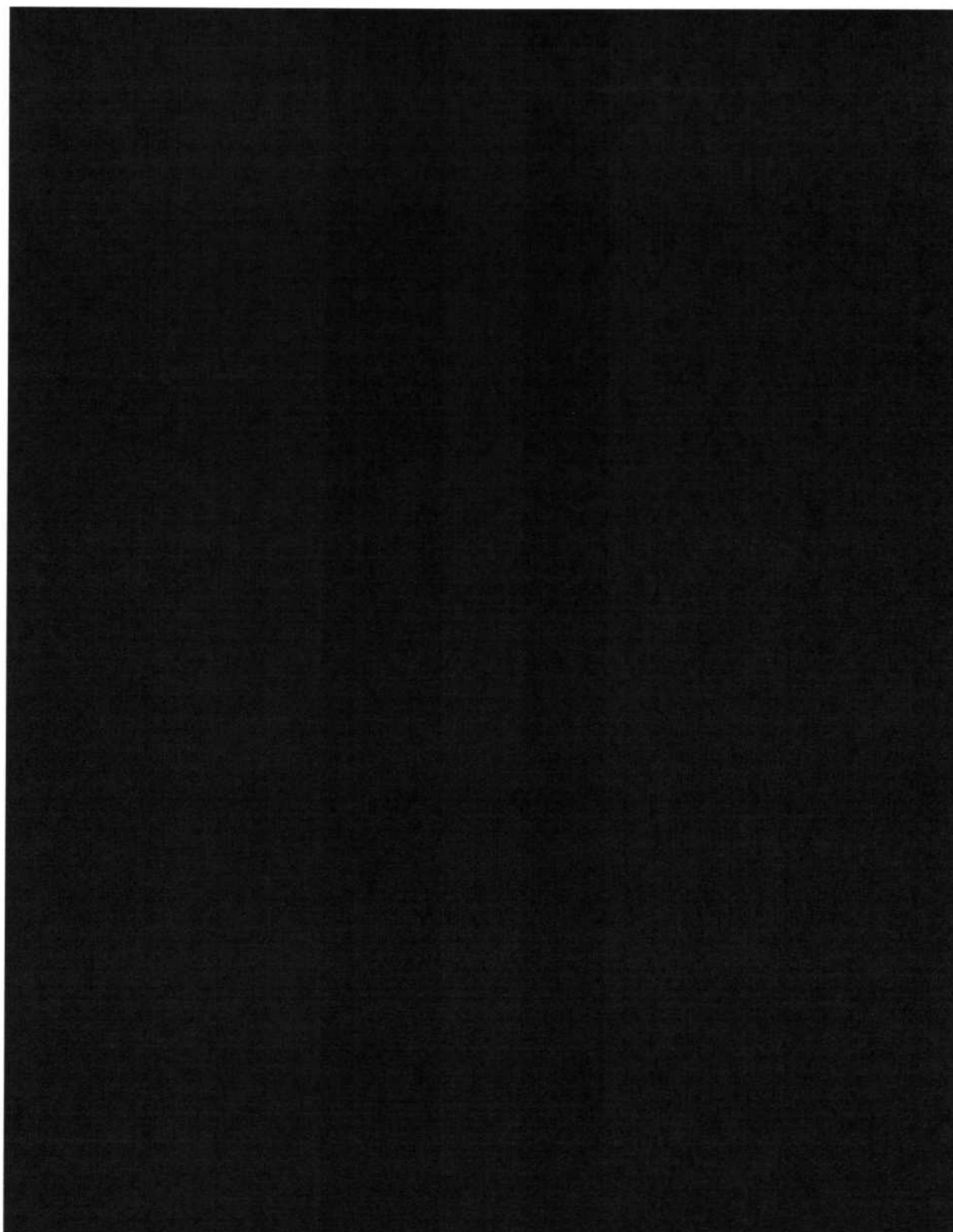
Selv om den selve fysiske opprydningen gikk rimelig greit, måtte det etter denne hendelsen iverksettes en inngående gransking innad i Forsvaret tatt i betraktning at det i etterforskningen av saken ble avdekket at hoveddelen av ranerne hadde en felles bakgrunn i internasjonale militære operasjoner.

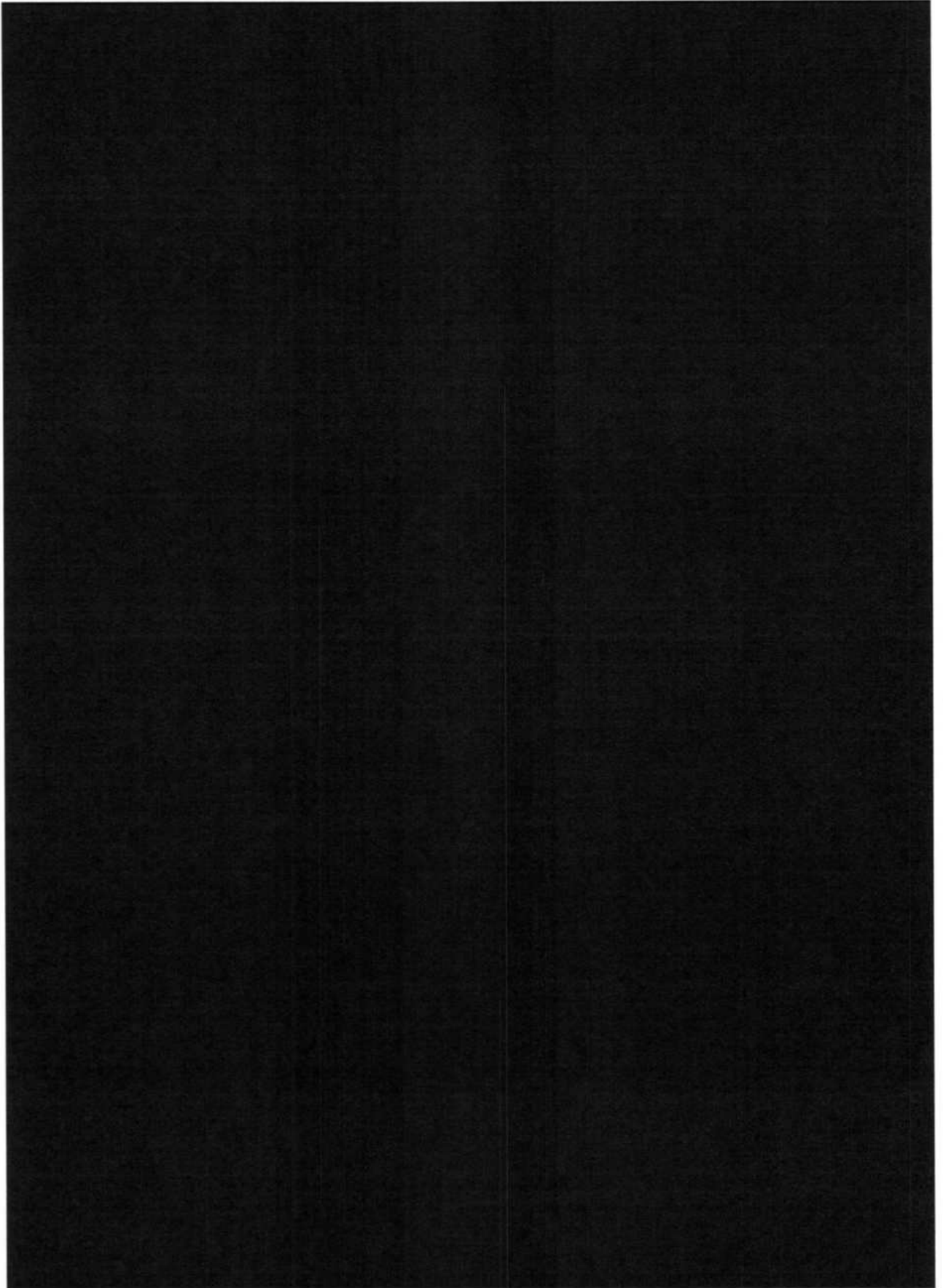
I tillegg beslutter Norges Bank etter samråd med Finansdepartementet og Statens Finanstilsyn at 500- og 1000-lappene blir trukket tilbake. Det samme har skjedd i EU ved at Den europeiske sentralbanken (ECB) beslutter at 200- og 500 Eurosedlene må omveksles. I en tid der betalinger, også de mindre summene, blir foretatt elektronisk, er det rimelig klart at behovet for større pengesedler blir desto mindre.

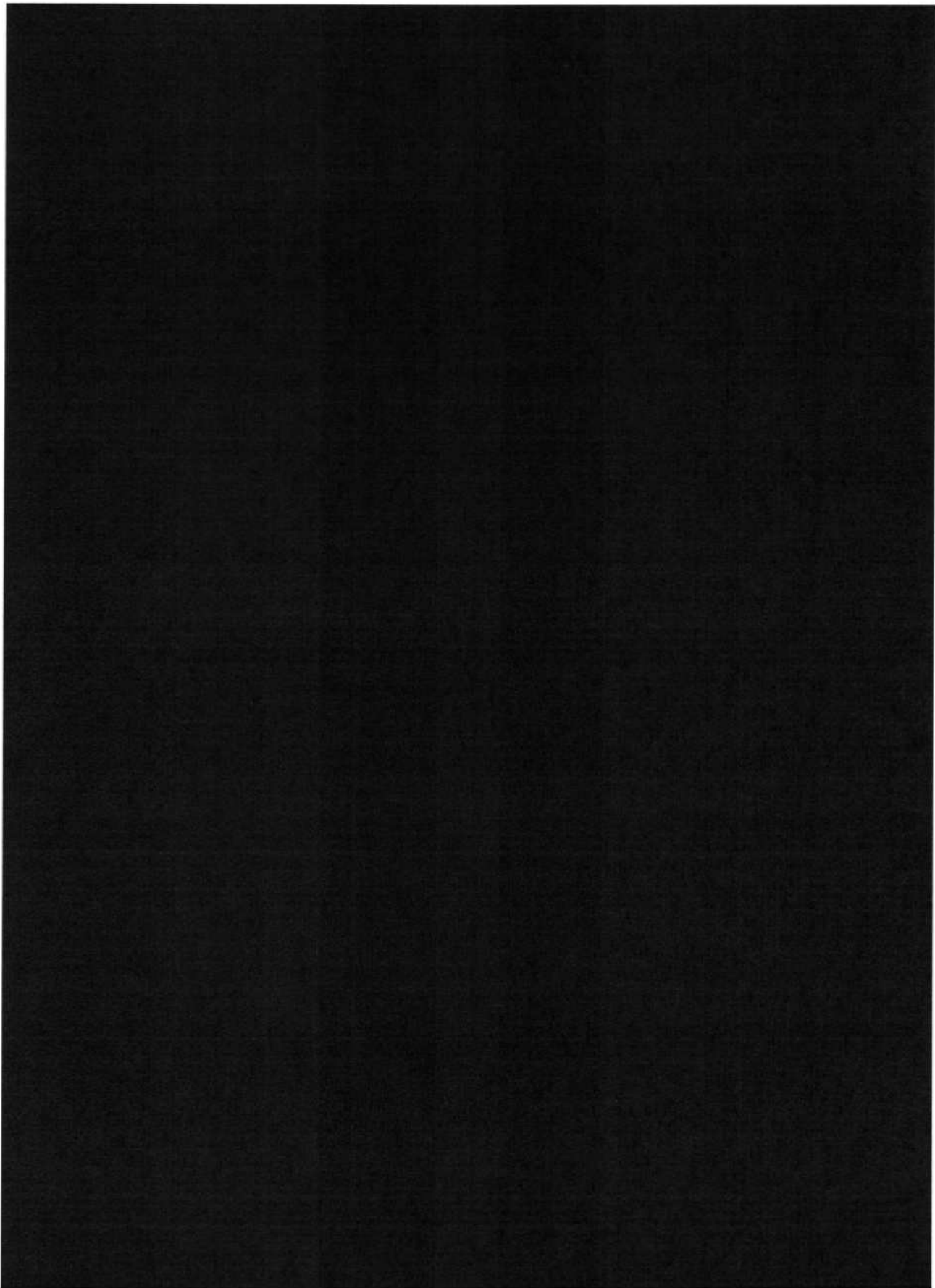
Teasere:

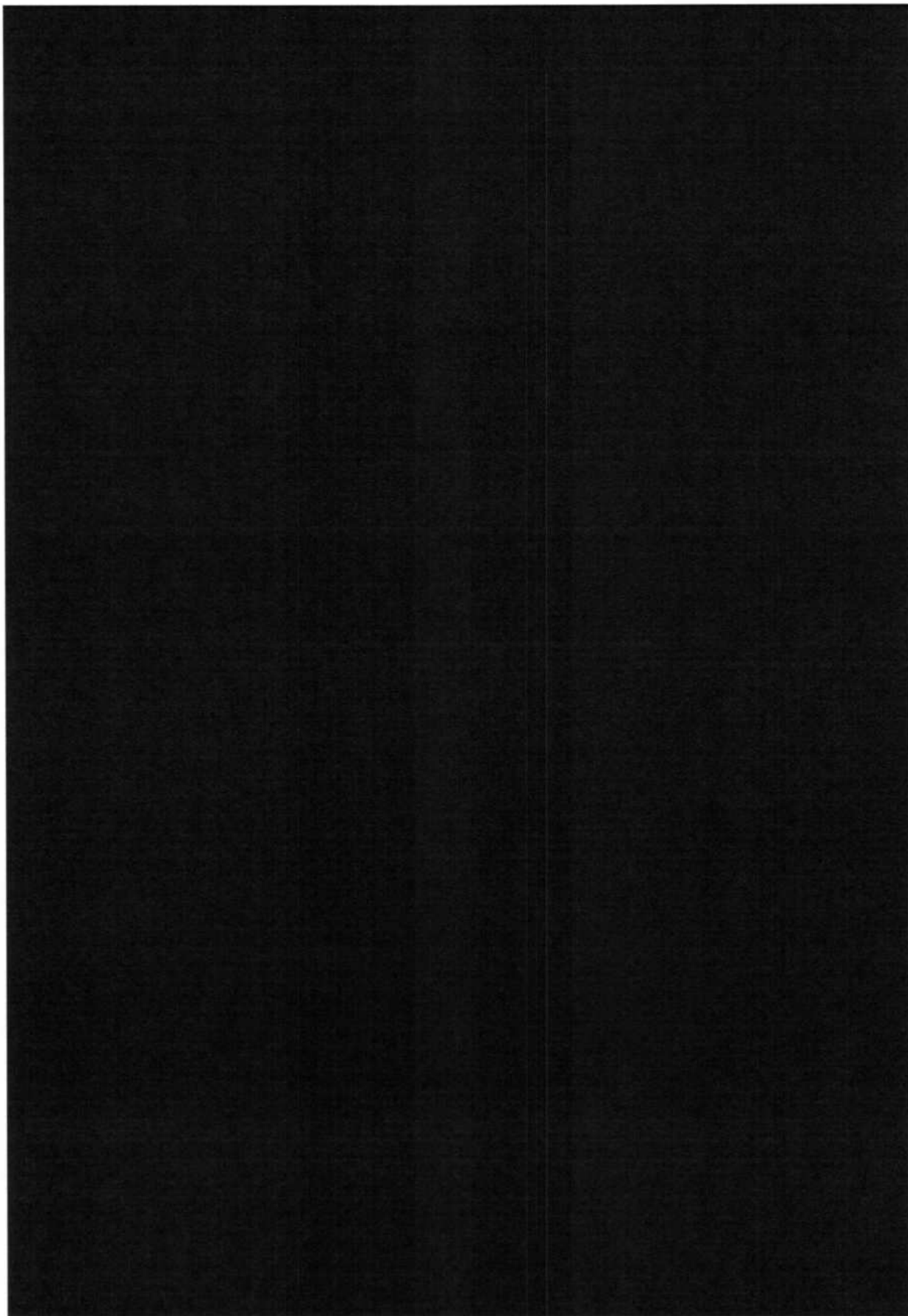
1. Hvordan kan samfunnet bidra til at det ikke utvikler seg et ransmiljø av denne typen?
2. Hvordan kan man oppdage og forhindre utro tjenere?
3. Er det å gå bort fra de største pengevalørene på sedlene en vei å gå for å bekjempe organisert kriminalitet?

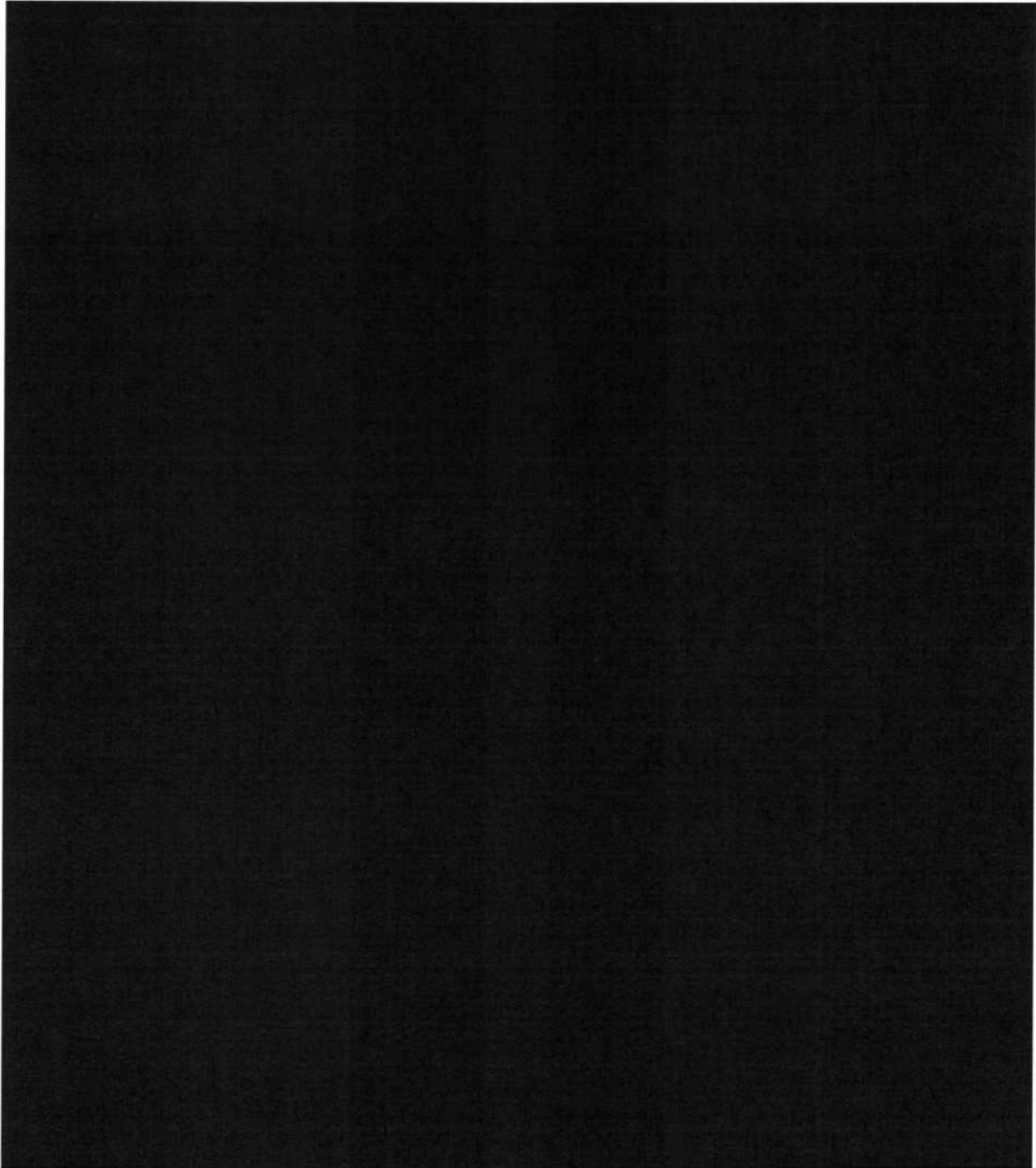
3.5 (B) Kidnapping av norsk statsborger

4 Markedsstyrt utvikling

En markedsstyrt utvikling er generelt preget av et godt internasjonalt samarbeid samtidig som viktige samfunnsfunksjoner er på private hender, også når det kommer til maktutøvelse. Den private sikkerhetsbransjen har derfor vært i sterk vekst. Under en markedsstyrt utvikling er det flere aktører på banen, for blant annet å håndtere utfordringer som stater tradisjonelt har hatt monopol på. Det innebærer ikke nødvendigvis at statens makt blir undergravet. Snarere hevder

forskere at globaliseringen ikke har tatt makten fra statene, men at de kanskje styrer mer indirekte enn før (Neumann og Sending, 2010). Det samarbeidet som finner sted innenfor rammen av internasjonale organisasjoner handler om å styrke statens makt. Derfor kan en markedsstyrt utvikling plasseres innenfor en kategori preget av godt internasjonalt samarbeid, med åpne økonomier og maksimering av absolutte fortrinn innenfor internasjonal handel.

Det er likevel klart at myndighetenes rolle blir annerledes innenfor en slik scenariokategori. Myndighetene har ikke lenger monopol på maktutøvelse. Dette påvirker myndighetenes evne til å håndtere krisesituasjoner. Samtidig vil også jaget etter kortsiktig profitt kunne overstyre hensynet til helse, miljø og sikkerhet, og sosial rettferd. Innenfor den markedsstyrte utviklingsretningen velger vi derfor å la scenarioene være kjennetegnet av ulykker og naturhendelser, en høyreekstrem voldsbølge og terror.

4.1 (U) Transportulykke

Den norske kysten er både langstrakt og farlig. Opp gjennom tidene har mange skip forlist langs Norges lange kystlinje. Noen forlis er verre enn andre. En sårbar natur vil fort kunne bli skadet av oljeutslipp. Dette opplevde vi da bulkskipet Full City gikk på grunn utenfor Langesund i slutten av juli 2010. Da inneholdt skipet 1154 m³ olje og hadde et kinesisk mannskap på 23 om bord. 75 kilometer strand ble tilgriset i etterkant av ulykken (WWF, 2010).

En tilsvarende hendelse inntraff da oljetankeren Prestige gikk på grunn utenfor kysten av Spania 13. november 2002. Oljetankeren slapp ut ca 63 000 tonn råolje relativt nært kysten (Lundberg og Brænd, 2011). Denne ulykken var dermed 315 ganger større enn Full City, som hadde et samlet utslipp på litt over 200 tonn. 900 kilometer kyststripe ble rammet. Dette scenarioet er basert på en scenarioanalyse av mulig oljeutslipp (Østereng, 2010).

Oppbygging

Morgenen onsdag uke 49 20XX blåser det opp til storm. I Murmansk blåser vinden fra øst, med en styrke på 25 meter per sekund. Gradestokken ligger stabilt på minus ti grader. Bølgehøyden i Barentshavet utenfor Murmansk er 6 meter. Supertankeren Adriana, som har russisk reder og er registrert i Monrovia, med Liberia som flaggstat, forbereder seg til avreise mot Rotterdam. Skipet har dobbelt skrog, 125 000 tonn med råolje fra et russisk oljefelt og et mannskap på 23 om bord. Det har vært flere avisartikler og innlegg denne høsten om skipet, som blant annet i miljøorganisasjonene mener er i en dårlig teknisk tilstand. Selv om det er dårlig vær, vurderer kapteinen at det er tilstrekkelig godt til at de kan seile, som vanlig praksis er for denne typen tankskip. Klokket 08.00 reiser skipet fra Murmansk, med en gjennomsnittsfart på 10 knop. Det har planer om å følge den obligatoriske skipsleden 30 nautiske mil utenfor norskekysten på sin vei mot Rotterdam. Tankeren varsler Vardø trafikksentral når den starter, med informasjon om last og planlagt rute. Den nærmeste norske slepebåten er ved Honningsvåg, der den har fulgt en annen russisk oljetanker på vei vestover. Fra russisk side er den nærmeste slepebåten i Karahavet.

Teaser:

Hvilke faktorer bør kapteinen legge vekt på når han velger å innlede reisen i såpass dårlig vær?

Akutt

Klokken 13.10, etter ca 50 nautiske mil, mister skipet maskinkraften. Konsekvensen er at skipet driver mot nordspissen av Fiskerhalvøya. Kapteinen varsler russiske Maritime Rescue and Coordination Centre (MRCC) og BASU (som tilsvarende HRS i Norge) klokka 13.15 om at skipet driver. MRCC varsler The State Marine Pollution Control, Salvage and Rescue Administration (MPCSA), som ligger under Transportministeriet og har hovedansvar ved store oljeutslipp, sammen med det russiske ministeriet for sivilforsvar. MPCSA varsler Vardø Trafikksentral om situasjonen, som varsler Kystverket umiddelbart.

Det dårlige været gjør at tankskipet driver svært fort mot land. Den norske slepebåten bruker 17 timer på å komme seg til Adriana, og er fremme klokka 07.10 neste dag. Bølgehøyden gjør det vanskelig å feste sleperen til Adriana. Når sleperen er festet brekker den umiddelbart. Dermed klarer ikke slepebåten å forhindre at Adriana går på grunn ved kysten av Fiskerhalvøya klokka 09.30 torsdag morgen. Skipet får hull i skroget og det lekker ut store mengder olje. Mannskapet blir likevel raskt evakuert av russisk redningsmannskap.

Kystverket kontakter det Interkommunale utvalget for akutt forurensning (IUA) i Øst-Finnmark. Utvalget bruker 1,5 time på å sette stab og er på plass litt før klokka 01.00 torsdag uke 49. Det nærmeste depotet er i Vadsø. Kystverket ber Kystvakten om hjelp til oljevern. På grunn av været kan man ikke sette inn verken helikopter eller Kystverkets fly, LN-HTD, for å overvåke forurensingen.

Teasere:

1. Hvilke ressurser kan mobiliseres for å redde liv og miljø, og hvor lang tid vil det ta før disse ressursene er på plass?
2. Hvordan vil russiske og norske ressurser kunne bidra i redningsarbeidet, og hvordan vil de kunne supplere hverandre?

Redning

Kapteinen blir innkalt for å gi sjøforklaring til det russiske politiet senere på torsdagen. Kystverket tar over som hovedkoordinator av arbeidet for å begrense utslippet på norsk side. Ulykka er altfor stor til at Øst-Finnmark IUA skulle hatt hovedansvar, men utvalget deltar med sine ressurser, som det er forpliktet til. Nå står journalistene på trappa til miljøvernministeren. Lokale pressefolk rapporterer fra Kirkenes og Murmansk.

Den miljøfaglige gruppen blir sammenkalt, men kan ikke fly over området på grunn av været. Man tør ikke prøve å flytte på tankeren med slepebåter før skipet har blitt losset for olje. Foreløpig er bølgene for høye til det. I mellomtiden blir skipet skrapet opp enda mer, og hullet som slipper ut olje vokser. Uværet fortsetter med sterk vind og bølger over fem meter. Dette gjør at en heller ikke kan bruke lenser i de første kritiske dagene. Oljeutslippet går inn i Varangerfjorden og når den norske kysten etter 28 timer, natt til fredag uke 49. Begge sidene av Varangerfjorden blir rammet.

Været roer seg tirsdag uke 50, og mannskapet klarer endelig å losse Adriana. Da har skipet allerede sluppet ut store mengder olje. Samtidig kan man endelig sette ut lenser. Da begynner det å bli klart at utslippet er det største noen gang i Barentshavet. Oljeflaket utgjør nå en trussel mot sjøliv langs kysten og i havet, både i Norge og i Russland.

Organiseringen av frivillige og annet mannskap som kan sanere kysten er i full gang fra mandag uke 50. Færre enn ventet melder seg som frivillige til å bidra i arbeidet, blant annet på grunn av julen som nærmer seg, mørketiden og lang avstand til ulykkesstedet. Pressen kommer med negative skildringer av organiseringen, noe som virker demoraliserende på de frivillige. Den dårlige stemningen, kulden og de lite komfortable forholdene for hjelpemannskapet gjør at mange av dem som har meldt seg som frivillige, relativt raskt ber om å få reise hjem igjen. Etter romjulen blir saneringsarbeidet enda mer forsinket på grunn av mye is innerst i fjorden langs kysten, og strandsaneringsarbeidet blir utsatt til uke 16 neste år. Dette forsterker konsekvensene av ulykken.

Teasere:

1. Hvilke sivile og militære ressurser kan brukes og over hvor lang tid har man kapasitet til å fortsette redningsarbeidet?
2. Hvordan vil norske og russiske myndigheter samarbeide for å redde miljø og dyreliv?
3. Hvordan kan man sikre samspillet mellom og overføring av ledelse fra IUA til en statlig aksjon?

Normalisering

Ett år senere har man funnet ut at utslippet fra Adriana var på 70 000 tonn råolje, som er 7 000 tonn mer enn utslippet fra Prestige utenfor Spania. For Norge og Russland er miljødeleggelsene katastrofale. 250 kilometer med norsk kyststripe er rammet. Oppryddingen er fremdeles ikke ferdig. Titusenvis av sjøfugler er døde, særlig lomvi. Smoltutgangen er hardt rammet. Flertallet av de 2000 fiskerne i Finnmark og Nord-Troms har mistet inntektsgrunnlaget sitt. Lokale fiskere lenger vest i Finnmark og i Nord-Troms rapporterer om svikt i fangsten.

Pressen i Norge og miljøvernorganisasjonene har lenge vært i harnisk over de alvorlige konsekvensene av utslippet, og VG var tidlig ute med å kreve at regjeringen måtte gå av. I januar trekker så regjeringen seg. En ny mindretallsregjering tar over. På grunn av valgresultatet fra

september året før kan de ikke få flertall i noen saker uten å inkludere ett av de tidligere regjeringspartiene.

Kommunene i Øst-Finnmark sliter med økonomien etter å ha lagt ut for kostnadene ved oppryddingen. De er enda ikke enige med staten om hvor mye kompensasjon de skal få for dette. Den svake økonomiske situasjonen går ut over velferden til innbyggerne. Turismen gikk i begynnelsen opp, på grunn av tilreisende frivillige, men har totalt sett gått ned som følge av ulykken. Hurtigruta har valgt å snu lenger vest for å unngå oljesølet. Mange innbyggere sier i en meningsmåling at de vurderer å flytte fra fylket. Staten har mistet store inntekter da norsk fisk ikke kan bli eksportert til EU eller USA uten veterinærattest for hver pakning.

På diplomatisk nivå har det blitt kommet fram til enighet mellom Norge og Russland om finansiering av oppryddingen. CLC-fondet og det supplementære fondet vil dekke kostnadene. Forholdet mellom de to landene har likevel blitt dårligere som følge av at Norge har reagert kraftig på at Russland tilsynelatende ikke har bedre rutiner som kunne ha hindret kapteinen på Adriana å gå fra havnen i Murmansk i dårlig teknisk tilstand og i storm. Norge mener at Russland burde ha bidratt mer i oppryddingsarbeidet.

Teasere:

1. Hvordan kan man forbedre samarbeidet med Russland etter en slik hendelse?
2. Hvordan kan man håndtere de lokale utfordringene og få næringslivet på fote igjen?

4.2 (U) Klovdyrsepidemi

Munn- og klovsyke (MKS) er en ekstremt smittsom virussykdom som rammer klovdyr, slik som storfe, sau, geit, gris og ville klovdyr som elg, rådyr m.fl. Sykdommen smitter via dråpesmitte eller via kontakt med forurenset materiale (OIE, 2010). Sykdommen har stor utbredelse på verdensbasis, og forårsaker store økonomiske tap. Sykdommen er vanlig i Asia, Afrika, Sør-Amerika og Midtøsten, inkludert Tyrkia. Den utgjør ingen nevneverdig risiko for mennesker. Mennesker kan imidlertid smitte viruset videre til dyr uten selv å være syke. Inkubasjonstid er fra 2 til 15 dager. Symptomer er feber, sikling og halthet. Det dannes blærer i munn- og neselimhinne, på mule eller tryne, i huden mellom og rundt klauvene og rundt jur og spener. Sykdommen kan ha stor speddyrdødelighet, mens eldre dyr får redusert tilvekst og varig svekket melkeproduksjon. En øvesle gjennomført av Mattilsynet i 2005 viser at bekjempelse av slike hendelser krever bred varsling og samarbeid nasjonalt og internasjonalt (Mattilsynet, 2006).

Det var en stor epidemi i England i 1967-68 og i Danmark (Fyn-epidemien) i 1982. I 2001 ble over 6 millioner dyr slaktet og brent for å hindre spredning av sykdommen i England. I 2007 var det et nytt utbrudd på en gård i Surrey (Særbø, 2007). Siste utbrudd i Norge var i 1951-52 der fire besetninger, én i Vestfold og tre i Østfold, ble angrepet (Kossum, 2001).

Bakgrunnshistorie

Vi er i uke 30, 20XX. Tilløp til MKS er påvist i både Sverige og Finland, blant annet i reinstammer i løpet av de siste årene. Et større utbrudd i Bayern, Tyskland, to år tilbake i tid, førte til store økonomiske tap som følge av stor nedslaktning. I tillegg medførte utbruddet negativ medieomtale (filmer av brennende dyreskrotter, og kritikkverdige avlivningsforhold), som ble kringkastet over hele verden. Ett år tilbake i tid var det en tilsvarende hendelse i England, med nedslaktning av dyr på flere bruk. MKS har også vært påvist på bruk i Polen og i Ungarn. Storprodusenter av melk og kjøtt har vært tvunget til å nødslakte i stor skala, men til tross for harde tiltak kan World Organization for Animal Health (OIE) enda ikke friskmelde Europa for MKS. Prisene på kjøtt har steget med 30% over hele Europa som følge av redusert tilgang, og eksport og importkontroller er intensivert som resultat over hele Europa. Dyrevern og stordrift er blitt et politisk viktig spørsmål, og dyrevernorganisasjoner har alliert seg på tvers av nasjonale grenser. Kritikken vokser mot stordriftsbruk med dårlig dyrevelferd og mot den europeiske kjøttindustrien som fremstilles som kynisk. En voksende militant fraksjon av allierte dyrevernorganisasjoner skaper blest ved først å slippe fri besetninger, for siden å sette fyr på driftsbygninger på klanderverdige gårdsbruk. Den militante organisasjonen overvåkes nå av sikkerhetsmyndighetene i ulike land.

Landbruks- og matdepartementet, Mattilsynet og Veterinærinstituttet har i samarbeid med NRK utviklet en informasjonsfilm om faren for å overføre smittsomme dyresykdommer ved utenlandsreiser. Denne filmen har vært vist på TV gjennom hele sommeren.

Oppbygging

Uke 32, mandag kl 08.00. Til tross for store informasjonskampanjer oppdager en melkeprodusent symptomer i sin besetning melkekyr på en gård i Tune, i Østfold. Ved nærmere sjekk, oppdager han to kyr med sår og blemmer på føtter og på tungen. Bonden tilkaller veterinær som tar nødvendige prøver. Veterinæren etablerer umiddelbart en sikkerhetssone rundt gården, og ingen dyr får lov å passere grensene. Det regionale Mattilsynet varsles.

Teasere:

1. Hvilke tiltak kan eller bør Mattilsynet iverksette?
2. Hvordan varsles andre relevante myndigheter, og hvem bør varsles?
3. Hva bør beredskapsavdelingen i kommunen gjøre i en slik situasjon?

Akutt

Uke 32, onsdag ettermiddag. Prøvene som har vært til analyse bekrefter MKS. Mattilsynets representanter besøker Tune gård og andre gårder i området. MKS påvises på flere gårder. Det sentrale Mattilsynet setter krisestab, og Landbruks- og matdepartementet varsles. Nordiske veterinærdirektører, Europakommisjonen, ESA og OIE varsles også. Mattilsynet treffer vedtak

om avliving av alle mottakelige arter på steder med mistanke om MKS. Hjerteskjærende scener utspiller seg når barn forsøker å stanse avlivingen av kjære husdyr. Selv om smitten er påvist kun hos storfe, må bøndene også nødslakte andre klovdyr.

På grunn av smittefaren og utviklingen i Europa de siste årene har Europakommisjonens nye direktiv om nødslaktning av syke dyr blitt iverksatt. Her tillates det ikke å frakte syke dyr ut av området til for eksempel lokalt slakteri. Gårdseierne blir tvunget til å avlive dyrene på gården. Kadaverne brennes lokalt på gårdsområdet. Lokalpressen er tidlig inne på de avstengte gårdene, og videre sender til dels groteske fotografier av gråtende barn og brennende dyreskrotter. Hendelsen får alle bønder til å ha større oppmerksomhet mot sykdommen. I løpet av to dager er symptomer på MKS oppdaget på 44 gårder og småbruk i Tune kommune. Også en grisebonde på Jæren rapporterer nå om MKS. Det sentrale Mattilsynet beordrer hele kommunen under karantene. Dyrevernalliansen annonserer på Facebook at de skal befri alle truede dyr. Politi og brannvesen innkalles for å bistå avlivingen, men mangler ressurser/mannskap til både vakthold og til å bistå i buskapsavlivingsprosedyrer. Antallet klovdyr som skal avlives og destrueres nærmer seg 4000 (storfe, sauer, griser, lama og geiter). Kommunelegen får melding om flere tilfeller av selvmordsforsøk, og politiet møter store utfordringer knyttet til gårdeiere som med våpen forsøker å stanse myndighetene i å få tilgang til buskapskapen. Noen dyreeiere setter dyra ut i skogen for å slippe å avlive dem.

Krisepsykiatriske team opprettes for å hjelpe alle de berørte gårdsfamiliene. En ekstremgruppe bestående av svært engstelige gårdeiere igangsetter nedslaktningsraid på gårder i Tune hvor myndighetene ennå ikke har rukket å avlive dyr. Folk får ikke forlate boområdet sitt. Isolasjon beordres til smitterisiko kan elimineres (30 dager).

Det blir etter litt tid konstatert spredning til ville klovdyr, hjort på Jæren og rådyr i Østfold. MKS er påvist i Finland på tamreinstammen og nå også rapportert i Sverige. Norske reineiere er bekymret. Lokale jegerforeninger blir engasjert, men det virker som en umulig oppgave å skyte og destruere alt klovdyrsvilt. Både innenlandsk og utenlandsk presse "fråtser" i den lokale krisehåndteringen. Dyrevernaktivister over hele Europa raser, og det er flere nattlige forsøk på å bryte inn i karanteneområdet. Den norske avdelingen av den militante fraksjonen av dyrevernsalliansen får store forsterkninger fra sine europeiske allierte. De saboterer nødslaktningen, og bryter igjennom en politisperring. En dansk dyrevernaktivist blir skutt i låret. Utenfor Stortinget demonstrerer 1000 aktivister fra hele Europa med slagord og bannere med bilde av døde brennende saueskrotter.

Teasere:

1. Hvordan kan smittespredning over kommunegrensene håndteres?
2. Hvilke andre tiltak bør iverksettes overfor matindustrien i en situasjon der det i utgangspunktet er mangel på kjøttvarer, prisene er høye og det er begrensninger på import/eksport ?
3. Hvordan bør dyrevernalliansen håndteres, og er det mulig å skaffe til veie tilstrekkelige ressurser som personale og utstyr for å håndtere denne utfordringen?
4. Hvilken bistandsrolle kan Forsvaret inneha, herunder på veterinærsiden?

Redning

Uke 33, onsdag kl 12.00. Mattilsynet beordrer kommunal karantene i 30 dager etter siste buskap er avlivet og brent. En svært viktig del av redningsarbeidet blir nå desinfisering av fjøs, utstyr og materiell som har vært i kontakt med smitte. Kommunen står overfor en enorm oppgave. Alt fôr, halm og høy skal destrueres. Kjøtt- og råmelkprodukter skal spores opp nasjonalt og internasjonalt for destruksjon. Mattilsynet iverksetter nødvaksinering av alle klovdyr (husdyr) i de rammede og risikoutsatte kommunene i Norge for å forebygge videre spredning av MKS. I forbindelse med dette opprettes det vaksinasjonssoner for forflytting av dyr.

Regjeringen diskuterer hva som er beste strategi for å håndtere utfordringer med dyresykdommer som krever nødslaktning i en situasjon der tilgangen på mat til befolkningen i utgangspunktet er under press. Nyhetsopplag i aviser og på TV har den siste tiden avdekket at de fattige i Norge, samt pensjonister og sykehjem ikke har penger til å kjøpe kjøtt, som i løpet av de siste to ukene er blitt 50% dyrere.

Spørsmål:

1. Hvor raskt kan nødvaksineringsdoser fremskaffes (antigen- og vaksinebank?)
2. Hvilke tiltak kan avhjelpe en kommende krise i matindustrien, som forårsakes av råstoffmangel?
3. Hvordan kan manglende tilgang på kjøtt påvirke det øvrige matmarkedet?

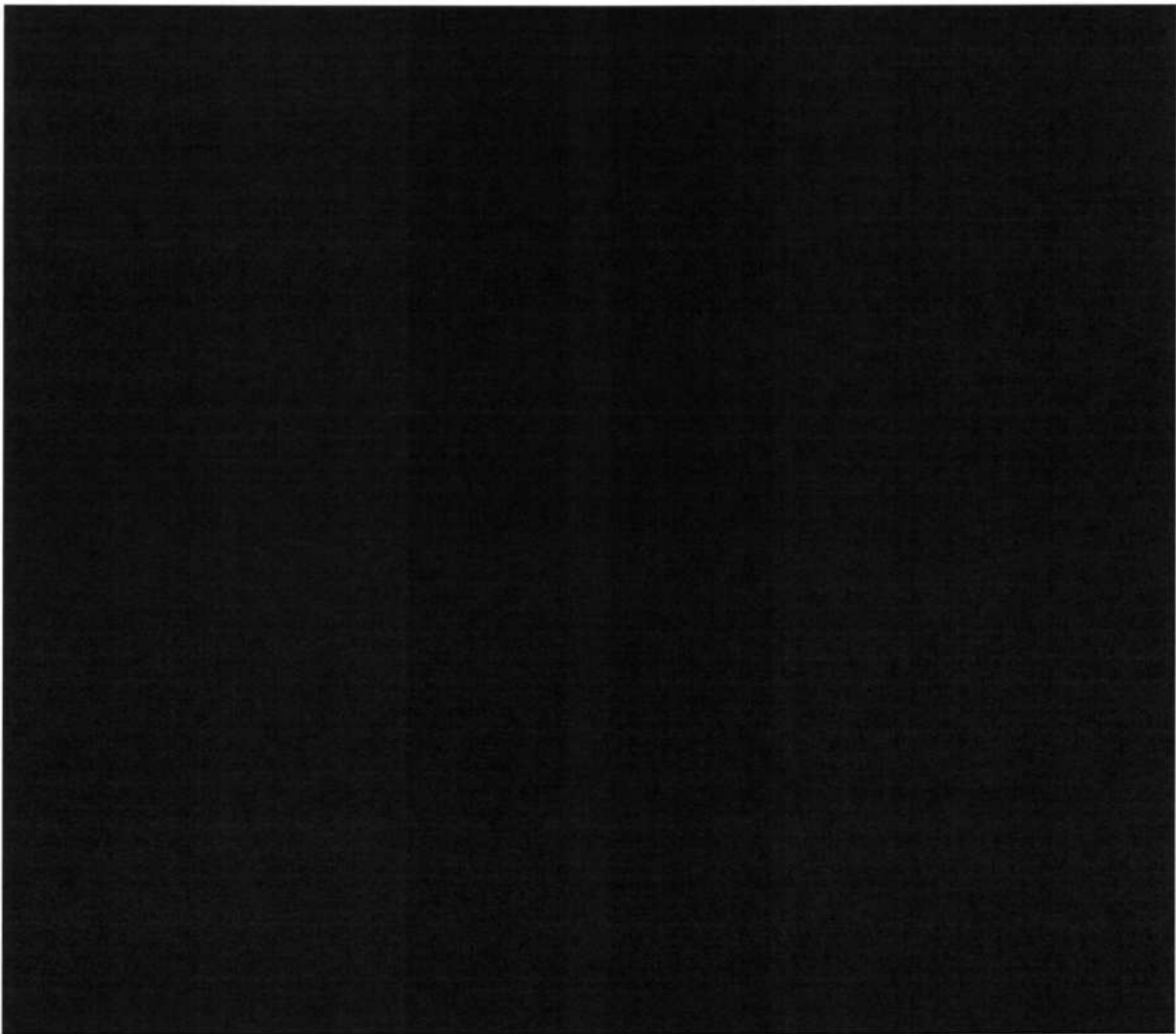
Normalisering

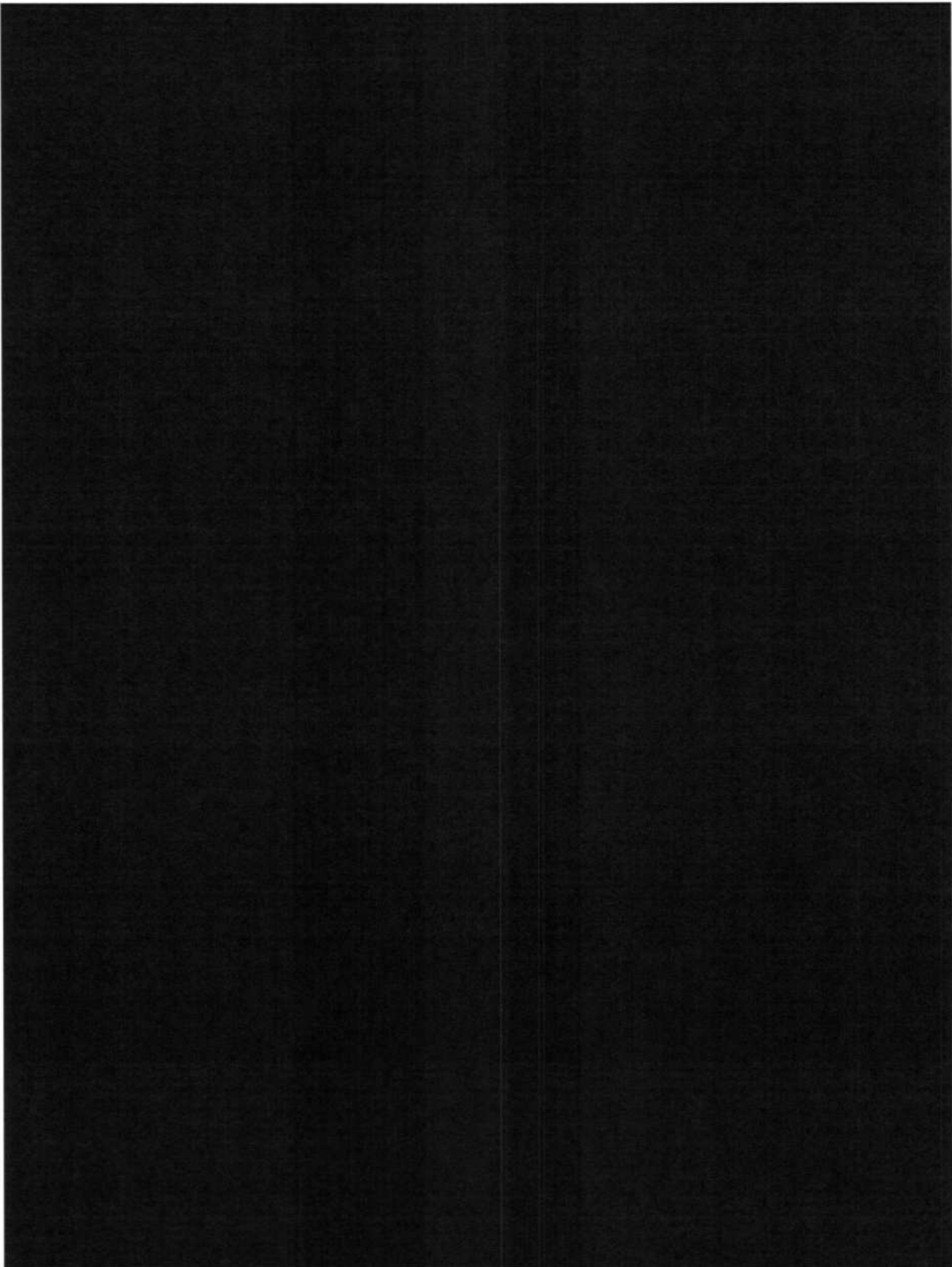
Klovdyrsepidemien har ført til alvorlige og langvarige økonomiske konsekvenser for landbruksnæringen i Norge og i Europa, i tillegg til store og vanskelige forsikrings saker. Smittespredningen er blant annet avdekket i fôrproduksjon, der ledere og ansatte i næringen har latt være å varsle om smitten av frykt for påfølgende økonomiske tap. Store rettsprosesser ruller nå rundt om i Europa. Krisen har mange offer.

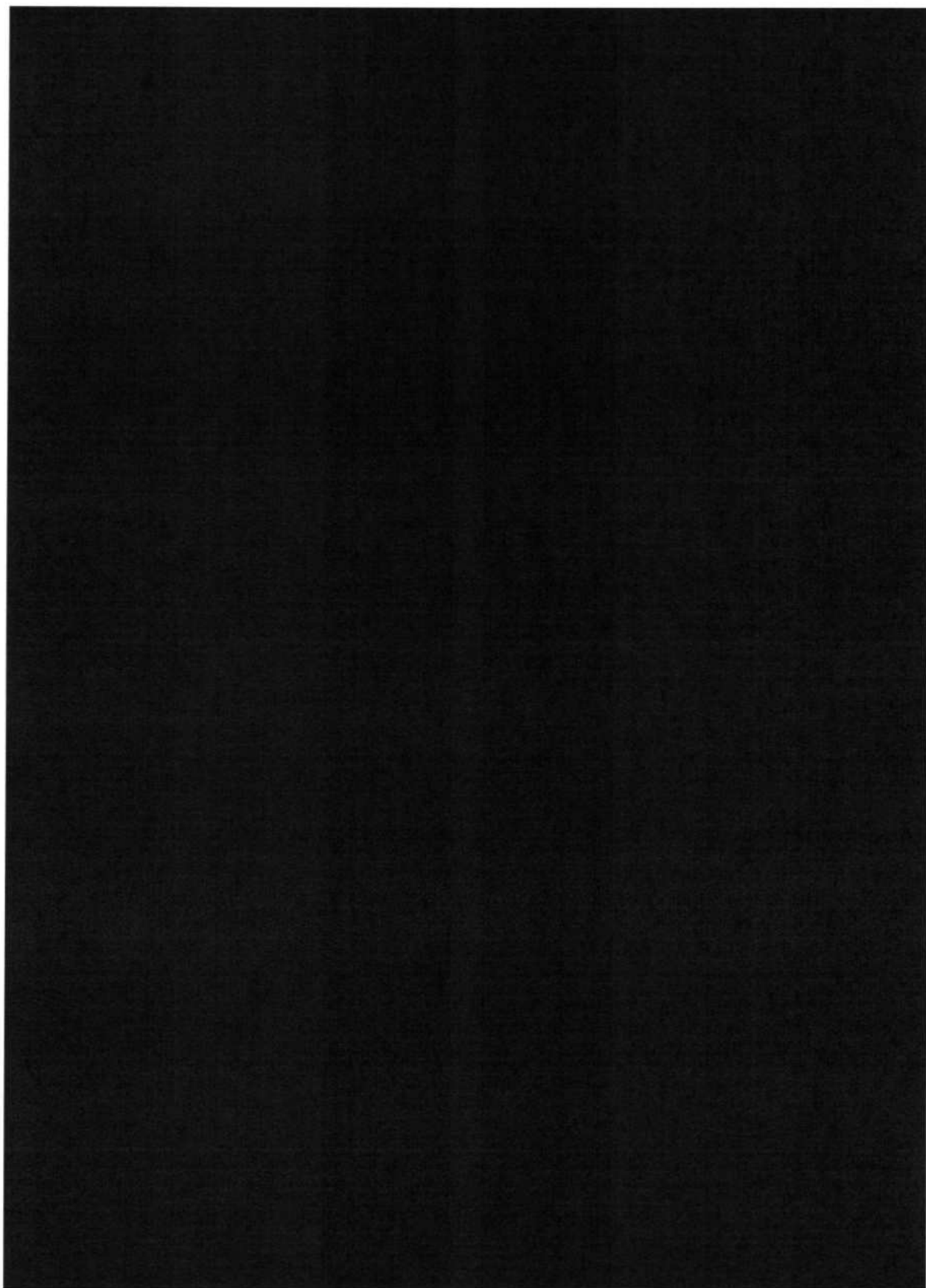
I Tune kommune har 43 gårdsfamilier mistet sine husdyr. På Jæren har 52 bønder mistet sine dyr og i Agder-fylkene har også 40 bønder måtte foreta nødslaktning. Dyrevernalliansen har vokst seg enda sterkere, og utgjør en klar maktfaktor i forhold til matvareproduksjon og dyrevelferd. I Europa er man enda ikke kvitt MKS. Det er stadige utbrudd, men de er sjeldnere. Samtidig stiger kjøttprisene, og også middelklassen merker prisnivået.

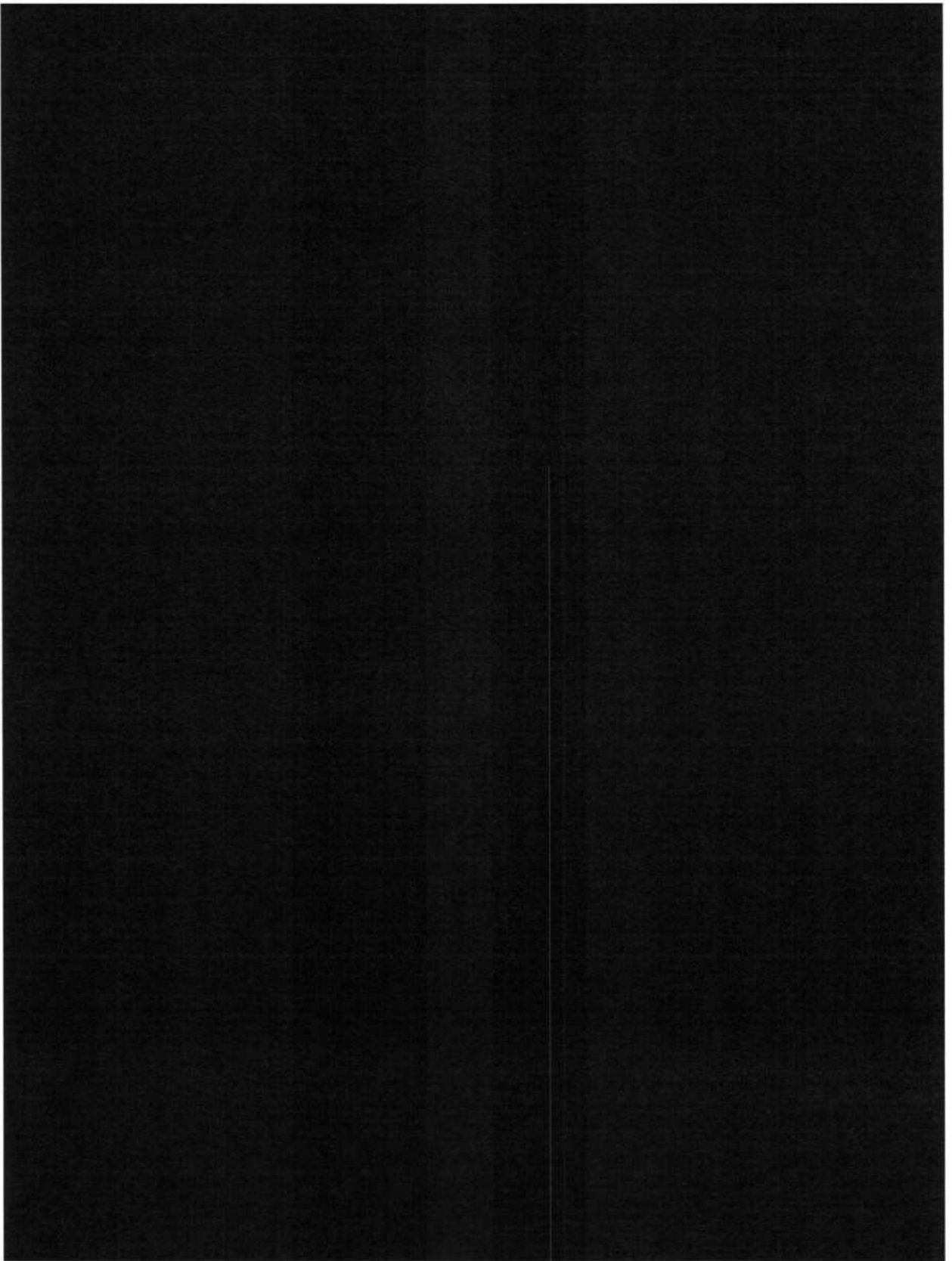
Teasere:

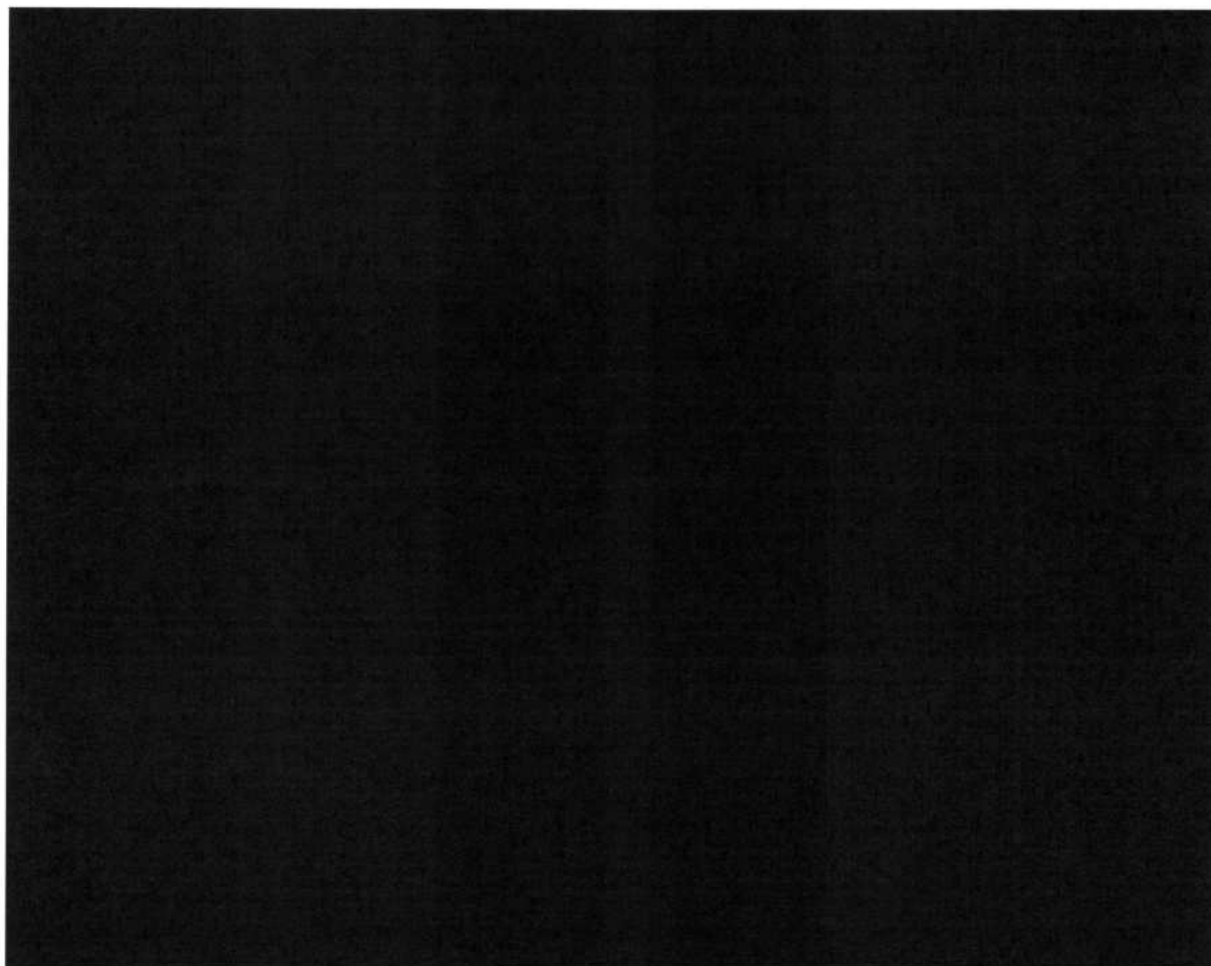
1. Hvilke tiltak kan myndighetene iverksette for å bistå og sikre ny gårdsdrift?
2. Hvordan kan man sikre dyresmittevernet mot nabolandene bedre?
3. Hvordan kan etiske forhold (økonomi versus dyrevern) håndteres i forbindelse med bekjempelse av MKS?

4.3 (B) Ukontrollert utblåsing fra borehull

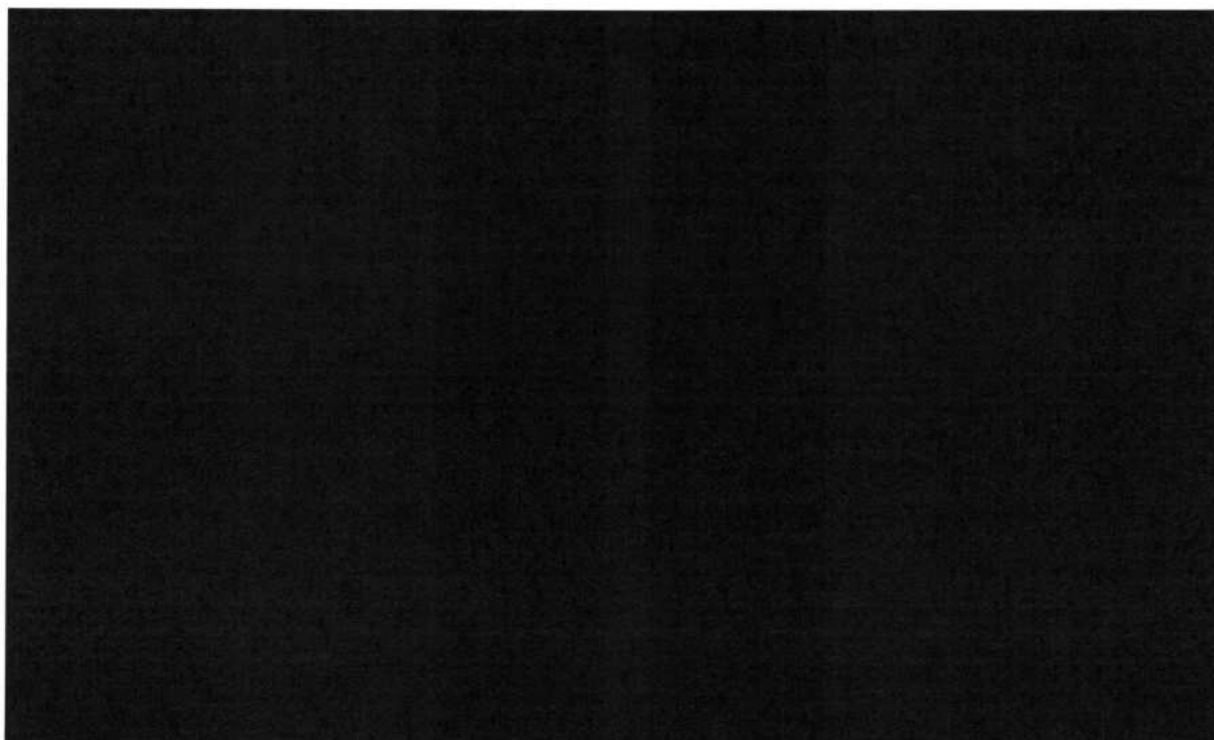

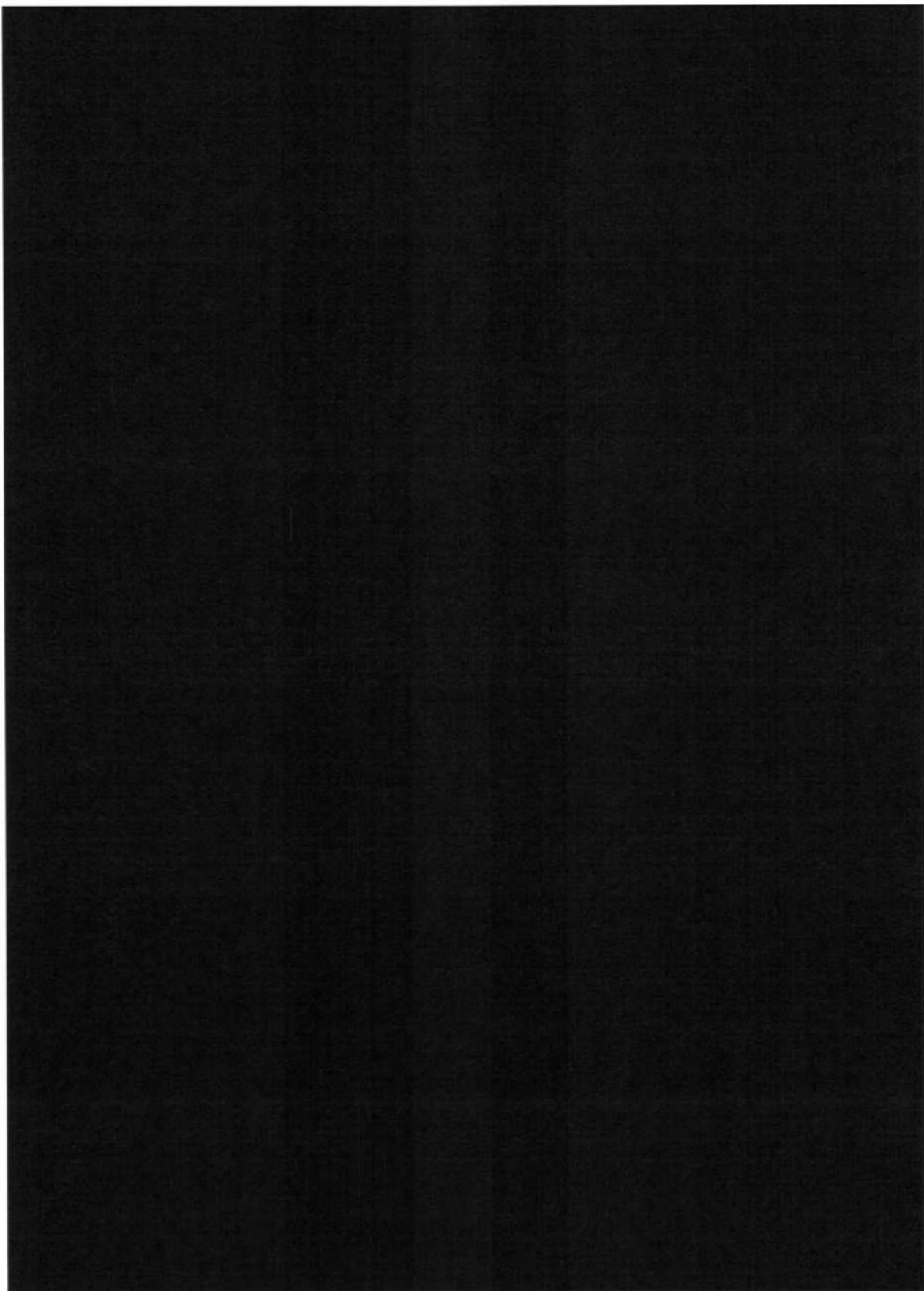

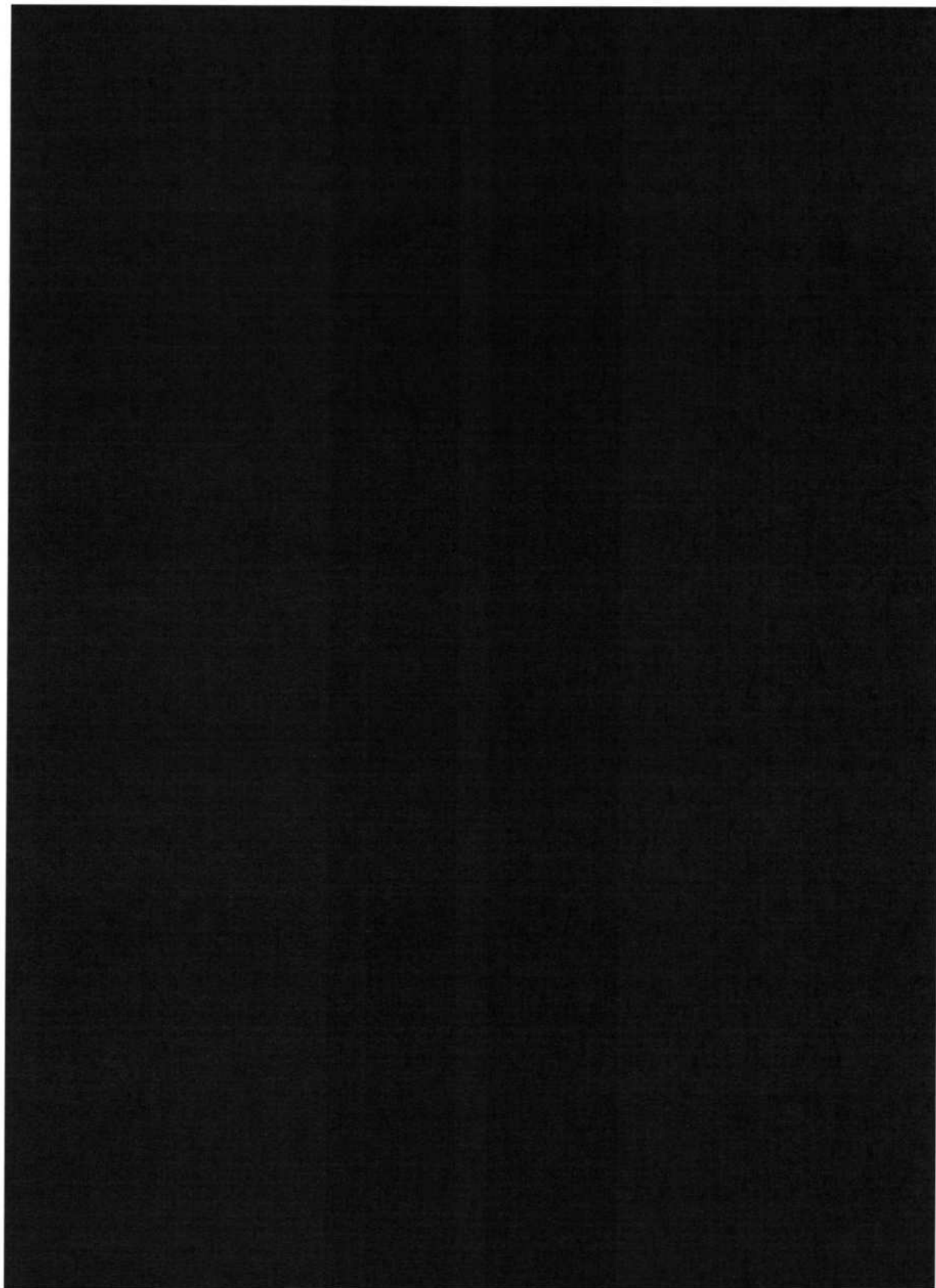

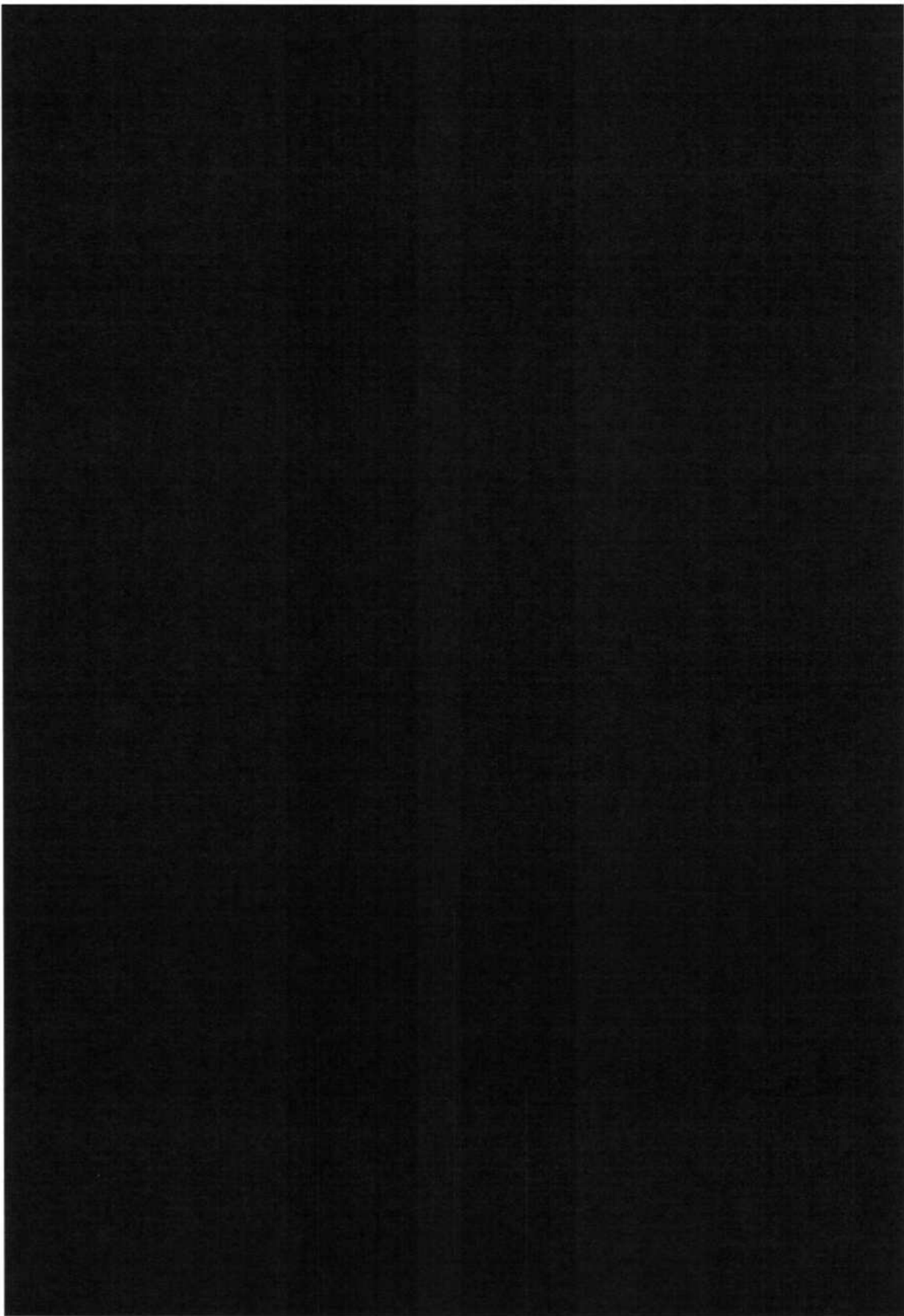

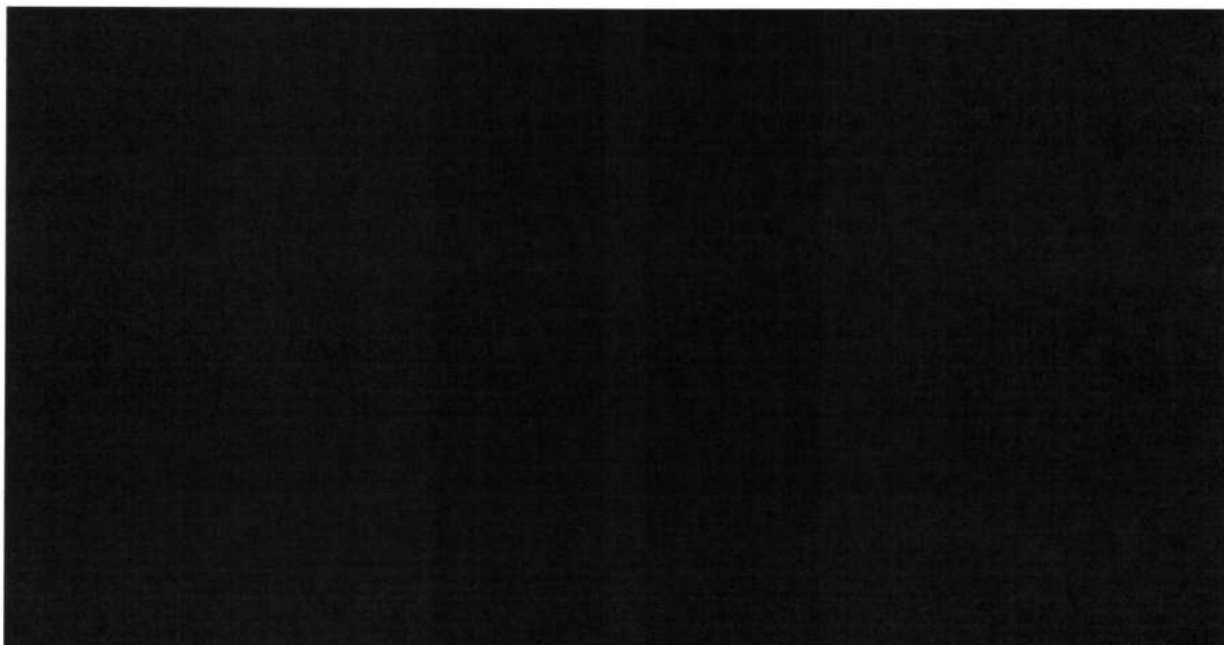
4.4 (B) Terrorhandling

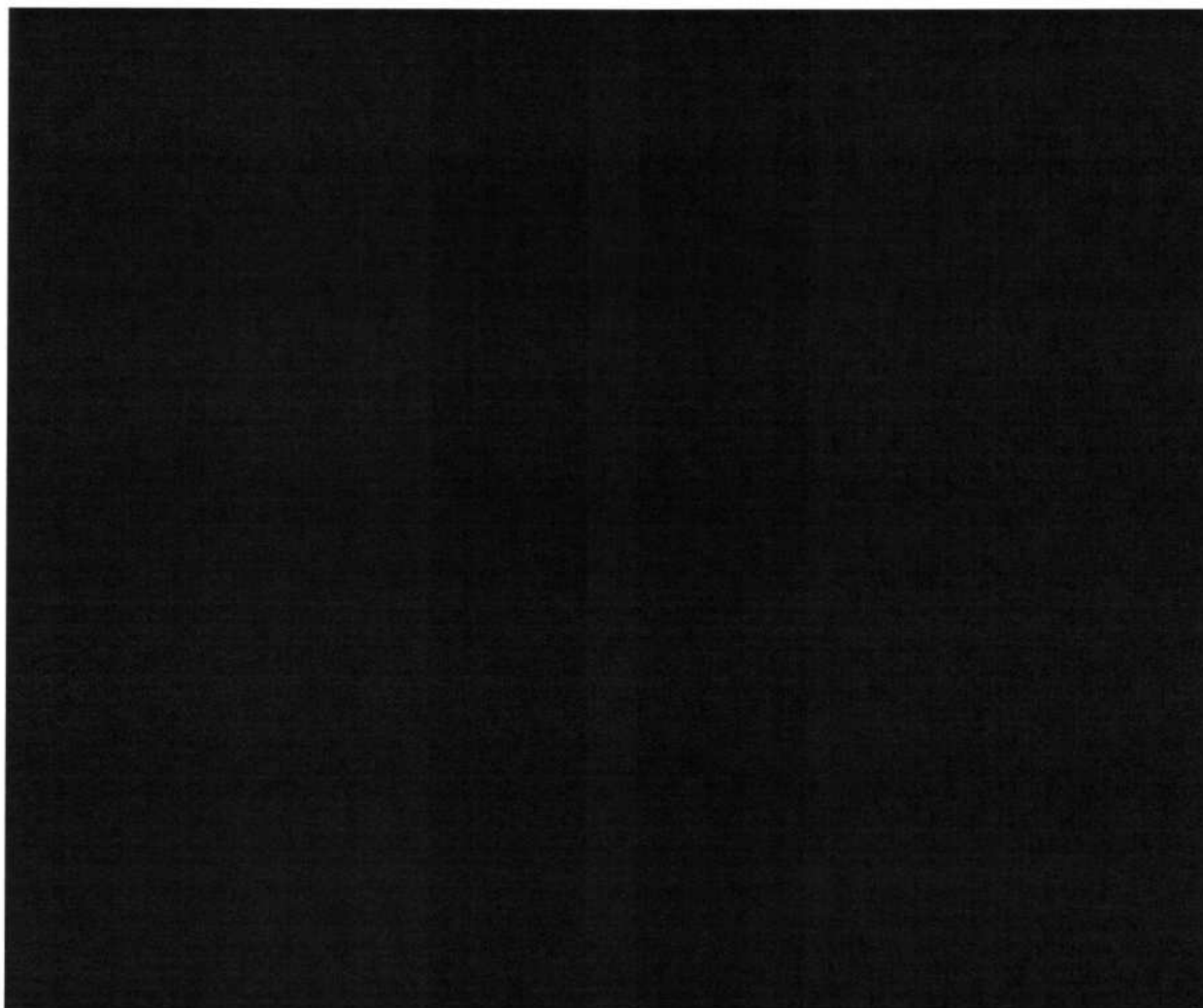

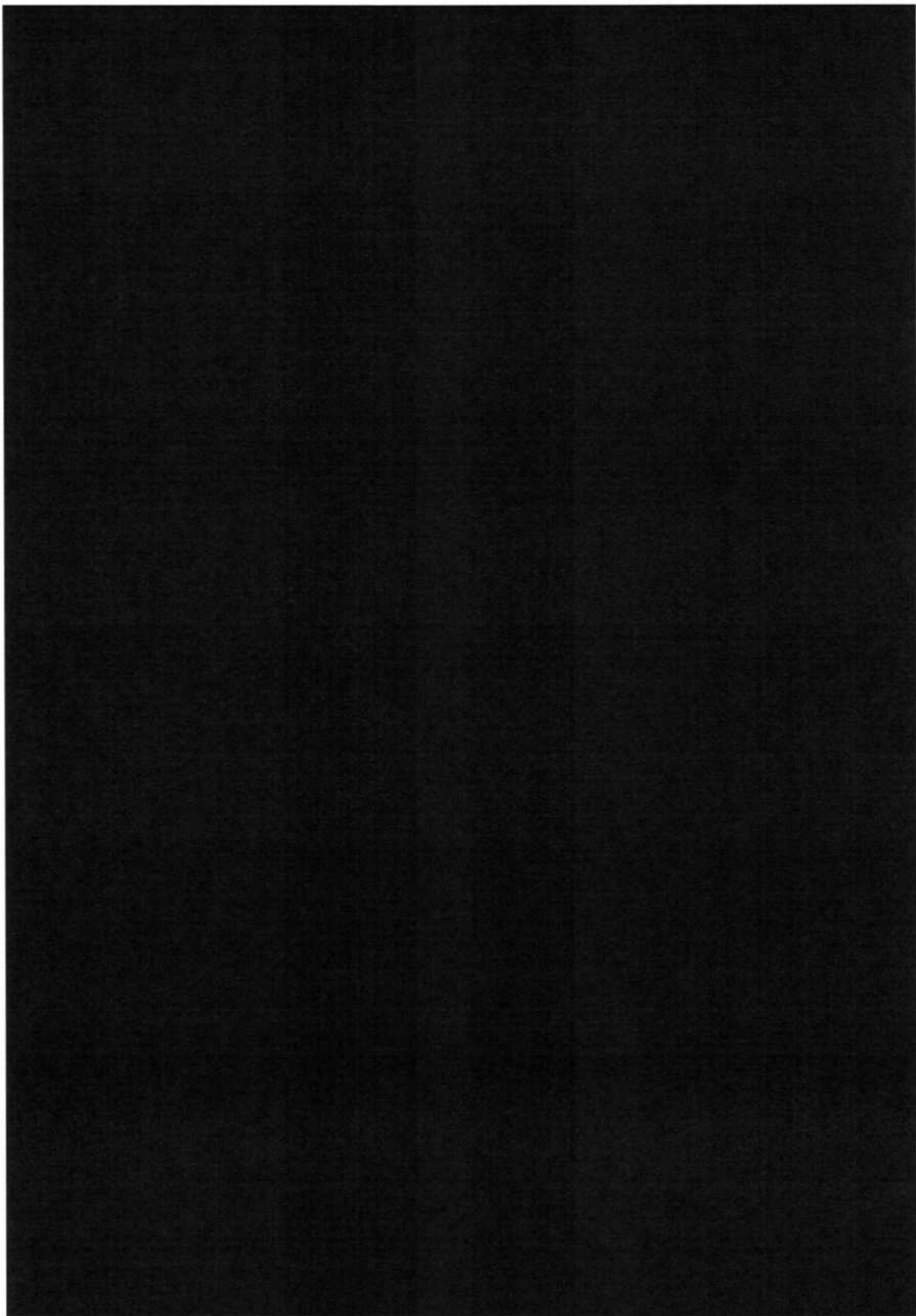

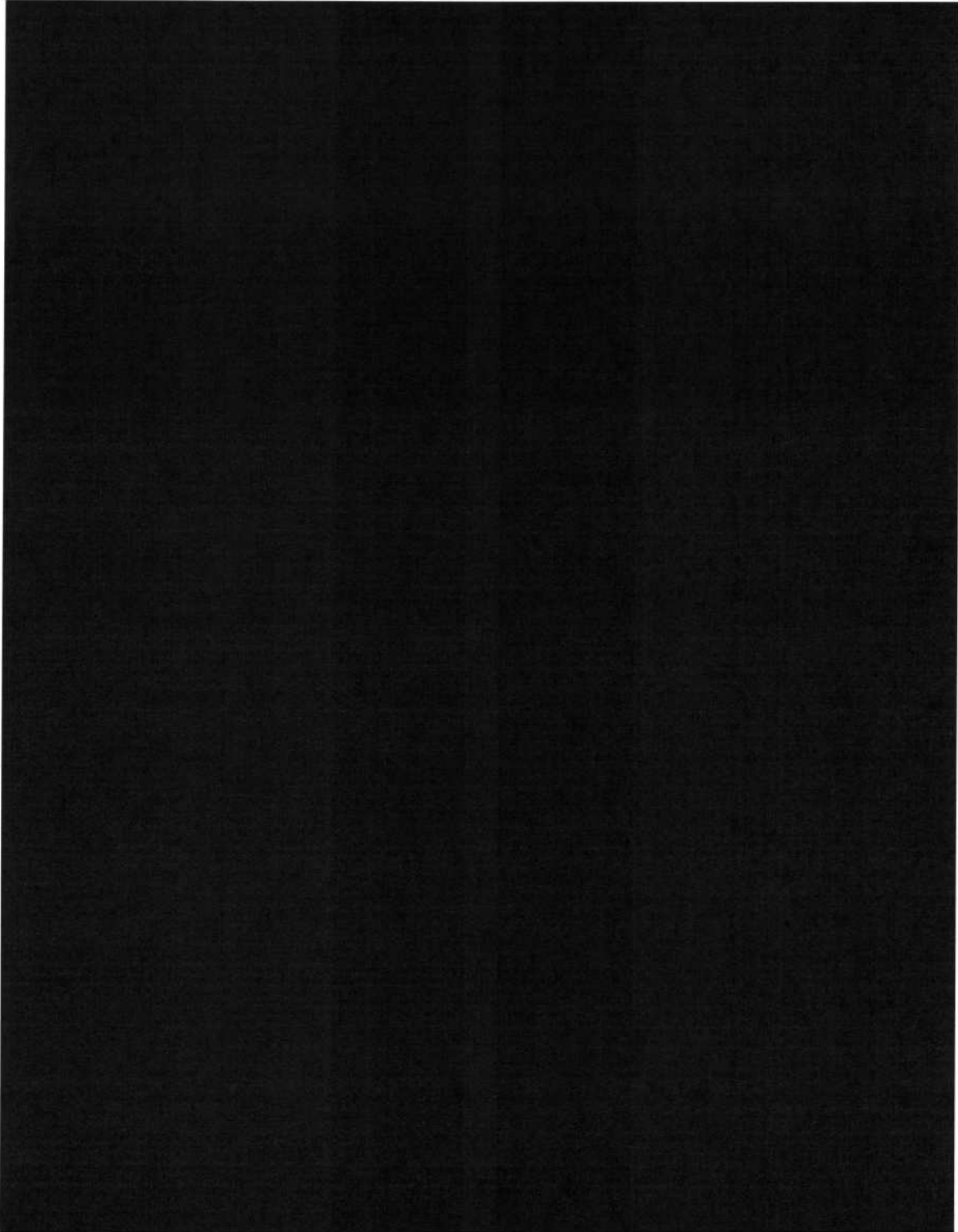

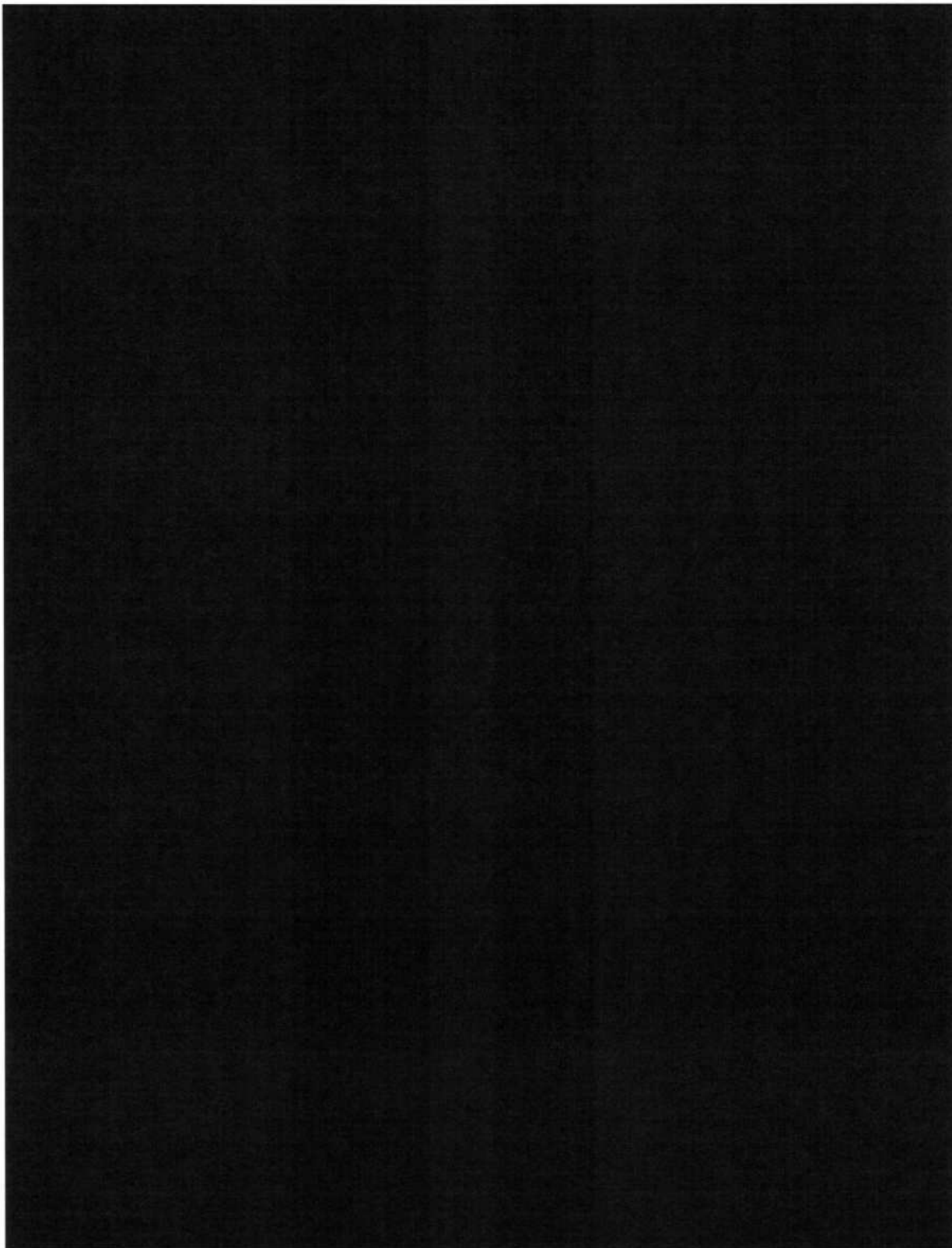

4.5 (B) Tverrskandinavisk høyreekstrem voldsbølge

5 Kapitalisme i vanskeligheter

Som Nobel-prisvinneren Paul Krugman har understreket er resesjoner et vanlig fenomen innenfor internasjonal økonomi, mens økonomiske depresjoner er det ikke. Siden 1870-tallet har verden i realiteten bare vært utsatt for to perioder preget av økonomisk depresjon. Den første var på 1870-tallet og den andre ble innledet ved børskrakket på Wall Street i oktober 1929. Finanskrisen som ble innledet i 2007 kan være opptakten til en ny periode preget av økonomisk depresjon. I alle fall er den perioden vi nå er inne i blitt kategorisert som det største økonomiske tilbakeslaget siden 1930-tallet. Det har etter hvert også blitt klart at denne krisen skyldes en kombinasjon av dårlig og mangelfull styring.

Scenarioene som faller inn under denne kategorien er preget av svak eller direkte dårlig offentlig styring og kontroll, kombinert med dårlig internasjonalt samarbeid. Dette vil ha implikasjoner for hvordan man makter å håndtere krisesituasjoner, og det vil selvsagt også ha implikasjoner for hvilke typer hendelser som vil kunne oppstå. Derfor vil scenarioer innenfor en slik kategori være av mer alvorlig art, og håndteringen av dem være relativt mindre effektiv enn i de to foregående kategoriene. Det vil blant annet være vanskeligere å mobilisere internasjonale ressurser, slik at man i større grad må basere seg på nasjonale tiltak.

5.1 (U) Skogbrann

Skogbranner er en fryktet trussel mot skogene våre, men fakta er at mindre enn 315 hektar av Norges 7,4 millioner hektar produktiv skog rammes av skogbranner hvert år (Norsk institutt for skog og landskap, 2010). Mye tilskrives god og effektiv brannbekjempelse i løpet av de siste tiårene. Det viser seg ofte at nesten halvparten av skogbrannene er påsatt, enten med hensikt eller ved uforsiktig omgang med tennmidler. Resten har ukjent årsak eller skyldes for eksempel lynnedslag, gnister fra kjøreledning til tog eller lignende (Aas, 2010).

Når skogen brenner forsvinner store verdier, og det skapes mye frykt i nærmiljøene som rammes. Utvilsomt er skogbranner et av de mest voldsomme og spektakulære fenomener som finnes, nettopp fordi en skogbrann kan spre seg over store geografiske områder på relativt kort tid og etterlate seg forkullede og ødelagte områder tilsynelatende uten liv. Selv om store verdier kan gå tapt i skogbranner, danner det allikevel grobunn for nye planter som bokstavelig talt vokser opp av asken (Aas, 2010).

Bakgrunnshistorie

Vi befinner oss i uke 23, 20XX. I løpet av de siste årene har Europa ridd på en sterk politisk høyrebølge, med påfølgende privatisering av store deler av statens eiendommer, infrastruktur og skog. Som en direkte følge av privatiseringen er det nå kun 10 prosent av all skog som er på statenes hender i Europa. Det er den historiske skogadelen, og en håndfull nyrike, som har kjøpt opp skog så snart staten har lagt ut for salg. Hensikten med oppkjøpene er de svært gode prognoser for profitt da det er en stadig økt etterspørsel etter trevirke. Skogene har blitt utviklet til rene produksjonsenheter og allmennheten har fått innskrenket muligheten til å benytte områdene betydelig. I Norge er det særlig to familier som har gjort store oppkjøp fra Statskog; familien

Rottenstock og Planchke, og de følger trenden fra resten av Europa. Nå eier de om lag 60 % av all skog i hele Norge, og er aktivt på leting etter mer skog som kan kjøpes.

Aksjonsgruppen Green Leaf Action (GLA) er en sterkt venstreorientert aksjonsgruppe som er aktive motstandere av privatiseringen som rir samfunnet. Deres standpunkt er at skogen ikke skal tilhøre andre enn staten, og kun forvaltes av denne. Etter hvert har det utviklet seg forgreininger av GLA i de fleste europeiske land, og en mindre utbrytergruppe som kaller seg GLA – Now (GLA-N) har sett seg kraftig lei av moderorganisasjonens dårlige resultater og tatt saken i egne hender. De har begynt å antenne skogbranner som metode i et forsøk på å tvinge skogeierne til å selge tilbake landområdene til staten – slik at alt kan bli som før.

Selv om GLA-N ønsker å ramme skogeierne, er de opptatt av å ikke ramme uskyldige, og har stort sett unngått å antenne områder som er befolket eller bebodd. En og annen hytte har allikevel blitt flammens rov, men dette mener GLA-N er en liten detalj i den store sammenhengen.

Oppbygging

I løpet av forsommeren har det vært uvanlig mange skogbranner i Europa, med katastrofale resultater for skogeierne. GLA-N hevder at de står bak alle brannene. Forsikringsselskapene har meddelt at de ikke lengre vil forsikre skog, og dermed har flere og flere skogeiere blitt tvunget til å selge landområdene skogen tidligere stod på tilbake til staten. GLA-N opplever at flere av medlemmene er i ferd med å bli radikaliseret og utålmodige. De ønsker hurtige resultater og handling, og den første norske GLA-N oppstår. Dette blir fanget opp av PST, og noen av medlemmene blir innkalt til samtale. Imidlertid fører dette ikke frem, og GLA-N Norge går i stedet under jorden og fortsetter å kommunisere via sosiale medier. De lover i et offentlig kommuniqué at de innen kort tid skal antenne all skog i Vestfold, og at deretter skal all skog i Østfold svis av hvis det ikke øyeblikkelig startes en prosess med tilbakeføring av skogen til staten. Kommunikéet legger videre frem en oversikt over hvilken annen skog som vil ødelegges. Men, hvis skogeierne lover å tilbakelevere eller selge skogen tilbake til staten, vil aksjonen avblåses øyeblikkelig, og GLA-N vil sågar opphøre å eksistere.

Skogeierne tar truslene svært alvorlig, men med sine enorme skogseiendommer har de små muligheter til å ha effektivt vakthold alene, og har derfor valgt å leie inn vektere fra vaktelskapet Omega. I forbindelse med den nye vekterloven fra 20XX kan vaktelskaper nå søke myndighetene om å bevæpne seg, såfremt vekterselskapet kan fremvise dokumentasjon på adekvat våpenopplæring. Omega består hovedsakelig av militære veteraner som har blitt overflødige i Forsvaret etter krigene i Vinland og Utopia i perioden 20XX-20XX. Vekterne er organisert med både statiske vakter fra observasjonstårn og mobile vaktenheter som patruljerer skogsbilvegene med terrengkjøretøyer. Omega er rekruttert av skogeierne fordi de har rykte på seg å være svært effektive.

Politiet har bedt om bistand fra Forsvaret, inkludert lokale heimevernsgrupper. Sivilforsvaret og Røde Kors er også varslet. Skogeierne har sendt ut anmodning om at frivillige kan forhåndsregistrere seg hos de lokale lensmennene i tilfelle GLA-N vil gjøre alvor av truslene sine.

Varslingsordren går ut på at mannskapene må være forberedt på å slukke påtente skogbranner over store geografiske områder. I tillegg bør alle utkalte mannskaper og frivillige være forberedt på at aksjonen kan ta flere dager, slik at de må ta med seg mat og ekstra klesskift.

Teasere:

1. Hvordan skal man organisere slokkearbeidet når det brenner på 10 steder samtidig, og har man nok nasjonale ressurser?
2. I en situasjon med begrensede offentlige budsjetter og svekket internasjonalt samarbeid, vil norske myndigheter prioritere å sette inn ressurser for å bekjempe GLA-Ns aktiviteter?
3. Private vakselskaper innleid av skogeierne står utenfor myndighetenes kontroll. Hvordan vil myndighetene håndtere et samarbeid med sikkerhetselskapene i en redningsaksjon?

Akutt

GLA-N har gjort det til sitt varemerke at når de antenner skogbrann, gjør de det på minst 10 steder samtidig (med stor avstand) for å oppnå full effekt. På tross av det utvidede vakholdet i Vestfold allmenning, klarer GLA-N å starte skogbrannene lørdag, uke 28, 20XX. Dagen for antennelse er valgt ut på grunn av gunstig vindretning, og vil sannsynligvis ikke ramme bebyggelse eller annen infrastruktur. I løpet av kort tid er flere skogområder antent. To journalister fra den lokale avisen og en tv reporter fra lokal tv har blitt invitert av GLA-N til å overvære påtenningen. Mediene takker imidlertid nei til slik deltakelse og forholder seg tause.

Redningsarbeidere mobiliseres i henhold til tidligere utgitte varslingsordre, og begynner å komme på plass etter én time. På tross av at det er midt i felleferien, er det svært godt oppmøte. Til tider er det veldig mange flere frivillige enn det er behov for. Disse blir avvist av kapasitetsgrunner, og stiller seg opp langs hovedvegene og observerer at brannene sprer seg med rekordfart i de store skogene.

Teaser:

1. Har de ansvarlige for redningsarbeidet en plan for hva de skal gjøre med alle frivillige som det ikke er behov for?

Redning

Skogbrannen utvikler seg svært hurtig i den tørre underskogen i Vestfold, og de mobiliserte slukningsstyrkene står ovenfor en formidabel oppgave med å slukke brannen. Operasjonen blir strategisk ledet av Hovedredningsentralen for Sør-Norge (HRS) med eksperthjelp fra DSB. På lokalt nivå er det de lokale politimestrene som organiserer innsatsen. Mannskaper hentes i første omgang fra Sivilforsvaret, Røde Kors og de andre registrerte frivillige på plass. HV er også raskt tilstede for å støtte politiet. HRS rekvirerer etter kort tid helikoptre og fly som begynner å "vannbombe" større områder fra luften.

Det er svært godt oppmøte av frivillige som ønsker å delta i slukningen, men de fleste blir avvist av lokale lensmenn som ikke har kapasitet til å ta i mot flere frivillige. Media får nyss om denne saken og skriver umiddelbart en reportasje. I fortsettelsen organiserer de avviste seg i flere mindre slukningsgrupper, som etter kort tid er oppe i 150 frivillige personer. På eget initiativ, og med begrenset kunnskap om slukning av skogbranner, starter gruppen å slukke branner. Resultatet er at flere av disse påfører seg brannskader og andre skader som følge av dårlig utstyr og mangelfull kompetanse. Politi, vektere (deriblant Omega) og HV blir etter kort tid satt inn for å holde alle disse frivillige borte fra brannen. Dette skaper negativ omtale av myndighetene i media.

Etter fem dagers arbeid med slukking har man fremdeles ikke kontroll på flammene, og det blir igjen meldt om at en ny brann har blitt påsatt. En HV-gruppe kjører med militære kjøretøyer mot arnestedet langs en skogsbilveg, hvor de møter en bil som kommer mot dem. Dette synes HV soldatene er svært mistenkelig og de bestemmer seg for å stanse bilen og spørre de to som sitter i bilen om hvem de er og hva de gjør i skogen. Mistanken forsterkes i det de oppdager at det ligger to tomme bensinkanner i baksetet på bilen. De to i bilen sier først at de bare har vært og felt noe tømmer, og at de er på veg for å hente mer bensin. HV-soldatene er lokalkjent, og kjenner ikke igjen de to, en kvinne og en mann, og anklager dem for å tilhøre GLA-N og for å tenne på skogen. Idet disse to forsøker å rømme fra HV soldatene, forsterkes mistanken mot dem og de blir raskt innhentet og lagt i bakken. I tumultene som oppstår blir en av HV-soldatene slått slik at den ene hånden brekker. Dette eskalerer situasjonen, og de to blir deretter svært hardhendt behandlet, påført mange slag og påsatt handjern. Vekterne fra Omega kommer like etterpå til stedet og krever å overta de to mistenkte brannstifterne. De blir kastet inn i vekternes kjøretøy og kjørt til politiets kommandoplass som befinner seg langs E18. Ved ankomst til politiet er begge de to anholdte ille tilredt og har flere bruddskader. De arresterte klager over smerter i rygg og nakke. Vekterne hevder at HV hadde påført dem skadene, og at de ikke hadde noe med skadene å gjøre.

Det videre redningsarbeidet hemmes lokalt av flere situasjoner mellom vekterne fra Omega og HV, og mellom frivillige uorganiserte og organiserte redningsarbeidere som krangler om hvem som skal bidra med innsats. Flere ganger må politiet gå i mellom og løse konfliktene, noe som tar fokuset bort fra det taktiske koordineringsarbeidet.

Teasere:

1. Hvem skal lede slukningsarbeidet?
2. Hvordan bør media håndteres?
3. Hvilken myndighet får HV og vektere i en slik situasjon?
4. Er det andre ressurser fra Forsvaret som kan bistå i håndteringen av denne situasjonen?

Normalisering

Vi er nå fire uker etter at skogbrannen startet. Mange tusen mål skog ble ødelagt. Hovedgrunnen til at skogbrannene etter hvert kom under kontroll og ble slukket, tilskrives massiv vannbombing fra luften og begrensingslinjene som ble etablert på strategiske steder i terrenget. En samtidig

intensiv jakt ledet av PST på GLA-N aksjonister og sympatisører resulterte i at hele den norske gruppen ble arrestert. GLA-N ble i løpet aksjonene sine veldig upopulære blant den norske befolkningen, og det oppstod en lynsjestemming slik at de etter hvert ikke hadde noen steder å gjemme seg.

Det lokale politiet har vært nødt til å sammenkalle alle som har deltatt i slukningsarbeidet og løse all uvennskap som har oppstått mellom slukningsarbeiderne. Ikke minst er det en vanskelig oppgave å løse forviklingene som har oppstått mellom vaktelskapet Omega og HV etter anholdelsen av de mistenkte brannstifterne som likevel viste seg å være skogsarbeidere. Skogsarbeiderne har nå gått til sivilt søksmål mot både Omega og HV på grunn av skadene de ble påført og påfølgende inntektstap i forbindelse med sykemeldinger.

Teasere:

1. Hvem skal betale for redningsarbeidet når denne skogen er privateid, og forsikringsselskapene har meddelt at de vil være svært tilbakeholdne med å erstatte påtente skogbranner?
2. Hvordan håndteres situasjonen mellom HV og Omega?
3. Vil kommunen prioritere å bidra på noe vis, eksempelvis med et kriseteam?

5.2 (U) Svikt i pengeflyten

Finanskrisen som startet i USA i 2007, og som senere spredte seg til hele verden, skyldtes flere forhold. De fleste er imidlertid enige om at de viktigste årsakene var tidligere gjennomførte dereguleringer av finansmarkedene i USA og adgangen til å omsette lån med svak sikkerhet. Utover dette spilte makroøkonomiske ubalanser en vesentlig rolle i form av at noen land og regioner satt med store spareoverskudd som så ble kanalisert til USA og andre land hvor renten ble presset stadig lavere (Andersen et al, 2010).

I henhold til E24 ble begrepet "subprimelån" årets finansord i 2007 (Vegstein, 2007).

Subprimelån er omsettelige lån med svak sikkerhet. Bankene lånte ut penger til personer med svak tilbakebetalingsevne slik at disse ble i stand til å skaffe seg sin egen bolig. Bankene antok at boligprisstigningen ville føre til at lånene etter hvert ville få en bedre sikkerhet. Renten var samtidig historisk lav, noe som gjorde det billig å låne. På denne måten ble det mulig å utsette rentebetalinger og avdrag til den dagen kom da boligen ville få en bedre sikkerhet. Fordringene fra subprimelånene ble strukturert til forskjellige obligasjonspakker og solgt videre til amerikanske og internasjonale investorer (Andersen et al, 2010). Disse fikk en høy kredittrating som blant annet gjorde at pensjonsfond over hele verden ble ivrige investorer. Problemene kom da boligmarkedene i USA stagnerte, mye som følge av at rentene hadde steget og at mange derfor fikk betalingsproblemer. De fallende boligprisene initierte en prosess med økende tap på utlån. Svært mange hus og leiligheter ble solgt på tvangsauksjon ("foreclosure"). Dette førte igjen til større usikkerhet knyttet til soliditeten til de store bankene, noe som innebar lånestans mellom de amerikanske bankene. Rentene steg, også internasjonalt.

I Norge steg renten på lån med tre måneders løpetid fra 6,5 % den 15. september 2008 til 7,9 % i starten på oktober. De fleste banker var også langt mindre villige til å låne ut penger til andre

debitorer enn banker. Situasjonen forbedret seg imidlertid da sentralbankene verden rundt reduserte sine styringsrenter dramatisk kombinert med at flere redningspakker ble initiert fra myndighetenes side. I oktober 2008 fikk norske banker tilgang til statsobligasjoner verdt 350 milliarder kroner slik at bankene fikk den nødvendige graden av sikkerhet for å ta opp langsiktige lån. Bakgrunnen for dette tiltaket var å sikre det norske banksystemet.

To år senere, i 2010, har finanskrisen blitt etterfulgt av en statsfinansiell krise ved at mange land i Europa sliter med høy gjeld som gjør at de ikke kan anvende finanspolitiske virkemidler for å stimulere økonomien. Det pengepolitiske virkemiddelet i form av rentesetting har for 17 europeiske lands vedkommende blitt overtatt av Den europeiske sentralbanken (ECB). Siden foliorenten i ECB per april 2011 er på 1,25 %, kan heller ikke dette virkemiddelet anvendes i særlig grad. Innenfor keynesiansk økonomisk teori blir dette kalt for likviditetsfellen som innebærer at pengepolitikken ikke lenger virker (Holden og Moen, 2009).

Bakgrunnshistorie

På nyåret 20XX er ettervirkningene av den internasjonale finanskrisen ennå ikke over. Arbeidsledigheten i mange europeiske land har bitt seg fast på et vedvarende høyt, ja nesten katastrofalt nivå. Også i Norge har ledigheten økt, og den er nå på om lag 7 %. Likevel er dette under gjennomsnittet i OECD-området der denne nå er om lag 14 %. Et land som Spania har nå en ledighet på 25 %, med en ungdomsledighet (dvs. de under 25 år) på ca. 50 %. De økonomiske tilstramningene i 2010 har ikke gitt de økonomiske virkningene mange hadde håpet. Dette var heller ikke uventet, og noen økonomer, som Nobel-prisvinneren Paul Krugman, hadde allerede i 2010 understreket at en kontraktiv finanspolitikk ikke nødvendigvis ville medføre økonomisk stabilisering (Krugman, 2010).

Depresjonen, som av økonomiske historikere blir regnet for å være den tredje siden 1870-tallet, har medført politisk ustabilitet, som i noen syd- og østeuropeiske land (Krugman, 2010). Opptøyer, generalstreiker, politisk polarisering med fremvekst av både venstreekstremer og høyreekstremer grupperinger, og en tilsvarende undergraving av statsmakten i disse landene, bekymrer flere. EU-samarbeidet står derfor overfor enorme påkjenninger, mye sterkere enn i 2009 og 2010. Selv om hele det kapitalistiske systemet har vært inne i en krisesituasjon siden 2007 da finanskrisen inntrådte, er det ikke slik at et land som Norge kan isolere seg økonomisk fra resten av Europa. Markedsverdien på Statens pensjonsfond – Utland ("Oljefondet") har falt, noe som gjør at Regjeringen har vansker med å følge handlingsregelen som går på at den kan ta ut inntil 4 % av markedsverdien av fondet hvert år. Norges Banks styringsrente er på 1 %, den laveste noensinne. Regjeringen forsøker primært å stimulere økonomien gjennom finanspolitiske tiltak, men motkonjunkturpolitikken har ikke bidratt til å redusere ledigheten ned mot et politisk akseptabelt nivå. Inflasjonen i Norge er nesten ikke-eksisterende, og i noen perioder har man også hatt en negativ prisvekst (deflasjon). Prisen på råvarer som olje og gass har vært lave en stund, samt at prisen på andre råvarer som metaller også har vært inne i en negativ prisspiral. På bakgrunnen av at veksten i nyindustrialiserte land også har vært nær ikke-eksisterende, er det norske eksportoverskuddet blitt betydelig redusert.

Oppbygging

De norske bankene, som inntil ganske nylig, ble regnet for å være solide, blir i uke 3, 20XX, utsatt for flere eksterne sjokk. Som følge av den økonomiske depresjonen internasjonalt, settes det etter hvert store spørsmålsteget ved soliditeten til flere europeiske storbanker. På bakgrunn av at myndighetene i flere europeiske land er svært svake i statsfinansiell forstand, har de i realiteten ikke lenger mulighet til å iverksette flere store redningspakker. Også de norske bankene er sårbare, kanskje særlig fordi de er små i en europeisk målestokk. På bakgrunn av at myndighetene antok at soliditeten til de norske bankene var god, ble Statens obligasjonsfond og Statens finansfond vedtatt nedlagt i januar tidligere samme år (Finansdepartementet, 2009). Finansfondet hadde som formål å støtte kapitalstrukturen i bankene, mens obligasjonsfondet skulle støtte markedet for selskapsobligasjoner.

Det hele startet med at to av Spanias største banker gikk konkurs i uke 2 og 3 20XX raskt etterfulgt av en fransk storbank. Også flere tyske småbanker med eksponeringer mot Syd-Europa, får store vanskeligheter. Dette skaper panikksituasjoner der personer og bedrifter forsøker å ta ut sine penger, samtidig som tilliten mellom banker og land forsvinner. De korte rentene har økt dramatisk og er nå på over 10 %, noe som innebærer at prisen på risiko har blitt svært høy. Statlige forsøk på å føre en motsyklisk politikk lykkes bare delvis. ECB forsøker å tre støtte til gjennom tilgang til obligasjoner som gjør at banker kan ta opp langsiktige lån. Det oppstår panikksituasjoner flere steder, klart manifestert gjennom hamstring av nødvendighetsvarer som mat og drivstoff. Samtidig ser man at prisene på gull og diamanter stiger mot rekordhøye nivåer.

Kredittratingene til flertallet av europeiske stater går ned mot "søppelstatus", dvs. de får ratingen Ba1. Dette innebærer at finansaktørene regner med at de ikke er i stand til å overholde sine betalingsforpliktelser til tross for store internasjonale redningspakker fra både EU og Det internasjonale pengefondet (IMF). Det går mot en såkalt "restrukturering" av gjelden som i praksis innebærer at en viss prosentandel av gjelden avskrives.

Teasere:

1. Hvilke finanspolitiske tiltak kan myndighetene iverksette i en slik situasjon?
2. Er det utviklingstrekk i tiden som tyder på at man bør iverksette forebyggende tiltak, i så fall hvilke?
3. Hvilken rolle vil Finanstilsynet ha i et slikt scenario og hva gjør myndighetene i forhold til Statens pensjonsfond - Utland?

Akutt

Vi er i uke 10, 20XX. På bakgrunn av situasjonen i europeisk økonomi og i det europeiske banksystemet, øker også mistroen mot det norske banksystemet dramatisk. Regelen om at innskudd inntil 2 millioner kroner var sikret av Statens banksikringsfond, måtte noen år tidligere fravikes på bakgrunn av Norges forpliktelser under EØS-avtalen. Utenfor de store bankene ser man tendenser til kødannelser av personer som vil ta ut sparepengene sine. Folk er redde for at de ikke får utbetalt lønn og pensjoner. Noe uro oppstår som følge av kødannelsene, og panikken sprer seg når enkelte banker også går tomme for kontantbeholdninger. De fleste minibankene er tomme for penger.

Samtidig ser man det neste halvåret at forbruket faller kraftig. På bakgrunn av deflatoriske tendenser i norsk og internasjonal økonomi, utsetter både personer og foretak forbruk og investeringer i påvente av ytterligere prisfall. Dette fører til reduksjon i produksjonen som i særlig grad går ut over industrien. Aviser, TV, radio og internett kommer stadig med råd om hvordan enkeltpersoner skal opptre. I særlig grad retter media oppmerksomhet mot de som nylig har blitt arbeidsledige, og som inntil nylig hadde trodd at de hadde en sikker jobb. Nå var tilværelsen for flere blitt preget av stor usikkerhet. Skilsmisseratene stiger. Media retter også oppmerksomhet mot at mange store fiskeoppkjøpere i Europa har gått konkurs, noe som igjen får alvorlige konsekvenser for fiskeforedlingsindustrien. Mange er også rasende på bankene og banksjefenes angivelige grådighet.

Mediene fokuserer især på enkeltpersoner og lokalsamfunn med en ensidig næringsstruktur der faren er stor for at den lokale arbeidsledigheten vil øke dramatisk. I tillegg rettes stor oppmerksomhet mot NAV og om de er administrativt i stand til å håndtere en kraftig økning i arbeidsledigheten.

Myndighetene forsøker å roe situasjonen ved å understreke at stormløpet mot bankene vil bidra til å forsterke krisen ytterligere. Stansen i pengeflyten har en rekke realøkonomiske effekter. Boligprisene går svært raskt inn i en negativ prisspiral, noe som igjen truer bankenes soliditet. Siden det nå har blitt langt vanskeligere å få lån, får dette også store effekter på arbeidsledigheten som på kort tid øker dramatisk. I uke 32 har denne nå økt til 12 %, rask økende mot 13 %. Det er særlig sekundærnæringene i form av den konkurranseutsatte industrien som merker problemene. Situasjonen i Norge får også politiske konsekvenser ved at folks tiltro til den norske regjeringen går nedover, noe de fleste valgkommentatorer mener vil få konsekvenser for utfallet av kommune- og fylkestingsvalget i september.

Teasere:

1. Er dette å betrakte som en krise, og vil saken være relevant å drøfte i RKR?
2. Hvilke råd bør myndighetene gi befolkningen?
3. Bør NAV få tilført ekstra ressurser?
4. Hva bør være de viktigste tiltakene myndighetene bør iverksette for å berolige befolkningen og stimulere næringslivet?

Redning

Den norske regjeringen understreker flere ganger i løpet av forsommeren 20XX at norsk økonomis helsetilstand er grunnleggende god. I midten av august 20XX iverksettes en serie tiltak som skal bøte på, om enn ikke helbrede situasjonen. Det viktigste som må gjøres er å få opp tilliten mellom de økonomiske aktørene igjen slik at stansen i finansflyten blir opphevet. På samme måte som i 2008 får bankene tilgang til finansministerens "gullkort", dvs. statsobligasjoner, nå verdt inntil 1000 milliarder kroner. Regjeringen iverksetter også en svært ekspansiv finanspolitikk i form av en særegen proposisjon til Stortinget som tilsidesetter handlingsregelen for år fremover. Denne proposisjonen inneholder en hel rekke særskilte tiltak som skal stimulere økonomien, fra skattelettelse til fremskyndelse av allerede planlagte investeringer i veier og samferdsel. På bakgrunn av denne pakken regner man med at for eksempel Oslopakke 3-4 som har et perspektiv på vei og samferdselsutviklingen i Oslo-regionen, fremskyndes med flere år.

På samme måte som på begynnelsen av 1990-tallet foretas det en storstilt nasjonalisering av bankene, i form av at Regjeringen ved en kongelig resolusjon skriver ned aksjekapitalen i flere av forretningsbankene til null. Samtidig skyter Statens banksikringsfond inn ny aksjekapital noe som innebærer at staten overtar alle aksjene i dem. En viktig del av denne opprydningsfasen er også en større grad av konsentrasjon i finansbransjen med sikte på rasjonalisering, for derigjennom å oppnå større stordriftsfordeler. Statens Finanstilsyn advarer mot at en slik rasjonalisering vil ha uheldige konsekvenser for konkurransesituasjonen i det norske finansmarkedet. Også privat næringsliv protesterer mot økt statlig kontroll.

Teasere:

1. Kan en økonomisk krise i Norge bli så alvorlig at den kan bli en sikkerhetspolitisk krise?
2. Er det egentlig lurt å "sikkerhetisere" en finanskriser som en svikt i pengeflyten egentlig er?

Normalisering

I løpet av påfølgende år blir situasjonen i norsk økonomi normalisert. Men fordi den økonomiske situasjonen internasjonalt fremdeles er vanskelig, har dette ført til at verdien av den norske eksporten har falt dramatisk. Dette gjelder særlig olje- og gassprisene, men også prisene på aluminium og andre metaller har falt. Likevel er norsk økonomi grunnleggende sunn.

Ledigheten er imidlertid svært høy etter norsk målestokk, og de tiltakene som Regjeringen igangsatte har bare delvis ført til en reduksjon i ledigheten. Det man observerer er den samme utviklingen man så i etterkant av den norske bankkrisen på begynnelsen av 1990-tallet, da både eldre og yngre arbeidstakere ble frosset ut av arbeidsmarkedet. Tilbake sto personer i 40- og 50-års alder. Arbeidsmarkedets marginalgrupper, som blant annet nyutdannede, eldre og innvandrere, vil lettere kunne bli utsatt for diskriminering og utfrysing enn etniske nordmenn i beste arbeidsalder. Siden arbeidsmarkedet i Norge er ganske annerledes i 20XX enn det var på begynnelsen av 1990-tallet, har flere ment seg diskriminert.

Krisen har også medført en endring i norsk økonomisk politikk ved at avsetningene til Statens pensjonsfond – Utland, i større grad blir kanalisert til investeringer i innenlandsk økonomi. Man antar at dette på sikt vil få opp veksttakten i økonomien. Regjeringen satser dermed på å få opp den såkalte tilbudssiden i økonomien.

Utfordringen for norsk næringsliv er selvsagt problemene i EU, og det virker heller ikke positivt at man ennå ikke har fått noen handelsavtale innen WTO. Snarere ser man en regionalisering av økonomiene, blant annet i form av at grupperinger som G-20 har bidratt til å undergrave FN-systemet. Dette anser man fra norsk side å være en negativ utvikling (Støre, 2010).

Teasere:

1. Har NAV-systemet muligheter til å håndtere raske endringer i økonomien som en følge av et eksogent sjokk som rammer norsk økonomis funksjonsevne?
2. Har norske myndigheter andre tiltak som kan stimulere til entreprenørskap og verdiskapning, og er disse virkemidlene relevante i et slikt scenario?

5.3 (U) Pandemi

Svineinfluensaen (H1N1) i 2009 og fugleinfluensaen (H5N1) i 2005, har rammet både mennesker og dyr og medført betydelig frykt blant store deler av verdens befolkning. Imidlertid har betydelig fokus, og adekvat krisehåndtering medført at omfanget av pandemiene har blitt betraktelig redusert i forhold til potensielt skadeomfang.

Når smittsomme sykdommer rammer svært mange mennesker i flere verdensdeler kalles fenomenet en pandemi. Pandemier er ikke noe ukjent fenomen i vår historie, for eksempel hadde vi den såkalte spanskesyken som herjet over hele verden i 1918-19 (Borza, 2001) og ikke minst svartedauden som herjet Europa i perioden 1347-53 (Walløe, 2007).

Bakgrunn

Norway Cup er en av verdens største fotballturneringer for ungdom i alderen 10-19 år. Hvert år avholdes denne turneringen på Ekebergsletta i Oslo med om lag 40 000 deltagere fra mer enn 50 nasjoner fra alle verdenshjørner. I tillegg kommer funksjonærer, lagledere, og dommere, og ikke minst alle foreldre og pårørende. Året er 20XX og det forventes omtrentlig det samme deltakerantallet som tidligere år.

Å sponse fotballag er en tradisjon Forsvaret har tatt med seg fra forskjellige operasjonsområder rundt om i verden, og derfor stiller Forsvaret opp også i år. Som tidligere år skal et guttelag fra Vinland delta. Laget er sammensatt av gutter fra en landsby i den sydlige delen av landet. I år, som foregående år, transporteres fotballspillerne med Forsvarets eget tropperotasjonsfly, som er en samordning mellom de nordiske landene og Norge. Fotballaget forlegges i gymsalen på Idrettshøgskolen, hvor Forsvaret har en egen avdeling. Dette er den enkleste løsningen da fotballaget kan følge offentlig transport med T-bane til Oslo S og trikk videre til Ekebergsletta.

I forbindelse med fotballagets deltagelse er det også tradisjon at de treffer Forsvarsministeren og Utenriksministeren og den norske ambassadøren til Vinland i forbindelse med dennes sommerferie i Norge. I tillegg er det alltid minst en norsk militær følgeoffiser som er sammen med laget på dagtid for å håndtere eventuelle utfordringer og å være Forsvarets ansikt utad. Denne rollen går på rundgang blant offiserer som tjenestegjør i Vinland, og er på ferie i Norge i dette tidsrommet.

Nabolandene nord for Vinland har over lengre tid vært preget av små utbrudd av byllepest. Dette skyldes hovedsakelig et stadig fuktigere og varmere klima som har ført til en oppblomstring av rotter. Byllpest smitter mennesker via bitt fra lopper fra en pestsyk gnager. Dette er den primære smitekilden. Myndighetene i disse landene har over lengre tid forsøkt å få kontroll på situasjonen og hevder at problemet er eliminert. Imidlertid dukker det stadig opp nye isolerte tilfeller av byllepest i flere av Vinlands naboland uten at det vektlegges noe særlig i internasjonal media. Det er et faktum at ørkenrottene, som befinner seg i disse landene og i Vinland, opptrer i en syklisk populasjon, og i år er det ekstremt mange av dem.

Fotballaget fra landsbyen i Vinland har ankommet Norge og spilt sin første fotballkamp. De har allerede vært i Norge i syv dager, spilt fem fotballkamper og har hilst på ministrene og gjennomført flere medieoppdrag for norsk og utenlandsk presse. I tillegg har de vært på forskjellige sightseeinger i Oslo, og tilstelninger på Ekebergsletta.

Oppbygging

På morgenen den åttende dagen fotballaget er i Norge blir tre av fotballspillerne syke, samtidig som det meldes om at en av offiserene som har fulgt laget er sengeliggende. På vei fra Idrettshøgskolen til Ekebergsletta blir ytterligere fire av spillerne akutt syke, samt at en av lederne også føler seg dårlig. Ved ankomst Ekebergsletta kontakter de en lege. Han vurderer det slik at

fotballaget ikke kan spille denne dagen og sender dem tilbake til Idrettshøgskolen for å hvile. Forsvarets forum som følger opp denne saken, lager en liten notis som de sender ut i riksdekkende media.

Blant det norske friidrettslandslaget, som også befinner seg på Idrettshøgskolen, er det i løpet av de neste dagene flere som melder om at de ikke føler seg helt friske og klager over feber og hoste. Det vinlandske fotballaget har benyttet fasilitetene i idrettshallen, styrketreningsrommet og dusjene, de samme lokalene som friidrettslandslaget bruker.

Både Forsvarsministeren og Utenriksministeren er i en ekstraordinær regjeringskonferanse og meddeler at de ønsker å trekke seg tilbake etter møtet på grunn av feber og at de føler seg uvel. Først må det gjennomføres statsråd på Slottet på grunn av en oppstått politisk krise regjeringen har drøftet.

På legevakten er det flere pasienter enn vanlig for denne tiden av året. Disse bor hovedsakelig i bykjernen av Oslo, men en del er tilreisende unge fotballspillere. Samme dag kommer sjokkmeldingen fra den norske militære avdelingslegen i landsbyen i Vinland. Det har brutt ut lungepest blant lokalbefolkningen i området, og det rapporteres om mange døde, og at det muligens har brutt ut en epidemi. Blant de norske soldatene er det foreløpig kun tre som har symptomer, men de er tatt under behandling og satt i isolat på den norske sykestua i militærleiren.

Teasere:

1. Finnes det planer for å begrense spredning av sykdommer i forbindelse med slike store arrangementer, i så fall hvilke?
2. Hva betyr et utbrudd av lungepest for våre soldater i Vinland, og hvilke rutiner for varsling har Forsvaret med de øvrige nordiske lands soldater som har reist med samme fly som fotballaget?
3. Har norsk helsevesen kapasitet til å håndtere et pandemisk utbrudd av lungepest?

Akutt

Meldingen om lungepest i Vinland får innledningsvis ikke så veldig store oppslag i den norske pressen, ikke før den nå syke journalisten fra Forsvarets forum ser oppslaget på internett. Han varsler øyeblikkelig sin overordnede, som i tur varsler myndighetene og formidler at det trolig er lungepest blant det vinlandske fotballaget som deltar i Norway Cup.

Fra Ekebergsletta meldes om et økende antall fotballspillere som har blitt syke. Legene som arbeider i forbindelse med arrangementet tror at det kan være det kalde og våte været i den siste uken som har skylden, men da de får kunnskap om utbruddet av lungepest i Vinland slår de full alarm og sender ut en advarsel til alle lagledere og fotballspillere. På Ekebergsletta oppstår det panikk når det går opp for de som oppholder seg der at en sykdom som i følge pressen likner svartedauden, har brutt ut. Folk rømmer fra området og tar kontakt med sykehus og legevakt i Osloområdet, noe som øyeblikkelig blir overbelastet. I løpet av noen timer er det lange køer også

på utsiden av legevakta. Norske nettmedier melder at svartedauen har kommet tilbake til Oslo og tegner et dystert skrekkscenarie om hva som kan skje. Dette forsterker ytterligere panikken.

I løpet av ettermiddagen meldes det om at to av de vinlandske fotballspillerne er døde. Det samme gjelder den norske journalisten fra Forsvarets forum. Dommeren som dømte den første fotballkampen mellom det vinlandske laget og et guttelag fra Frankrike, er også død. De europeiske mediene melder om at svartedauen har brutt ut i Norge, og at så mange som 40 000 barn kan være smittet. Hva med alle andre personer disse barna har vært sammen med i Oslo by og under reise på forskjellige flyplasser rundt om i Europa og resten av verden? Kan disse også være smittet? Alle disse spørsmålene florerer. Media går ut med estimater om at så mange som to millioner mennesker, inkludert store deler av Oslos befolkning, kan bli smittet, og at det kan forventes at alle disse vil dø innen noen dager om de ikke får adekvat behandling.

To dager etter første dødsfall er antallet døde i Oslo kommet opp i 25, de aller fleste ungdommer. Flere i Regjeringen er innlagt på isolat ved Oslo Universitetssykehus på Ullevål, og for Forsvarsministeren og Utenriksministeren er tilstanden alvorlig. Kongen er også rapportert syk, men blir behandlet på Slottet.

Teasere:

1. Finnes det en vaksine og medisiner som hurtig kan benyttes, og kan dette fremskaffes hvis andre europeiske land i første rekke ønsker å sørge for egen befolkning?
2. Er sykehusene i Osloområdet i stand til å håndtere en hendelse av et slikt omfang?
3. Hvordan ledes landet i en situasjon der flere i Regjeringen er syke?

Redning

Helsedirektoratet har et lovfestet ansvar for å håndtere nasjonale kriser med store helseutfordringer. I forbindelse med utbrudd av mulig lungepest blant unge fotballspillere, hvor mange allerede har reist hjem, er det en potensiell fare for at spredningen er av både nasjonal og internasjonal karakter. Helsedirektøren iverksetter helsedirektoratets beredskapsplan.

I henhold til nordisk helseberedskapsavtale informerer Norge nabolandene om mulig utbrudd av lungepest. Videre varsles EU og Verdens helseorganisasjon (WHO) siden det kan forventes at smitten er brakt ut av landet med hjemreisende fotballspillere. Det gjennomføres en omfattende kartlegging av reiseruter for alle som har reist til og fra Oslo etter at de vinlandske fotballspillerne ankom landet. Flere lufthavner i Europa blir midlertidig stengt og luftfarten blir sterkt rammet. Dette skaper sterke protester fra flyselskapene som krever å gjenåpne lufthavnene. Lufthavnene blir derfor bare stengt noen timer. WHO går ut med en sterk advarsel om at en pandemi har brutt ut, og fraråder folk å begi seg ut på reise. Helsedirektoratet ber befolkningen om å holde seg i ro til situasjonen blir mer avklart.

Redningsarbeidet er svært krevende på grunn av omfanget og varigheten til pandemien, og særlig siden Oslo blir så hardt rammet. Store deler av den norske politiske ledelsen er i tillegg rammet og syke, noe som fører til et tilsynelatende beslutningsvakuum.

Siden pandemien oppstår midt i fellesferien, er det svært mange som er på ferie, og det befinner seg mange tilreisende til Oslo. Alle disse må midlertidig bo på hotell i hovedstaden. Mange prøver å komme seg hjem ved hjelp av andre transportmidler enn fly.

Det er stor frykt for å omgås mennesker som har vært på reise, og flere steder blir familiemedlemmer avvist av egen familie da en frykter at de kan ha vært i kontakt med noen som kan være smittet. Etterspørselen etter legetjenester femdobles, og den høye etterspørselen vedvarer i to måneder. Leger og helsepersonell rammes også av sykdom og av langvarig stress. Land hamstrer antibiotika uavhengig av behov, og dette gir en skjevhet i forhold til å ha nok antibiotika. Norge rammes også av dette.

Teasere:

1. Hvordan skal befolkningen varsles om hvordan de skal forholde seg og vil det bli innført karanteneområder i Oslo?
2. Er det aktuelt med støtte fra Forsvaret til for eksempel vakt hold og sikring?
3. Hvordan organiseres behandling og isolering av syke, og hvem blir prioritert hvis det ikke er nok antibiotika til alle?

Normalisering

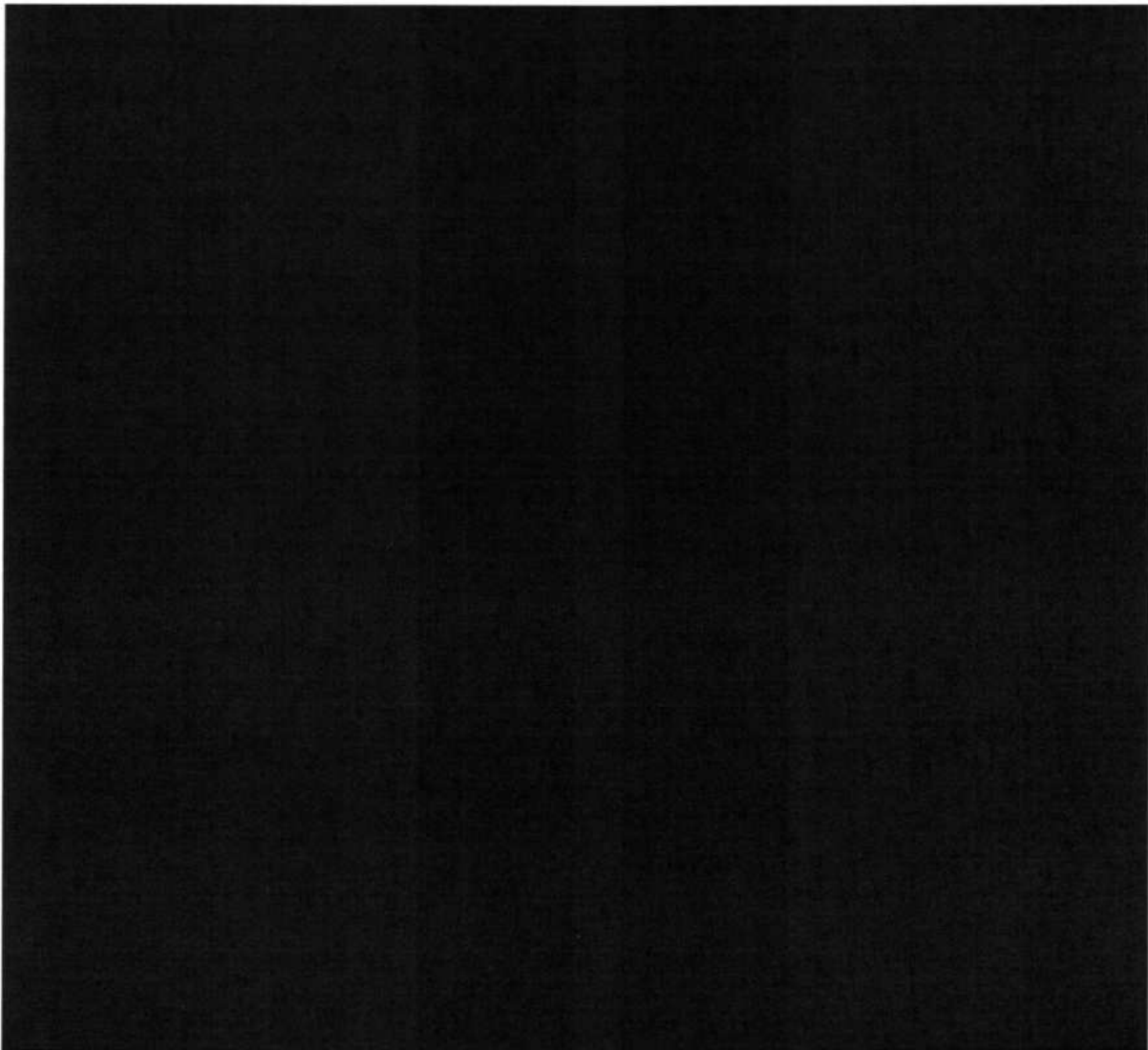
Etter seks måneder kan WHO melde om at pandemien er delvis under kontroll. Flyplassene var bare stengt en kort tid, og reiseaktiviteten tok seg raskt opp igjen. I Norge måtte myndighetene etter hvert gjøre strenge prioriteringer av pasienter da det ikke var nok antibiotika til alle. Verden har nok en gang fått seg en vekker når det gjelder alvorlige konsekvenser av alvorlige globale pandemier og behovet for gode globale beredskapsplaner. WHO besluttet å opprette et forum for å utrede problemstillingen, og Norge ble utpekt til å lede det videre arbeidet.

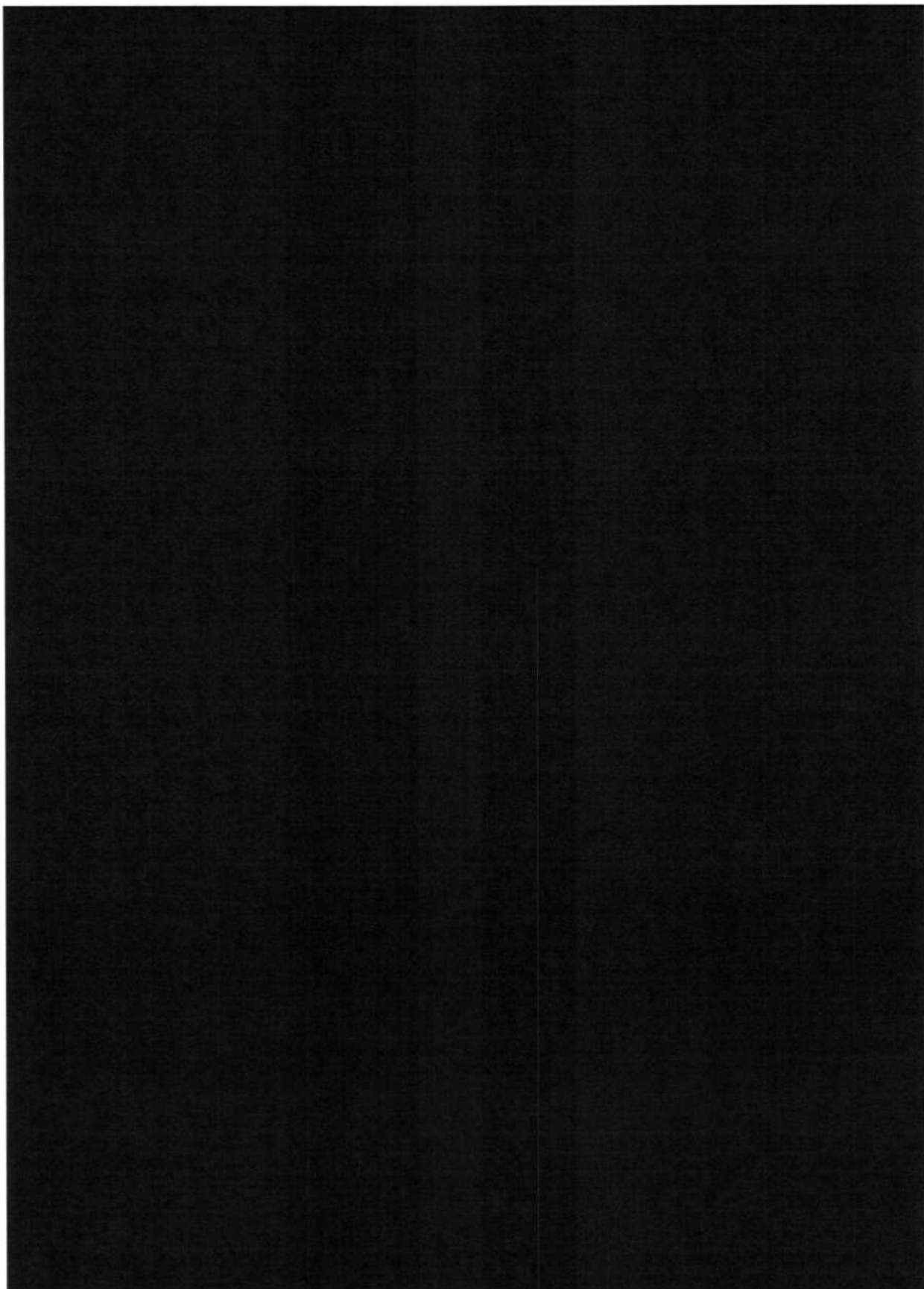
Mange stater reagerte raskt da nyheten bredte seg. Derfor fikk ikke pandemien så stor spredning som man i verste fall kunne frykte. Flyplasser i hele Europa ble midlertidig stengt i løpet av noen timer etter varsel om en lungepest-pandemi ble sendt ut. Dette, sammen med rask informasjon til store befolkningsgrupper, var sannsynligvis den viktigste årsaken til mindre spredning av sykdommen enn fryktet. Videre ble mange som kunne ha vært i kontakt med noen som hadde vært i Oslo eller i Vinland i den gitte perioden for utbruddet, effektivt isolert og behandlet. Kartlegging gjennomført av WHO tyder på at 70 land på alle kontinenter unntatt Australia, ble rammet av pandemien, og totalt 65 000 mennesker døde. Oslo kommune ble hardt rammet av pandemien, og en traumatisert befolkning vil ha behov for oppfølging på mange områder i lang tid fremover. Tilliten til helsevesenet har fått en knekk etter at mange satt timesvis i kø. 250 mennesker omkom i Oslo, av disse 90 barn. 100 omkomne er utenlandske statsborgere.

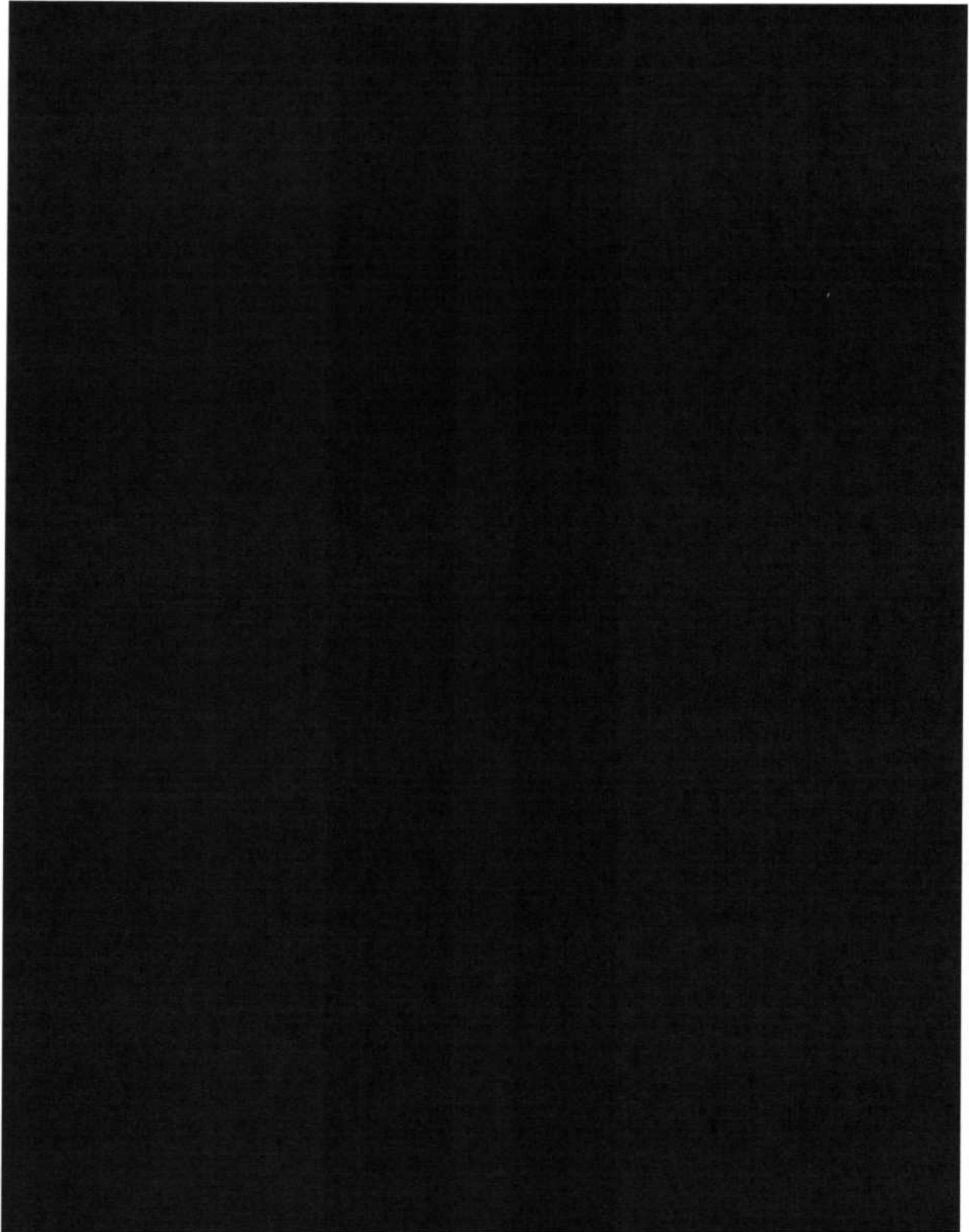
Myndighetene overvåker kontinuerlig en potensiell oppblomstring av pandemien. I mellomtiden vurderes det om en omfattende vaksineringsplan kan være et aktuelt tiltak. I ettertid venter erstatningskrav mot norsk helsevesen fra utenlandske pårørende som påstår atv deres slektninger ikke fikk behandling i tide.

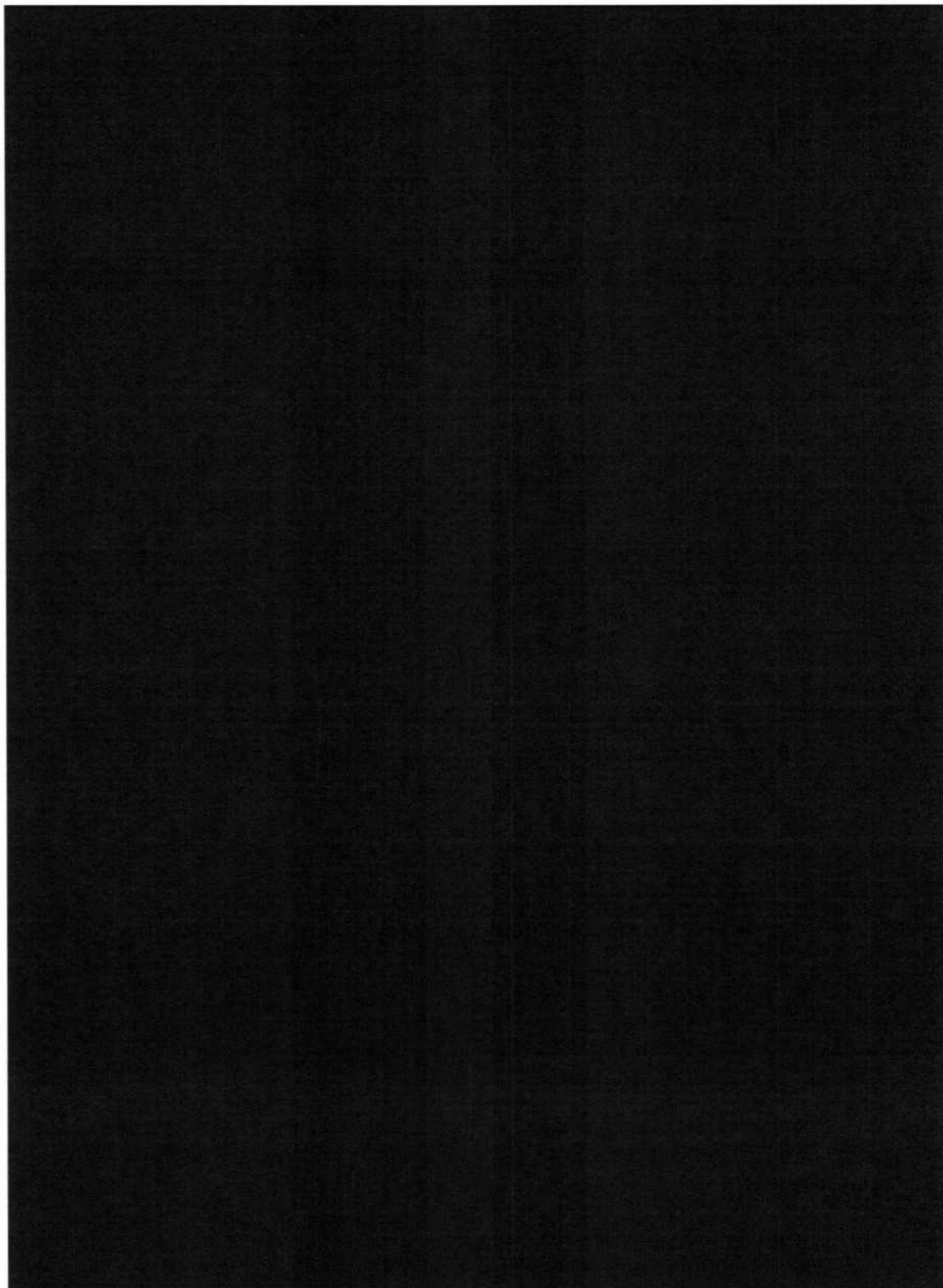
Teasere:

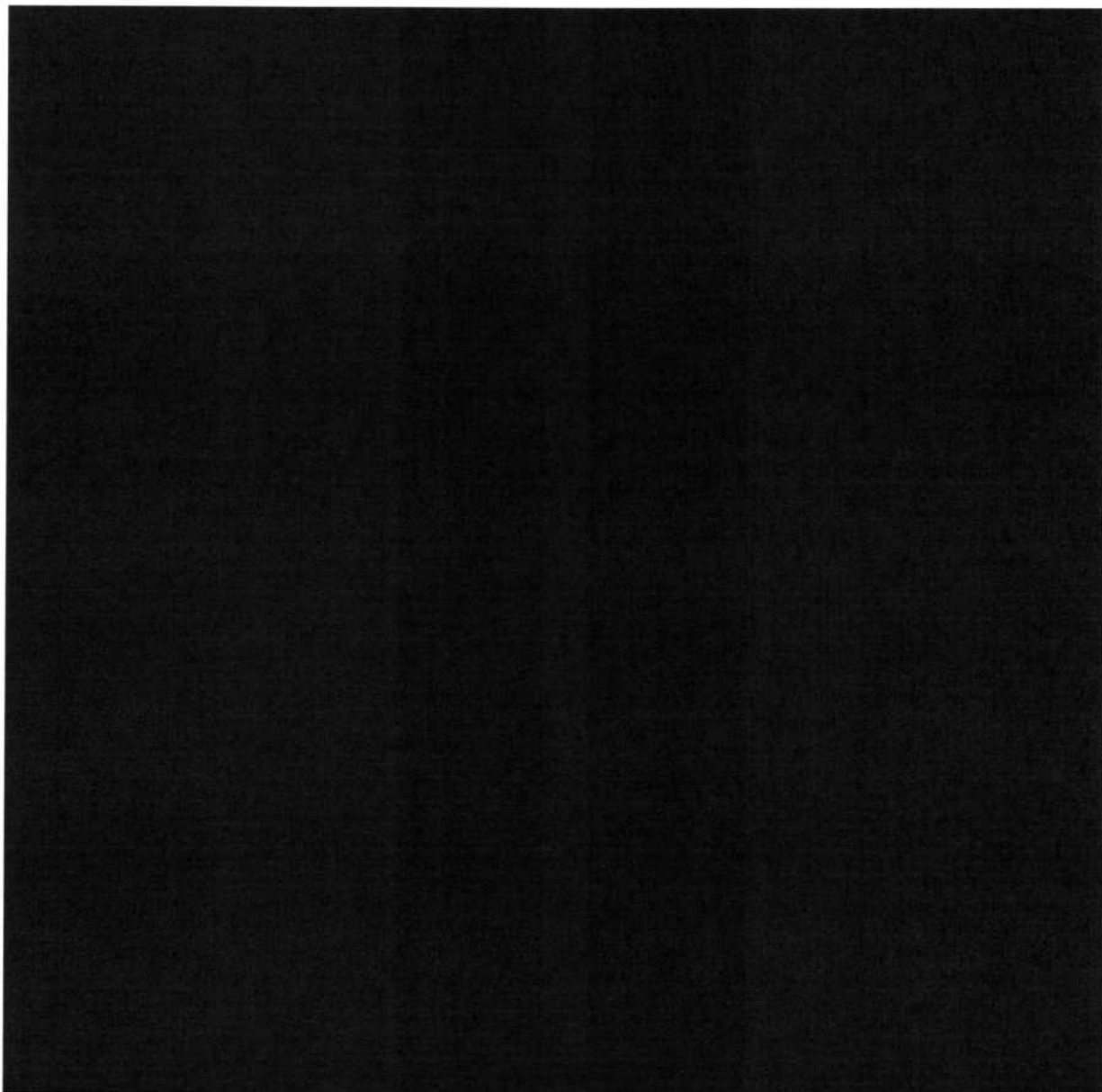
1. Vil det i en slik situasjon være behov for ytterligere planverk utover beredskapsplanen for pandemi?
2. Er det behov for å endre på noe nasjonalt i situasjoner der man ikke kan påregne god internasjonal støtte?
3. Har Norge god nok forsyningsberedskap, helseberedskap og støtteressurser for å takle en slik hendelse?

5.4 (B) Masseimmigrasjon

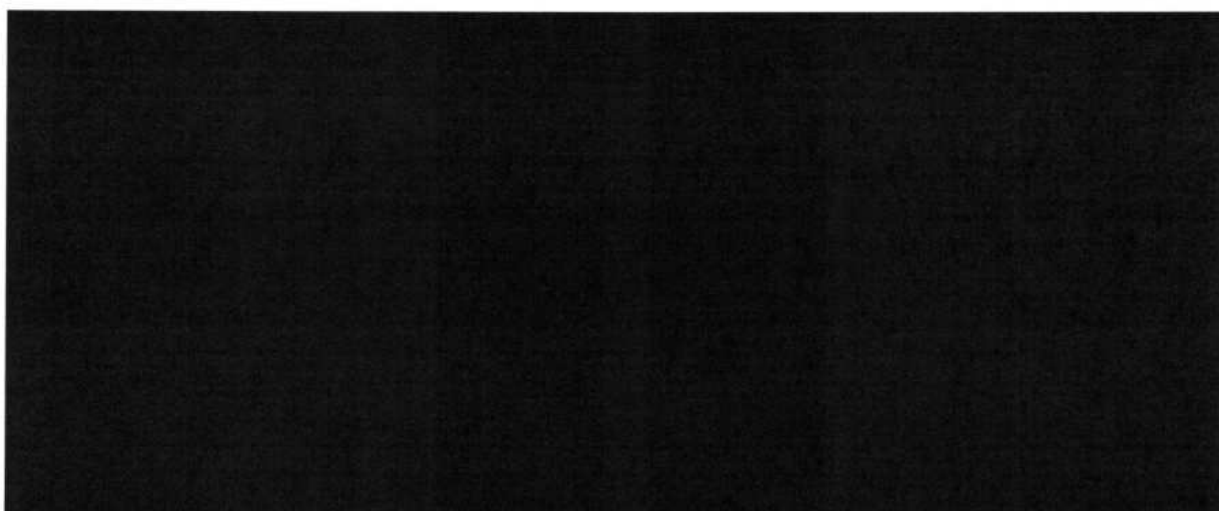

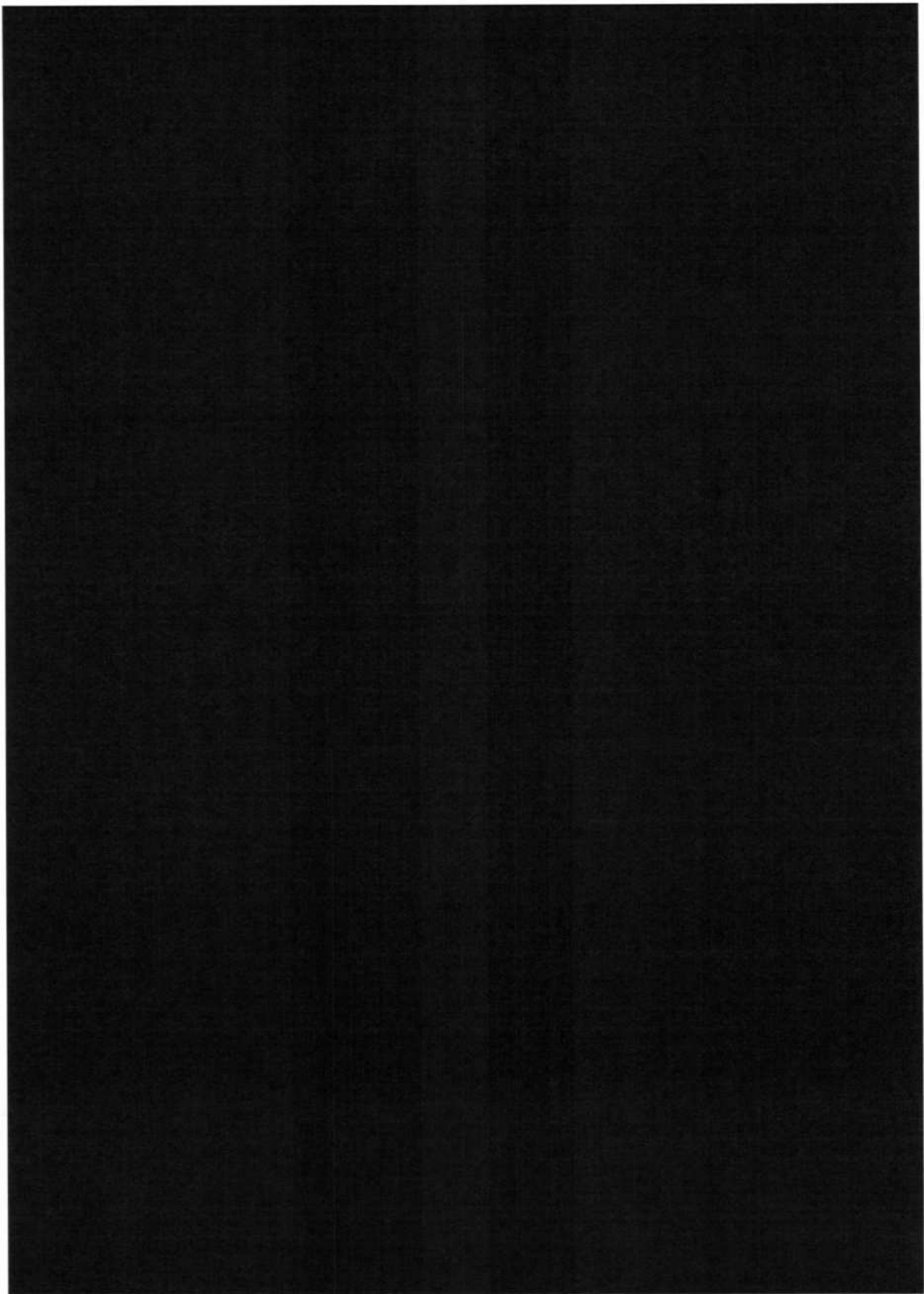

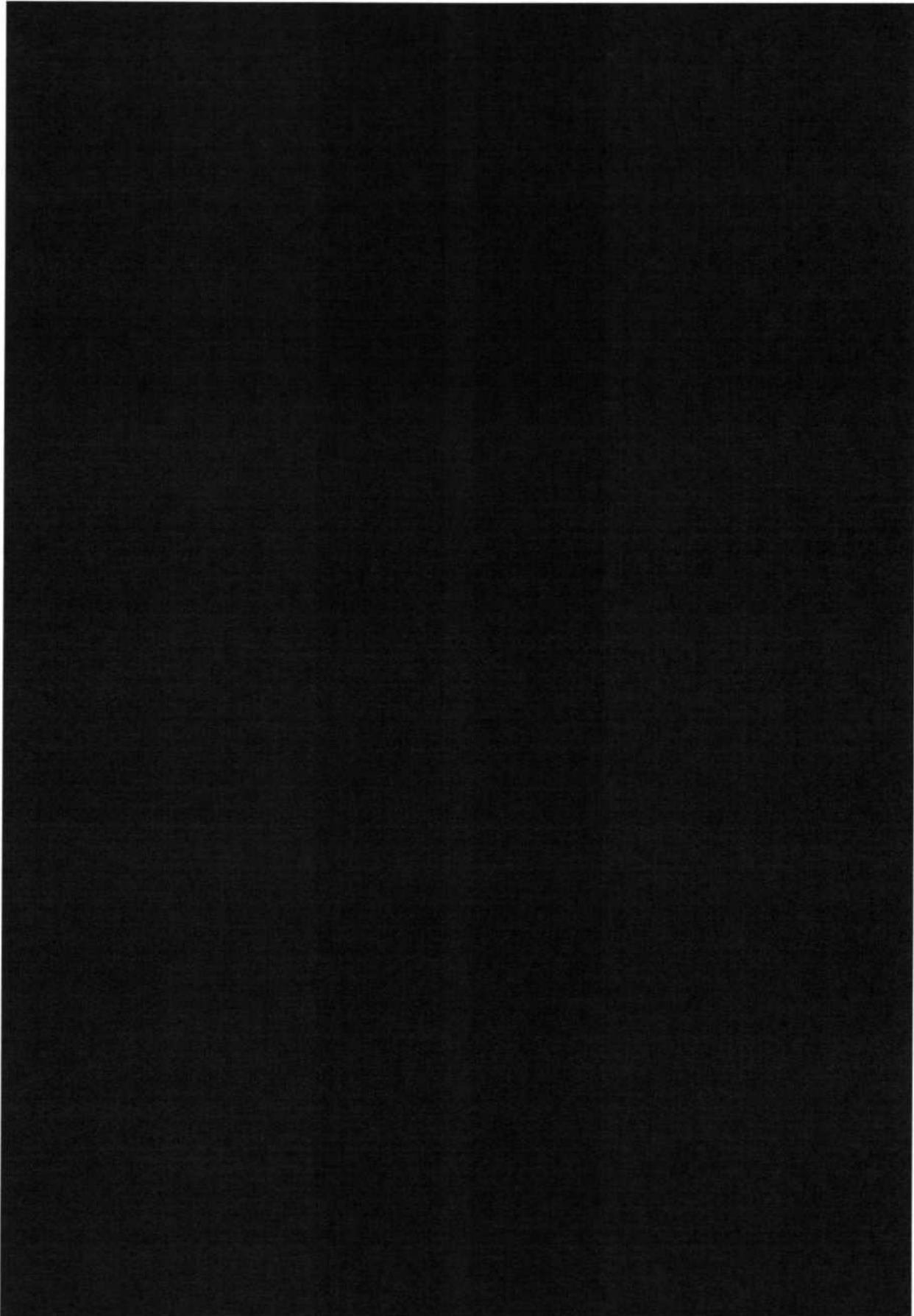

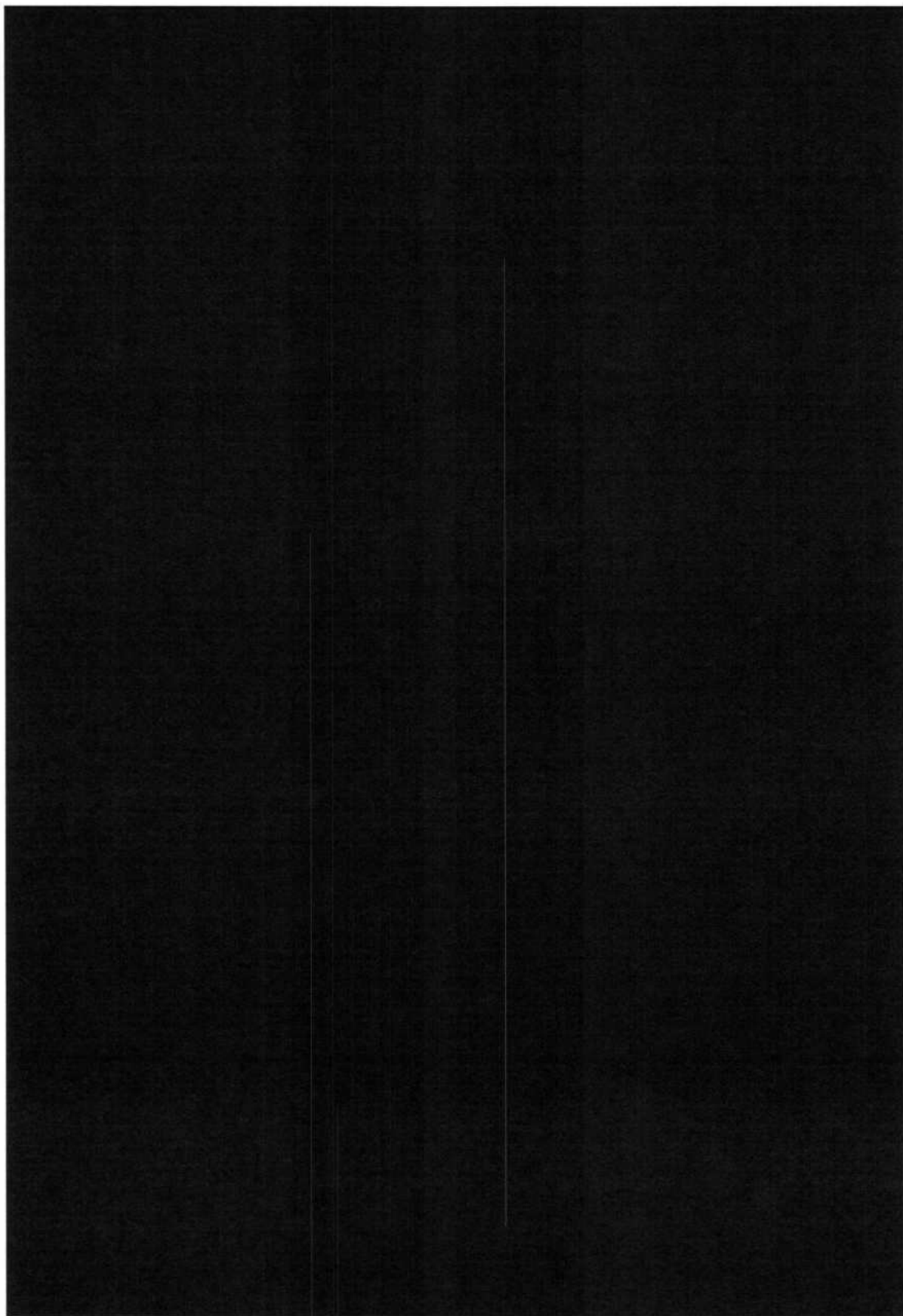

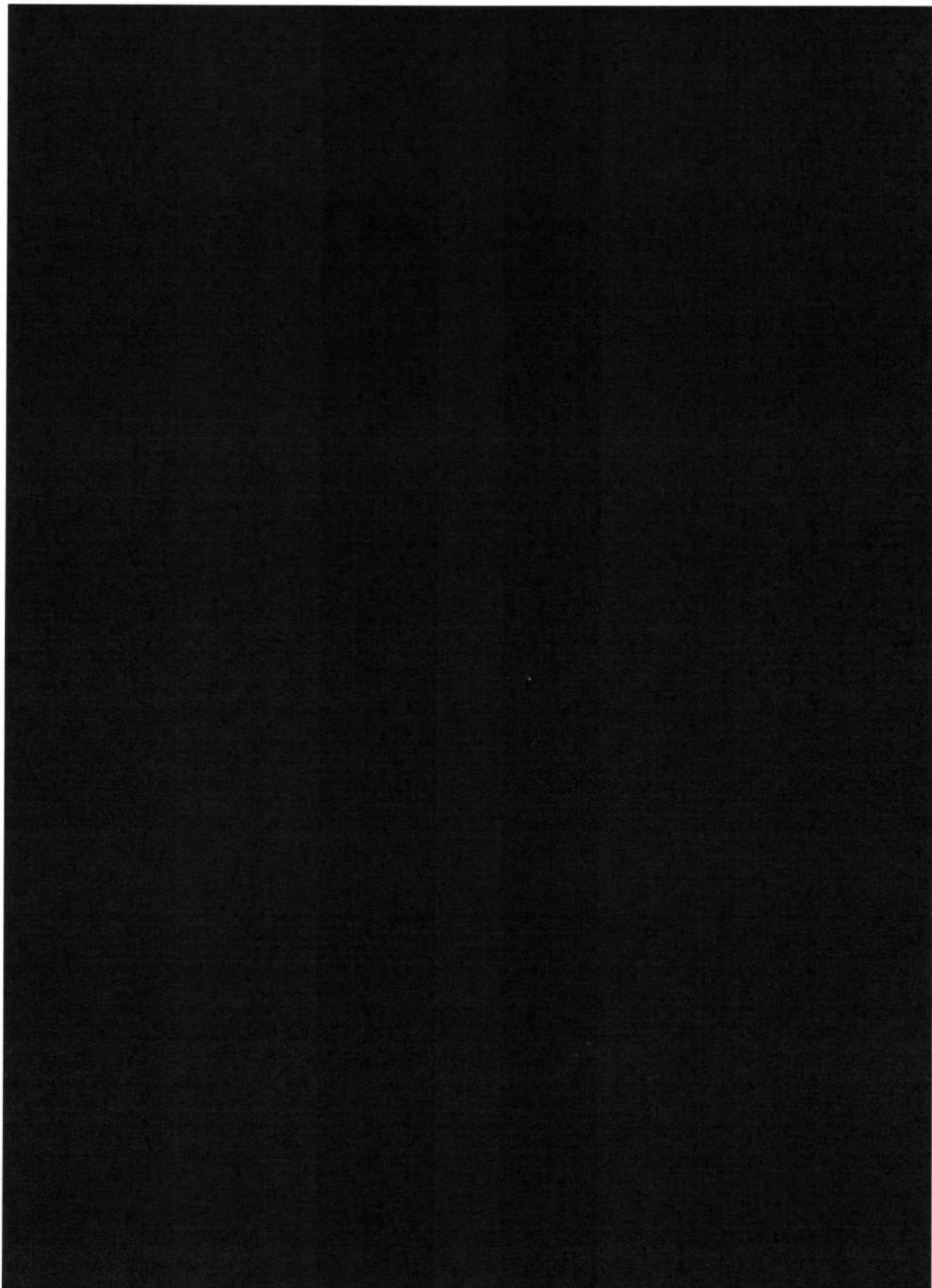
5.5 (B) IKT-angrep

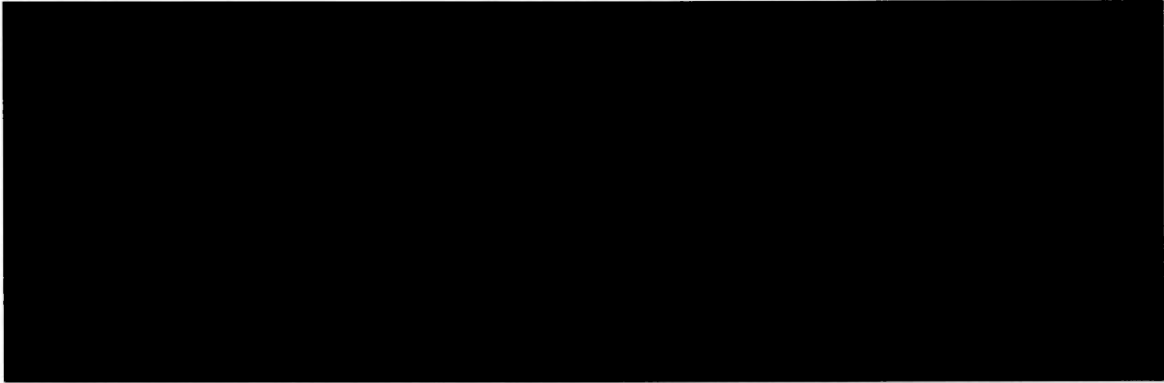

6 Stengte stater og forsvarsblokker

Denne scenariokategorien er preget av en stor grad av offentlig kontroll, men samtidig et dårlig internasjonalt samarbeidsklima. I denne kategorien er tradisjonell real- og geopolitikk tilbake for alvor, preget av konkurranse statene imellom om relative maktposisjoner.

Scenarioene som her beskrives er preget av en ganske annerledes internasjonal situasjon enn det som preger dagens (2011) internasjonale orden. Den internasjonale situasjonen som beskrives i disse scenarioene er en orden der internasjonale organisasjoner og andre viktige samarbeidsforaer har mistet mye av sin betydning. Selv om scenarioene er preget av en stor grad av offentlig kontroll, er statens styringskapasitet likevel langt dårligere enn under kategorien ”bærekraftig utvikling”. Dårlig offentlig styring synes derfor å ligge til grunn, og dette preger også det internasjonale systemet. Mens man siden 1990-tallet har snakket om en globalisering av verdensøkonomien og de globale styringsutfordringene, er denne kategorien preget av ”avglobalisering” og fokus på proteksjonisme.

6.1 (U) Ekstremt vintervær

Nyttårsorkanen på nordvestlandet i 1992 (Aune og Harstviet, 1992) og is-stormen i Canada (Hagen og Nystuen, 2000), gir innsikt i hvordan sjeldent ekstremvær kan ramme folk og infrastruktur, hvilke konsekvenser slike hendelser kan ha og hvordan det skaper utfordringer for krisehåndtering. Store naturhendelser som rammer kraftforsyningen, vil ha følgeefferter for en rekke samfunnssektorer. I følge DSB vil det være en særlig beredskapsmessig utfordring om strømbortfall skjer i forbindelse med en kuldeperiode (DSB, 2003).

Bakgrunnshistorie

Klima og ekstremvær har vært tema i media i lengre tid. Trenden synes å gå mot mer ekstreme vær-situasjoner der flom, tørke og store nedbørmengder setter det moderne mennesket og det moderne samfunnet på prøve. Tidligere internasjonalt arbeid i forhold til klima- og drivhuseffekter har ikke ført fram. Det internasjonale samarbeidsklimaet er også slik at nabostater ikke nødvendigvis stiller opp for hverandre på anmodning.

Oppbygging

Vi er i uke 7, 20XX. Meteorologisk institutt varsler tidenes verste snøstorm inn over Øst- og Midt-Norge. Lavtrykket har forsterket seg siden det traff Polen og er forventet å treffe kysten av Sør-Sverige onsdag morgen, og de sørøstlige delene av Norge onsdag middag. Det er varslet ekstreme snømengder kombinert med en forbigående sterk vind. Uværet har gjort stor skade på infrastruktur på sin vei gjennom Øst-Europa, og værvarslingen anbefaler folk å holde seg hjemme, hvis mulig. I de aktuelle kommunene innkalles det til beredskapsmøte, og brøytemannskapene forbereder seg på tidenes snømålingsjobb.

Teasere:

1. Hvilke råd vil kommunenes beredskapsledere gi folk?
2. Vil man planlegge å stenge skolene?
3. Hvilke forebyggende tiltak vurderer kraftselskapene og lokale og sentrale myndigheter å iverksette?

Akutt

Onsdag ved lunsjtid, mens folk er på jobb, treffer lavtrykket Sør-Sverige og Sør-Norge opp til Trondheim. Dette lavtrykket forårsaker store mengder nedbør og sterk vind fra sørøst. Nedbøren kommer som store hagl, sludd og etter hvert tung snø. Temperaturen ligger rundt null grader celsius. Køene hjem fra jobb denne dagen er lange som følge av uværet. Det fortsetter å snø hele natta, og selv om vinden løyer, fortsetter snøværet de påfølgende dagene. Mer enn en halv meter snø i døgnet faller daglig. Folk har aldri sett maken til snøvær. Brøytemannskapene jobber på spreng døgnet rundt for å holde veiene åpne. Snømengdene skaper store trafikale problemer. Man rekker ikke å brøyte raskt nok. Det er varslet fortsatt snøvær i de nærmeste dagene.

Teasere:

1. Hvilke råd og tiltak vil lokale og sentrale myndigheter vurdere å iverksette og forberede nå når man kan anta at både Norge og Sverige blir rammet?
2. Vil man ha nok nasjonale ressurser til å håndtere den forestående krisen?

Redning

Det er lørdag ved middagstid. Det har snødd i tre døgn. Snøværet løyer og temperaturen synker. Et høytrykk erstatter lavtrykket som passerte. Det er varslet en lengre kuldeperiode.

Den tunge snøen fører denne formiddagen til at trær knekker. Trefall og tung snø er også grunnen til at en av linjene mellom Norge og Sverige faller sammen og medfører et strømbrudd. Temperaturen synker ytterligere til -15 grader celsius, og kraftforbruket stiger. Dermed faller flere linjer pga. overbelastning. De sydlige delene av Sverige og Sør-Trøndelag blir mørklagt.

Med strømbruddet faller også mobilnettet ut, kommunalt avløp- og pumpestasjoner stopper opp, og drikkevann blir ikke renset.

Statnett vurderer at det vil ta tid å få lokalisert og isolert feilene, og det vil minst ta 24 timer før tilgjengelig kapasitet kan leveres. Med store snømengder, vanskelig fremkommelighet og forventet fortsatt kulde og vanskelig adkomst kan det imidlertid gå 4 - 6 dager før strømmen er tilbake til alle kundene. Litt avhengig av hvor de ulike skadene har oppstått, regner Statnett med at man i løpet av et døgn kan få opp mot 50 % strømforsyning til de mest sentrale områdene. Det vil være nødvendig i en overgangsperiode å drifte nettet med sonevis inn- og utkopling.

I Trondheim og en del andre kommuner i Sør- og Nord-Trøndelag har en del av boligene ikke alternativ oppvarming til strøm. Også vann- og avløpsystemet er avhengig av strøm for driften. Trondheim kommunes beredskapsleder innkaller kriseledelsen til møte for å diskutere hvordan man best kan ivareta befolkningens behov og liv og helse i denne situasjonen. Særlig er man bekymret for eldre pleietrengende som bor i kalde hus hjemme, men også enkelte institusjoner kan være utsatt da det er usikkert om det finnes tilstrekkelig nødstrømkapasitet. En annen utfordring er hvordan man får varslet folk og gitt gode råd når strømforsyningen er upålitelig, eller i verste fall er borte. Grunnet strømbruddet er det heller ikke mulig å få fylt bensin, eller gjort daglige innkjøp. Alarmsystemer som er avhengig av strøm, virker ikke, og heiser står.

Teasere:

1. Hva gjør sentral- og fylkeskommunal kriseledelse i dette tilfellet? Hva bør Fylkesmannen gjøre?
2. Er det aktuelt å be om bistand fra Sivilforsvaret eller Forsvaret for å understøtte den sivile krisehåndteringen?
3. Det er forventet at kuldeperioden og strømbortfallet vil vedvare i flere dager. Hvor lenge holder nødstrømskapasiteten hos helseinstitusjoner og sykehus, og blir man nødt å skrive ut syke pasienter?

Normalisering

Det er tirsdag uke 10, 20XX. Det er tre uker siden uværet traff Sør- og Midt-Norge. Man sammenstiller nå konsekvensene av hendelsen. Det er klart at selv om man har lykket med krisehåndteringen på enkelte områder, er det andre områder der det er klare forbedringsmuligheter. Rapportutkastet som nå ligger på bordet viser at hjemmesykepleierne ikke nådde rundt til alle pleietrengende mens snøværet og kuldeperioden stod på. Bilene hadde ikke nok bensin. Det har også blitt avslørt at enkelte sykehjem ikke hadde nok nødstrøm. Både Sivilforsvaret og Forsvaret ble innkalt for å bistå med innkvartering i varmestuer. En rapport om økonomiske konsekvenser viser også økonomiske tap for lokalt næringsliv. Utfordringen nå er erfaringslæring fra krisehåndteringen og normaliseringen tilbake til daglig liv.

Teasere:

1. På hvilke områder bør myndighetene bistå befolkning og eventuelt næringsliv i tiden som kommer? Det er for eksempel en del infrastrukturekader på vann og avløpsrør som følge av frost.
2. Er det enkelte områder der ressursene burde vært brukt annerledes?

6.2 (U) Økonomisk krise

Mens resesjoner er et vanlig fenomen i internasjonal økonomi er økonomiske depresjoner det ikke (Krugman, 2010). Siden depresjonen på 1870-tallet har verden i realiteten bare vært utsatt for to perioder preget av økonomisk depresjon. Den siste var på 1930-tallet som følge av børskrakket på Wall Street i oktober 1929. Finanskrisen som ble innledet i USA i 2007 har flere ganger blitt sammenlignet med 1930-tallets depresjon (Larsen og Njølhus, 2009). Norge er et av få land som så langt har kommet heldig ut. Arbeidsledigheten er lav, folk får lønnstillegg når lønnstakere rundt om i Europa både må finne seg i lavere lønninger og en høyere pensjonsalder.

Depresjonen på 1930-tallet var også preget av en periode der man så at ideen om den kollektive sikkerheten gjennom Folkeforbundet (forløperen for FN) fikk en stadig mindre betydning. John Maynard Keynes hadde allerede i 1919 skrevet boken "The Economic Consequences of the Peace" der han særlig kritiserte de krigsskadeerstatningene som Tyskland måtte betale som følge av Versailles-traktaten. Resultatet var senere selve motsatsen til forestillingene om kollektiv sikkerhet preget som den ble av en renasjonalisering av europeiske staters utenrikspolitikk. Dette var kjennetegnet av en økonomisk nasjonalisme, herunder konkurrerende devalueringer og en derpå økende arbeidsledighet og med politisk ustabilitet som resultat.

Også i dag stilles det spørsmål ved mulighetene de internasjonale institusjonene har når det gjelder å formulere og videreutvikle det internasjonale samarbeidet. Utenriksminister Jonas Gahr Støres artikkel i *Neue Zürcher Zeitung* 21. mai 2010 er i realiteten en advarsel mot hva som kan skje dersom FN-samarbeidet forvitrer og at det i stedet skapes svake politiske koalisjoner av stater på økonomiske så vel som på andre politiske saksområder (Støre, 2010).

Bakgrunnshistorie

Svært mange europeiske stater sliter med både å betale sin gjeld, i tillegg til å måtte styrke sin internasjonale kredittverdighet, samt å forhindre at den store arbeidsledigheten i mange av disse landene fører til sosial uro eller samfunnsmessig ustabilitet. Når man får økonomiske problemer er også tilbøyeligheten til å ville beskytte sin egen økonomi sterkere. Det er derfor vanskeligere å få til internasjonale frihandelsavtaler som i den såkalte Doha-runden (WTO) som ble innledet i november 2001 og som ennå ikke (2011) er ferdigstilt.

Europa har vært den regionen i verden som har vært sterkest institusjonalisert. Nato og EU har vært de institusjonene som har definert samarbeidet i denne regionen. Det er også denne regionen som har beveget seg lengst bort i fra den "westfalske" orden i retning av et postmoderne

statssystem der statlig suverenitet har vært delegert oppover til EU-systemet og nedover til regioner innenfor de enkelte europeiske statene. I et slikt perspektiv er det også i Europa at økonomiske kriser og samfunnssammenbrudd vil få sterkest betydning.

Forvarsel

Vi er i uke 1, 20XX. Økonomer og politiske analytikere fremhever at finanskrisen som hadde startet mange år tidligere, i realiteten innledet en prosess som førte til økonomisk depresjon. Ledigheten er høy i mange land. Noen sydeuropeiske land opererer med en ledighet på over 30 % og med en ungdomsledighet på langt over 50 %. Spania er det landet som er hardest rammet. Euro-samarbeidet har også delvis desintegret. Mange sydeuropeiske land hadde tatt tilbake sine gamle valutaer for på den måten å forsøke å bli konkurransedyktig igjen. Resultatet har i stedet blitt at deres valutakurser har sunket i en slik grad at de ikke er i stand til å betjene sin utenlandsgjeld som for det meste er i Euro. Gjelden må derfor "restruktureres" som betyr at den blir delvis avskrevet. Mange land som Tyskland og Frankrike har beholdt Euroen som valuta. Problemet er at Euroen har blitt for sterk, spesielt i forhold til de sydeuropeiske landene. Resultatet er at tysk økonomi har fått store vanskeligheter som følge av krisen i den tyske eksporten. Norge har imidlertid klart seg noenlunde bra, men berøres likevel sterkt som følge av lavere etterspørsel etter råvarer. Fiskeeksporten har store problemer fordi EU har bygd ut tollvernet for å beskytte blant annet den britiske og den skotske oppdrettsnæringen. Motstanden mot norsk EU-medlemskap er svært høy, over 70 % på meningsmålinger.

Den økonomiske depresjonen har også bidratt til politisk polarisering i mange europeiske land. Venstre- og høyrepopulismen er på fremmarsj. Felles for disse er at de presenterer "enkle løsninger" for hvordan man skal komme ut av krisen. Venstrepopulistene sier at EU, "finanseliten" og globaliseringen har bidratt til krisen, mens høyrepopulistene sier at det er EU, de mange innvandrerne ("de fremmedkulturelle"), og de åpne grensene som har den vesentligste av skylden. Samarbeidet innen Nato har gått mot et lavmål etter at alliansen trakk seg ut av Afghanistan. EU befinner seg i dyp krise og oppsplittingen av Euro-samarbeidet har fått negative innvirkninger på det indre markedes funksjonsmåte.

I løpet av våren 20XX faller olje- og gassprisene dramatisk, ned mot 15 dollar per fat. Bakgrunnen for dette er den økonomiske depresjonen som har global virkning. Samtidig er dollaren svak og omsettes med en vekslingskurs på nesten 2 mot Euroen. Norsk økonomi rammes hardt, og også i Norge øker ledigheten dramatisk. Den er nå på 12 % som er et uhørt tall i norsk sammenheng. Tilliten til norske politikeres styringsevne er også på et lavmål. Som i resten av Europa har det vokst fram både venstre- og høyrepopulistiske partier og ett av dem, Norgedemokratene, forventes å få høy oppslutning ved stortingsvalget i september 20XX.

Teasere:

1. Hvordan vil norske myndigheter komme den snikende økonomiske krisen i forkant?
2. Hvilke tiltak og økonomiske krisepakker er aktuelle?
3. Hvilken informasjon og råd vil bli gitt til befolkningen?

Oppbygging

I løpet av våren 20XX fremmer regjeringen flere økonomiske krisepakker som blir vedtatt av Stortinget. Kutt i offentlige utgifter, en heving av pensjonsalderen og lønnsfrys i offentlig sektor preger innholdet i disse pakkene. Dette skjer omtrent samtidig som at to av Norges største forretningsbanker går konkurs. Norge er hardt rammet av den internasjonale krisen på bakgrunn av landets svært åpne økonomi. Norsk økonomi blir også nedgradert av de internasjonale ratingbyråene. Det betyr i realiteten høyere lånerenter som går ut over enkeltpersoner og bedrifters økonomi. Det som startet som en økonomisk krise har nå gått over i en politisk krise. I uke 34 20XX arrangeres det en generalstreik i protest mot de økonomiske tilstramningene. Det blir arrangert store demonstrasjoner i norske storbyer, og tilliten til det norske politiske systemet faller dramatisk. Politiske analytikere sammenligner situasjonen i Norge med 1920- og 30-tallet som også var preget av hurtige regjeringsskifter, klassekamp og økonomiske vansker. I dag har klassekamp blitt erstattet med generell mistillit med det resultat at populistiske bevegelser i realiteten får fritt spillerom.

Av årsaker som fremdeles er ukjente får fremmedfrykten et sterkere innpass i Norge enn i mange andre sammenlignbare land. Innvandrere og andre med såkalt "fremmedkulturell" bakgrunn blir gjort til syndebukker i ordsiftet. Forfølgelse, rasisme, og generell fremmedfrykt preger den norske samfunnsdebatten. Innvandrerbefolkningen har mange av de jobbene som nordmenn ikke vil ha, og når mange av disse forlater Norge i løpet av våren og sommeren 20XX, stopper mange samfunnsfunksjoner opp. Det blir til dels store problemer i samferdselsektoren i Oslo der kollektivtilbudet og taxinæringen får et dramatisk kapasitetskutt. Tilsvarende blir det store problemer i en del næringsvirksomhet som matvarebutikker og andre næringer som har en stor andel med innvandrerebakgrunn sysselsatt. Også i universitets- og høyskolesektoren oppstår det problemer da også mange innenfor visse naturvitenskaplige og tekniske fag finner å måtte forlate landet. At så mange med innvandrerbakgrunn besitter spisskompetanse som det norske samfunn sårt trenger, kommer som en overraskelse for flere.

Skepsisen mot folk med innvandrerbakgrunn bidrar dermed til å forsterke krisen ytterligere. Det er spesielt de store byene som får merke det generelle sammenbruddet i normale samfunnsfunksjoner. Generalstreikene og fremmedfrykten virker forsterkende på hverandre. Det er "de andre" som får ansvaret for Norges misere. BNP faller med 12 % i løpet av 20XX. Dette har aldri skjedd før i norsk økonomisk historie.

Ved stortingsvalget i september får Norgesdemokratene 20 % oppslutning. Dette er langt fra noe flertall, men signaliserer både den politiske kraften som ligger i høyrepopulismen, samtidig som den er et uttrykk for den politiske krisen i landet. De andre politiske partiene samler seg i motstand mot dette partiet, selv om noen kan tenke seg å samarbeide med dem for å få større politisk legitimitet for de tilstrømningstiltakene som må videreføres og som forhåpentligvis vil få Norge ut av krisen. Norgesdemokratene derimot er motstander av krisepakken. Deres oppfatning er at nordmenn kan overta de jobbene som folk med innvandrerbakgrunn har hatt.

Teasere:

1. Hva kan myndighetene gjøre i en slik situasjon for å få vitale samfunnsfunksjoner i gang igjen?
2. Hva er sammenhengene mellom politisk legitimitet og kriseberedskap- og håndtering?
3. På hvilken måte henger politikk og kriseberedskap sammen, hva er gråsonene her?

Redning

Legitimitetskriser er kriser som er svært vanskelig å håndtere fordi det går på tilliten til statsstyrelsen løs. Det kan ta år å gjenoppbygge en slik tillit. Norge er et av de landene der den sosiale kapitalen tradisjonelt har vært svært høy. Sosial kapital er et begrep som har blitt brukt i samfunnsvitenskapene for å undersøke hvordan generell tillit og normer for samarbeid og gjensidighet i et samfunn påvirker alle former for organisert virksomhet (Johansen, 2010). Dette scenarioet omhandler en situasjon der denne kapitalen har desintegret.

For å kunne stabilisere situasjonen som har oppstått kreves det en samling på strategisk plan i norsk politikk. Etter valget blir det derfor dannet en samlingsregjering som omfatter alle partier unntatt det høyreekstremer Norgesdemokratene. Dette har bare skjedd én gang i norsk historie, nemlig Gerhardsens første regjering (samlingsregjeringen) som satt fra juni til november 1945.

Det som denne krisen har vist, er den sterke gjensidige avhengigheten mellom nasjonaløkonomi, nasjonalt samhold og politisk legitimitet. Selv om krisen ikke hadde sitt utspring i Norge, er det i første rekke gjennom nasjonale politiske tiltak at situasjonen kan stabiliseres.

Samlingsregjeringen er første skritt på veien, og som på samme måte som i 1945 må den nye regjeringen utarbeide et nasjonalt stabiliseringsprogram. Gjennom dette stabiliseringsprogrammet søker man å legge grunnlaget for en normalisering av norsk økonomi og samfunnsliv. Dette innebærer at den politisk-økonomiske situasjonen bringes tilbake til den tilstanden landet var i før krisen brøt ut. Regjeringen må i dette tilfelle drive strategisk politisk-økonomisk krisehåndtering. For det første må den skape forståelse for at de økonomiske innstramningene er nødvendig. For det andre må den gjennom praktisk handling vise at Norge er et åpent og inkluderende samfunn der det er plass til alle. For det tredje må regjeringen bekjempe økonomisk kriminalitet og spesielt korrupsjon som har bredt om seg i samfunnet etter at krisen ble innledet. Forskning har vist, slik

det blant annet har blitt referert til i stortingsmeldinger, at korrupsjon er den fremste fattigdomsdriveren (Se Stortingsmelding nr 35, 2003-2004), samtidig som korrupsjon er et vesentlig tegn på lav sosial kapital.

En slik stabiliseringsperiode vil ta lang tid, opp til flere år. Et vesentlig tegn på at stabiliseringsfasen har inntrådt er at de som hadde forlatt Norge kommer tilbake, og gjenopptar sitt arbeid. Å få igjen vitale samfunnsfunksjoner er vesentlig. Dette vil kunne skape positive spillover-prosesser i form av at regjeringen, i sin tiltredelseserklæring og gjennom sin konkrete politikk, understreker betydningen av nasjonalt samhold mellom alle nordmenn, inkludert de som har en annen bakgrunn enn de opprinnelige norske. Et slikt samhold med vekt på økt legitimitet til de politiske myndighetene vil også være et virkemiddel i kampen mot korrupsjonen. Å få til økonomisk vekst vil kunne smøre en slik utvikling, men dette fordrer i så fall et sterkere internasjonalt samarbeid, som er vanskelig. Nasjonal økonomisk vekst uavhengig av internasjonal økonomi, vil være vanskelig å få til.

Teasere:

1. Hvordan kan politisk legitimitet til de lovlig valgte myndigheter fremmes i en situasjon preget av nasjonal krise?
2. Er sosial kapital et begrep som også kan brukes i krisehåndteringssammenheng?
3. Hvordan kan man effektivt bekjempe korrupsjon?

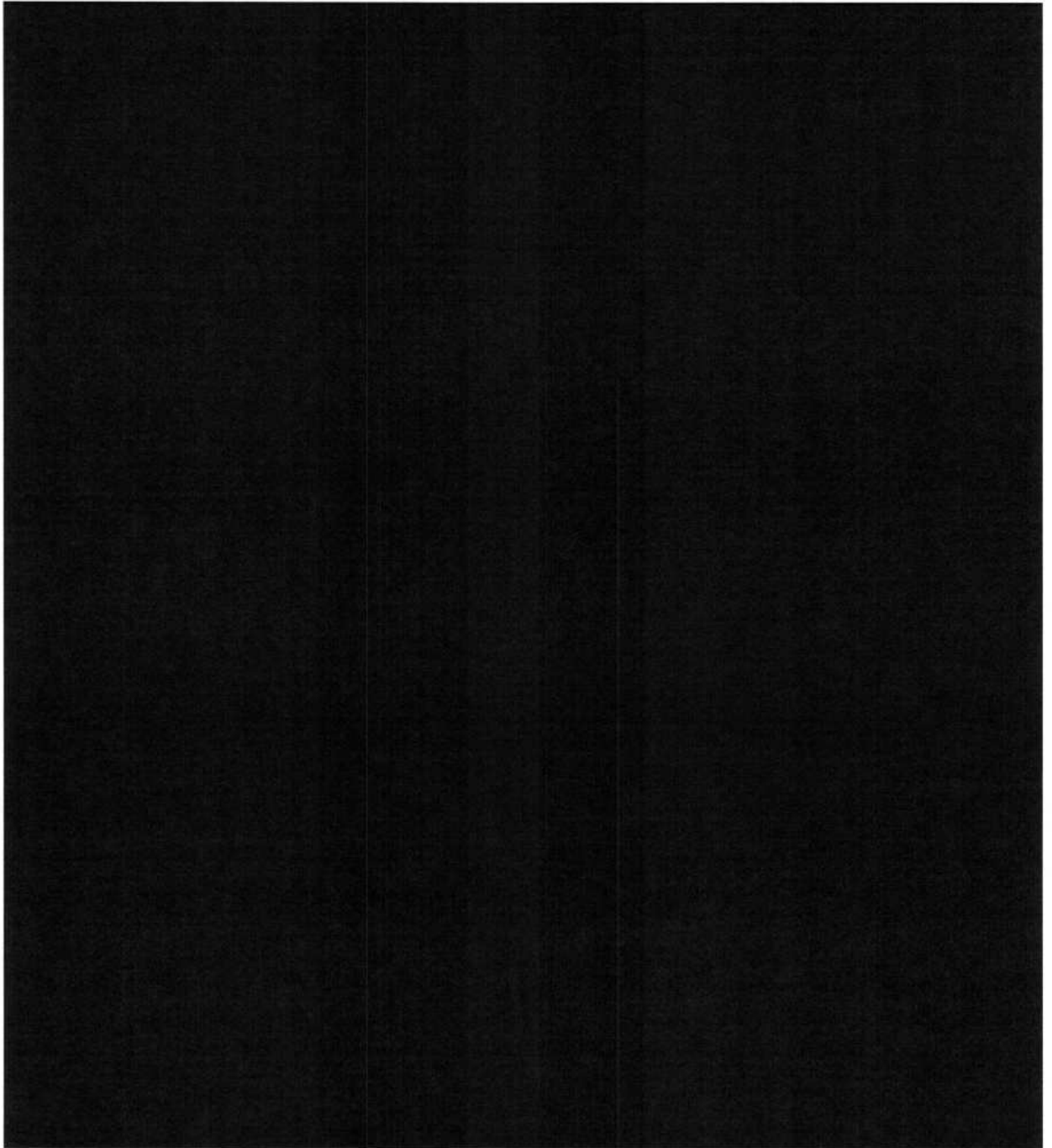
Normaliseringsfasen

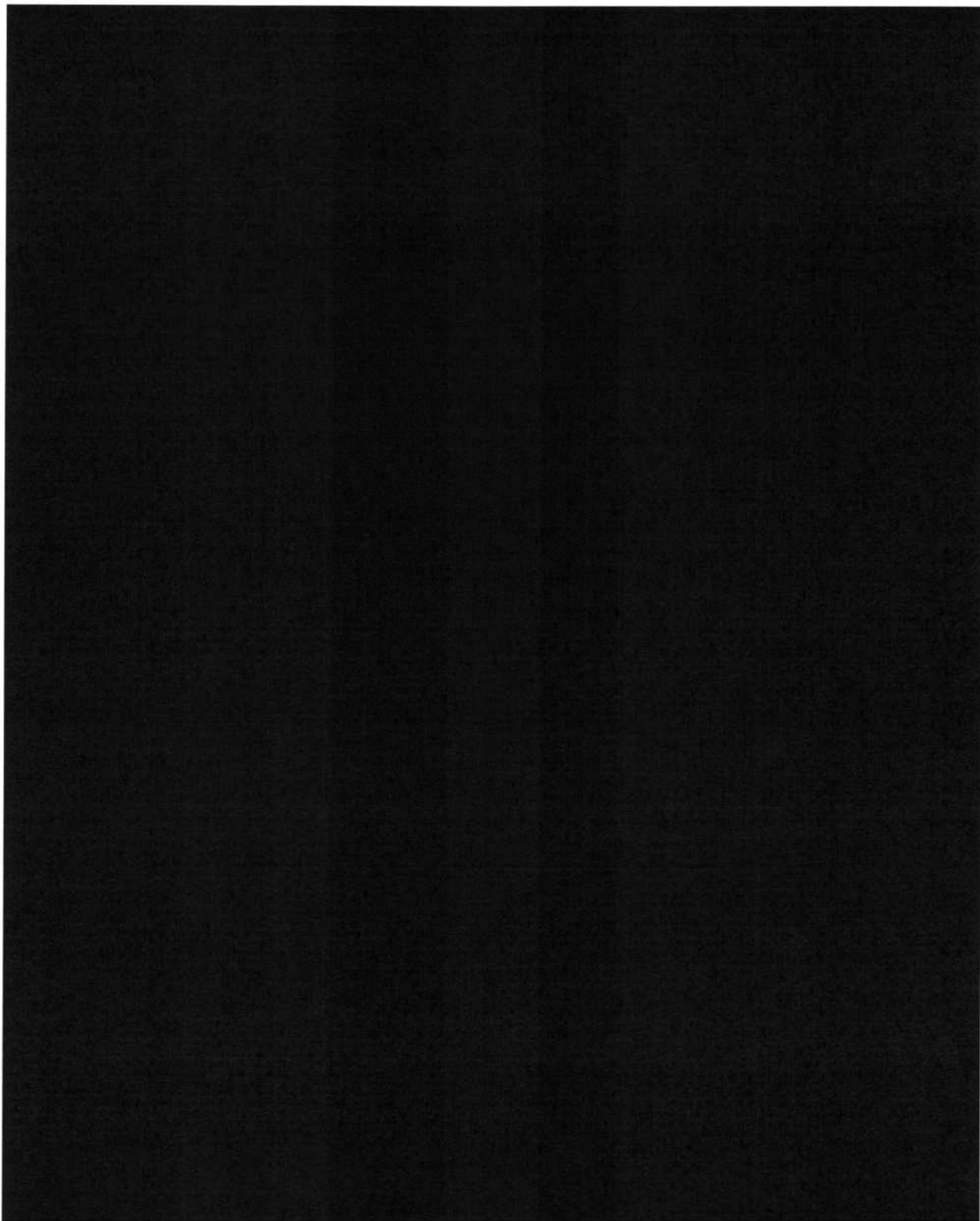
Etter noen år går Norge sakte men noenlunde sikkert inn i en normaliseringsfase. Den nasjonale samlingsregjeringen fortsetter også etter valget, men Norgesdemokratene får bare 4,2 % oppslutning ved stortingsvalget. Dette er så vidt over sperregrensen. Deres politiske innflytelse blir følgelig langt mindre. Den økonomiske veksten har tatt seg opp, og ledigheten både i Norge og Europa har gått noe ned. I år er den igjen under 10 %. Normaliseringen er likevel skjør. Omfanget av korrupsjon og annen økonomisk kriminalitet har gått noe ned, men er likevel blitt et strukturelt problem i norsk politisk økonomi. Den økonomiske politikken tar sikte på langsiktig stabilisering og samtidig legge grunnlaget for en bærekraftig økonomisk vekst. Samfunnmessig integrering er et vesentlig virkemiddel for å få til dette. Dette innebærer at regjeringen forsøker å legge grunnlaget for et flerkulturelt samfunn med færrest mulige konflikter. Å få opp tiltroen til de institusjonene som utgjør det norske samfunn, både offentlige og private institusjoner i form av organisasjonsliv, er vesentlig. Målet er blant annet at norsk politikk normaliseres.

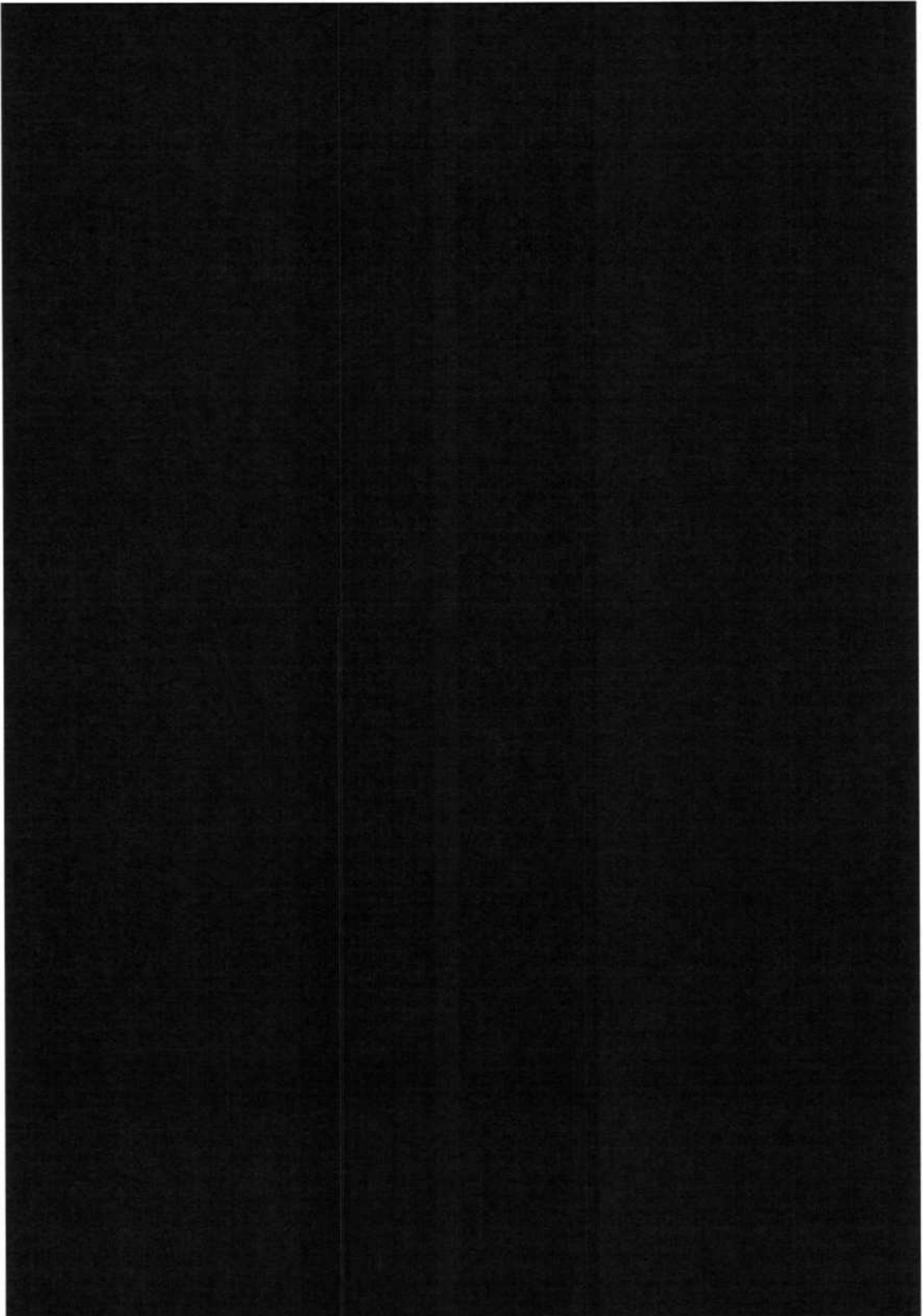
Teasere:

1. På hvilke måter kan krisehåndteringsverktøy bidra til å øke legitimiteten til valgte politiske myndigheter?
2. Hvorfor er legitimitet så viktig?
3. På hvilken måte vil nasjonalt samhold i bred forstand være vesentlig når man skal håndtere en slik bred krise som dette scenarioet har presentert?

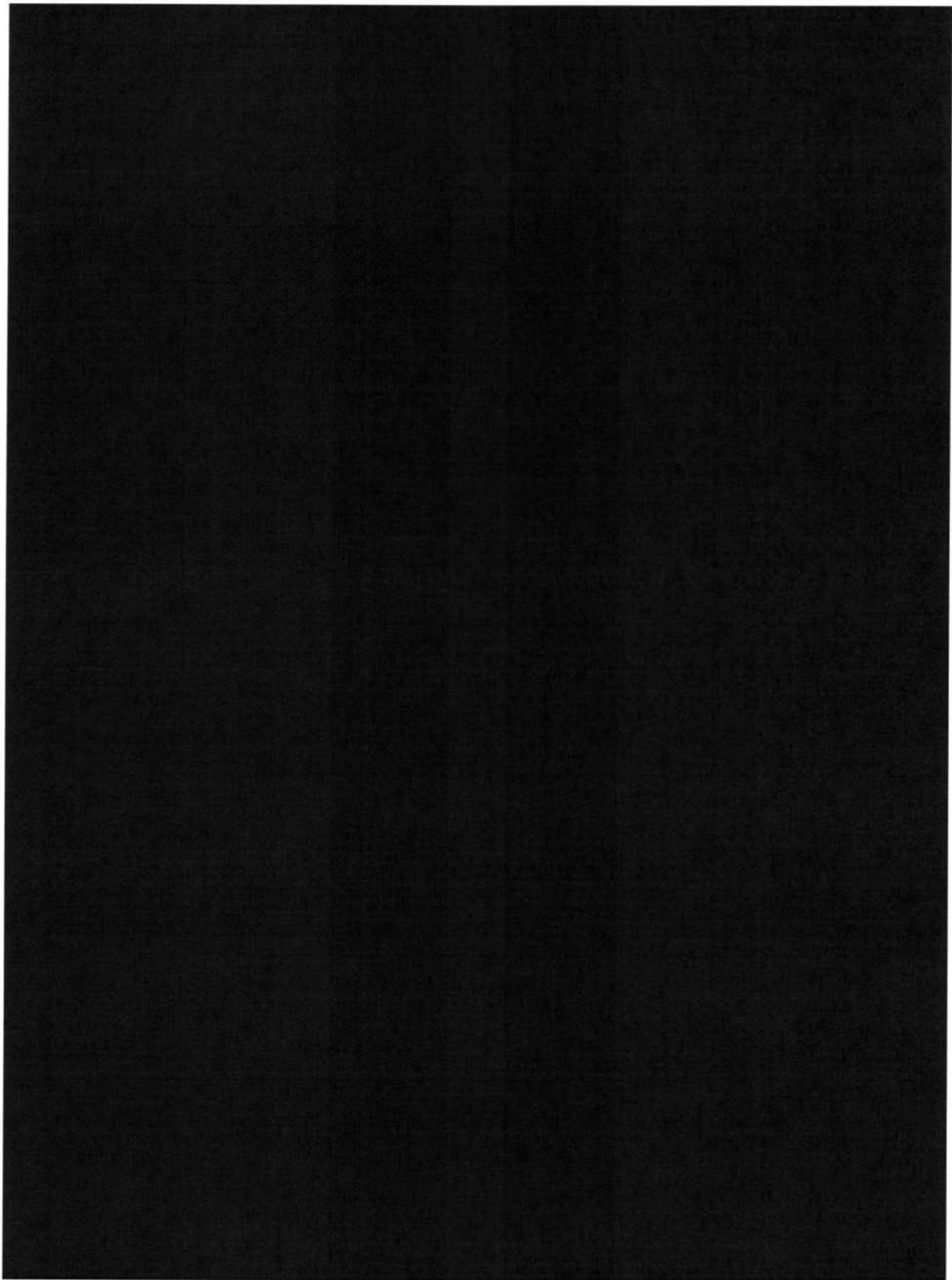
6.3 (B) Matmangel

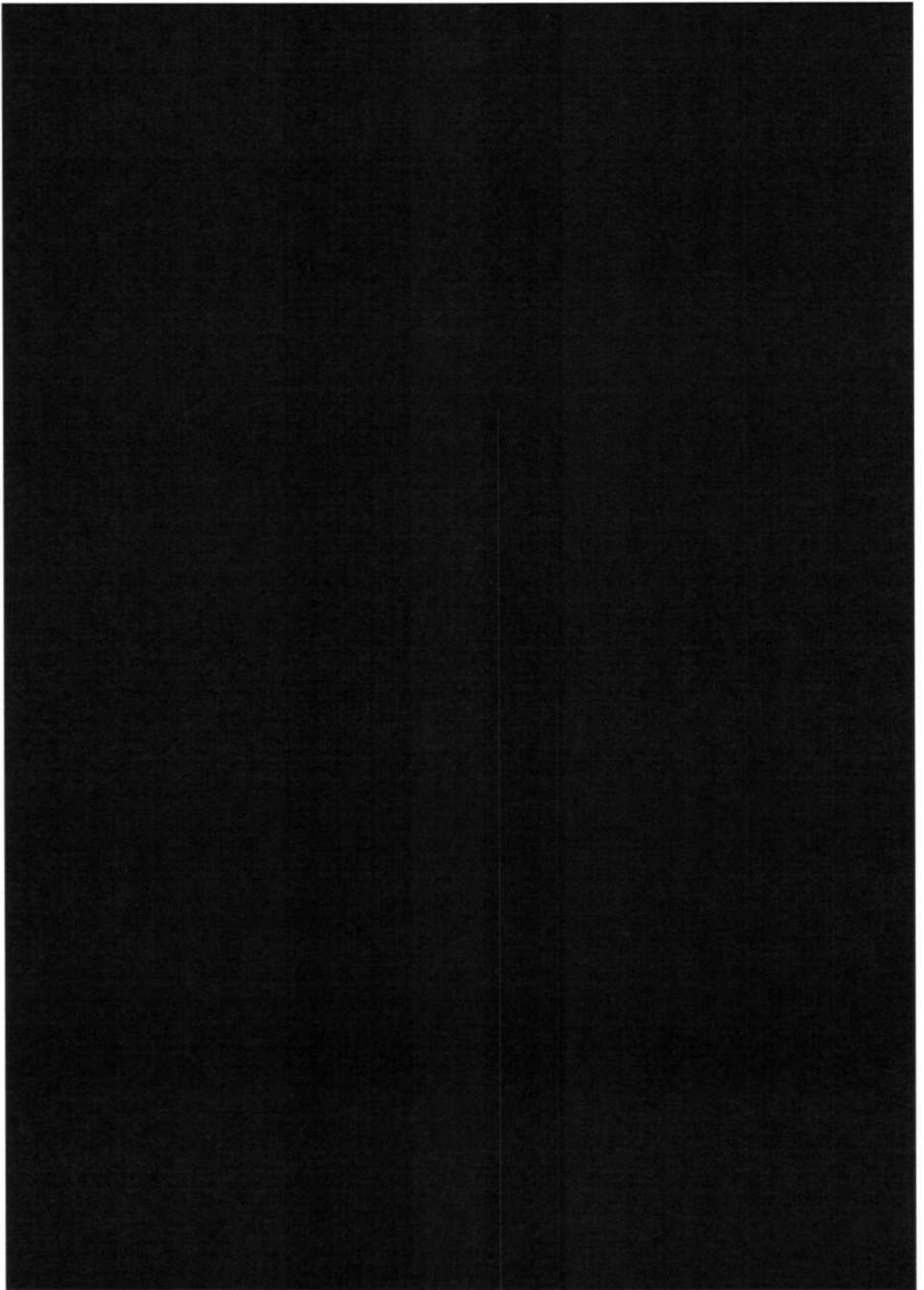

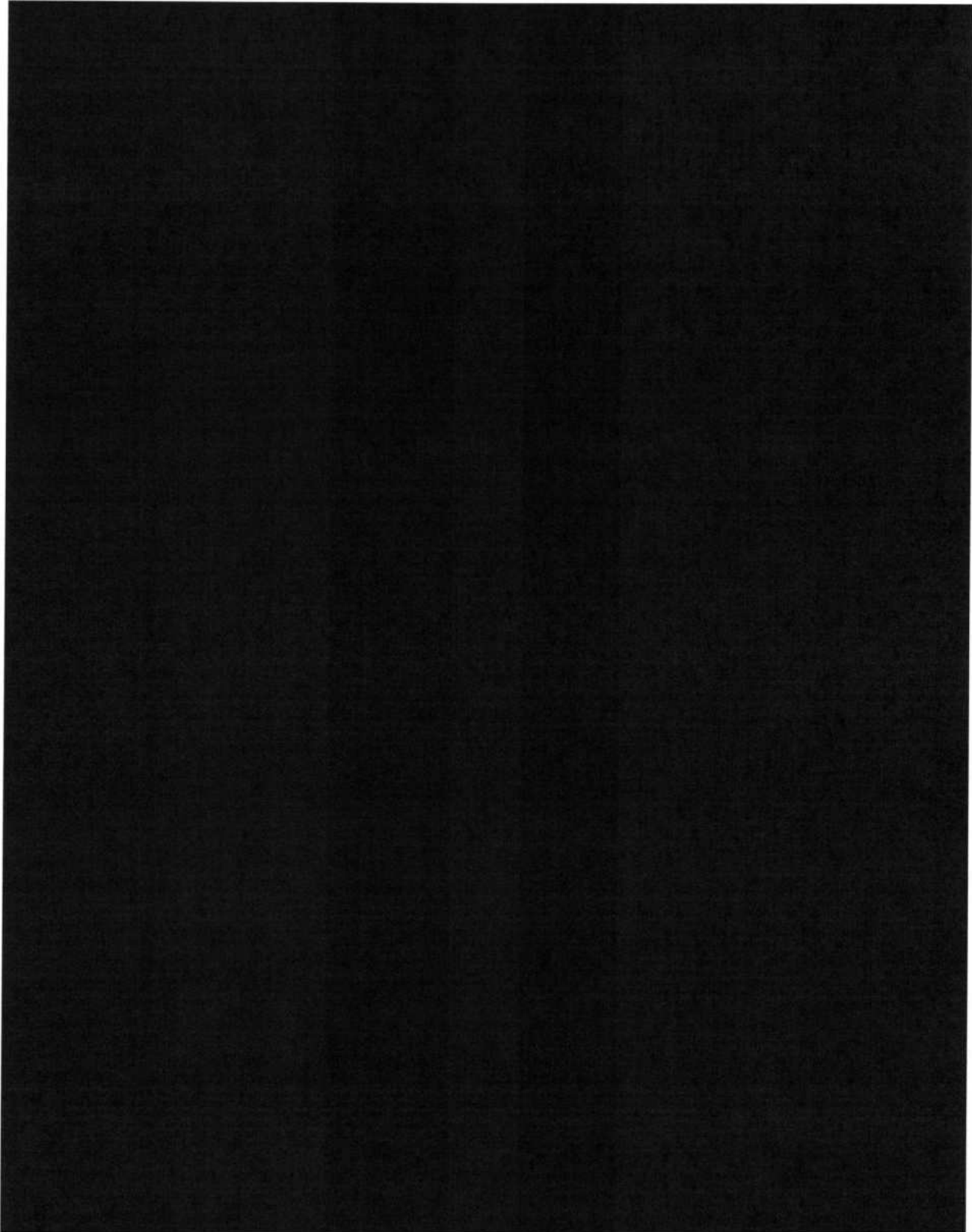

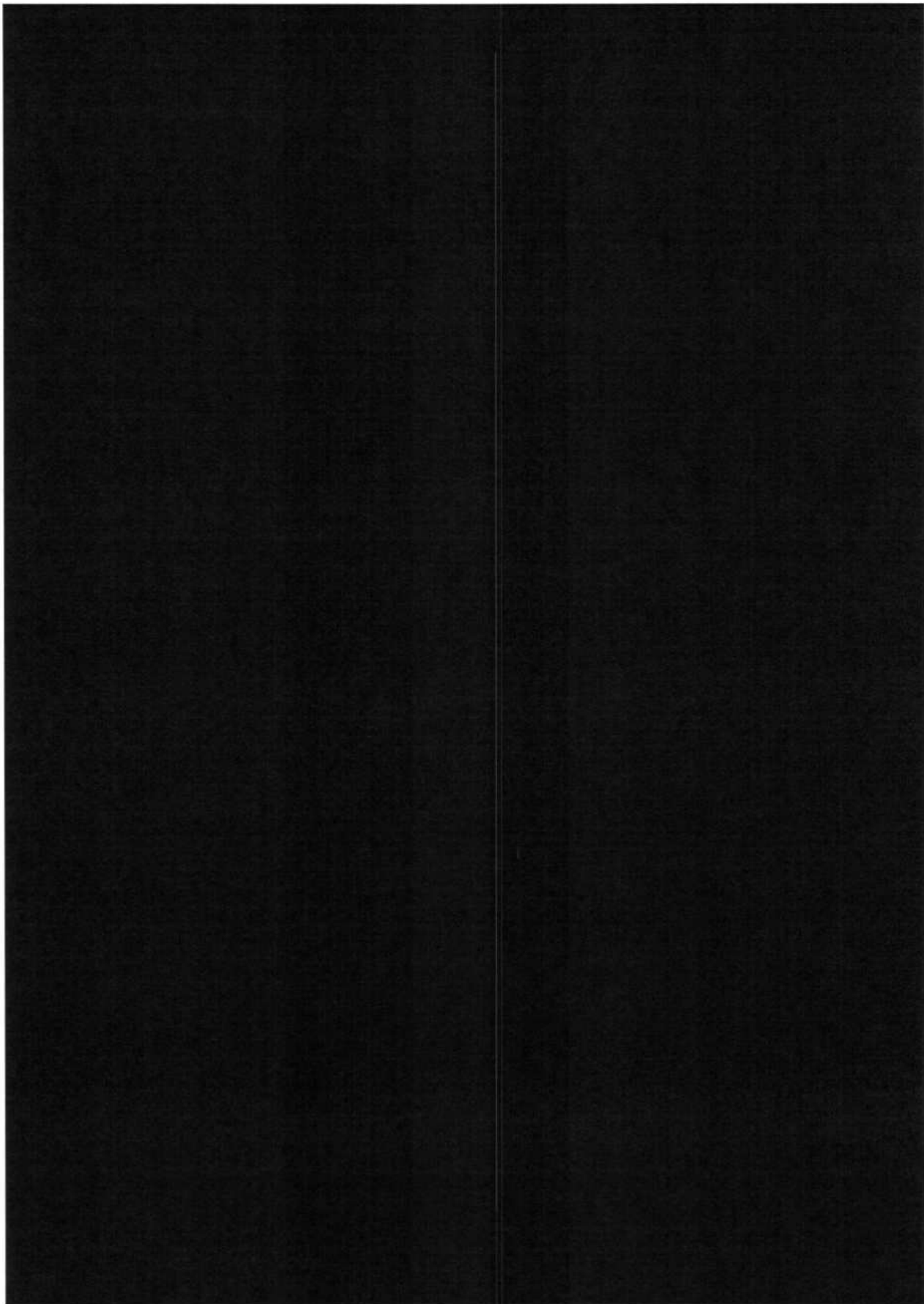

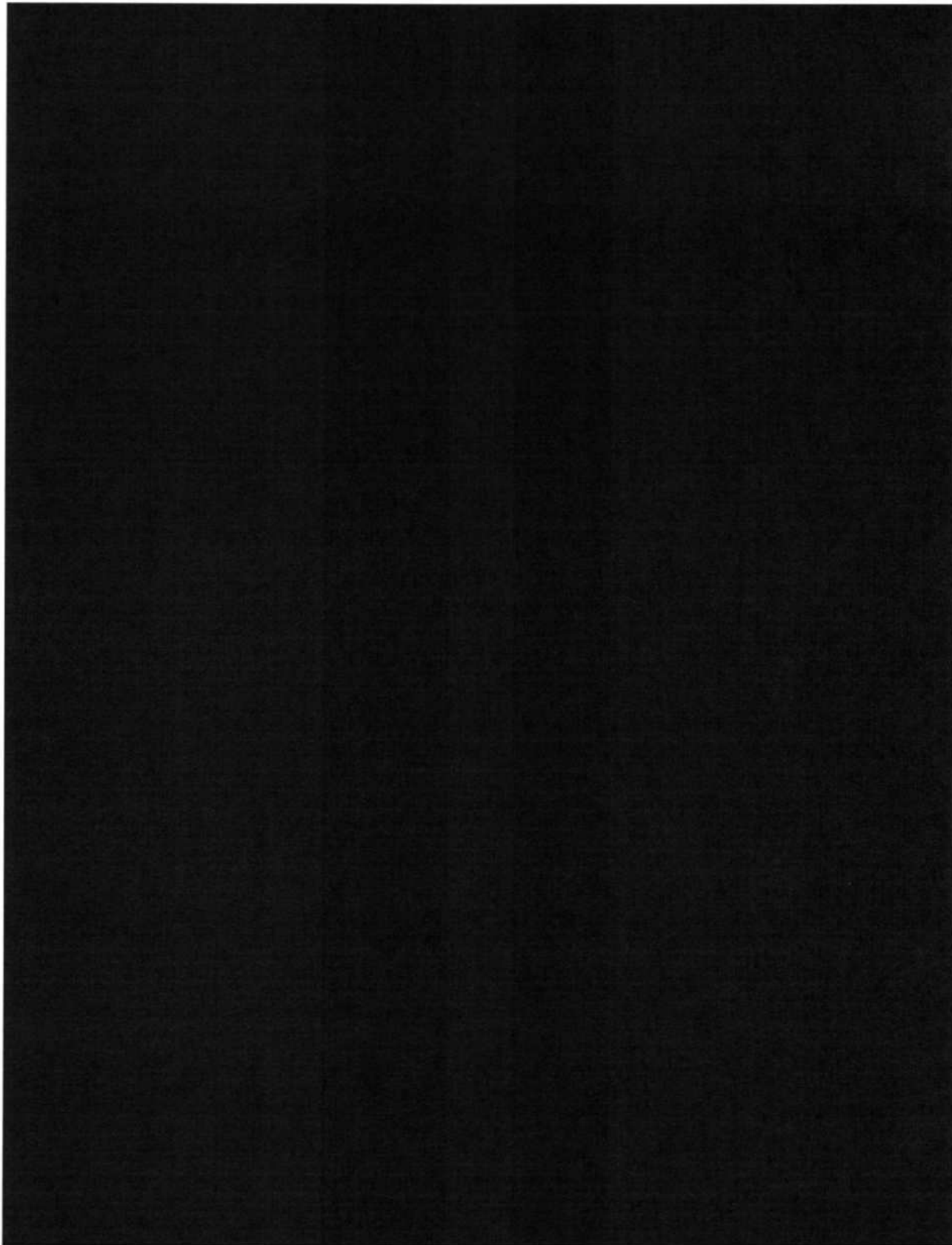
6.4 (B) Forsyningskrise

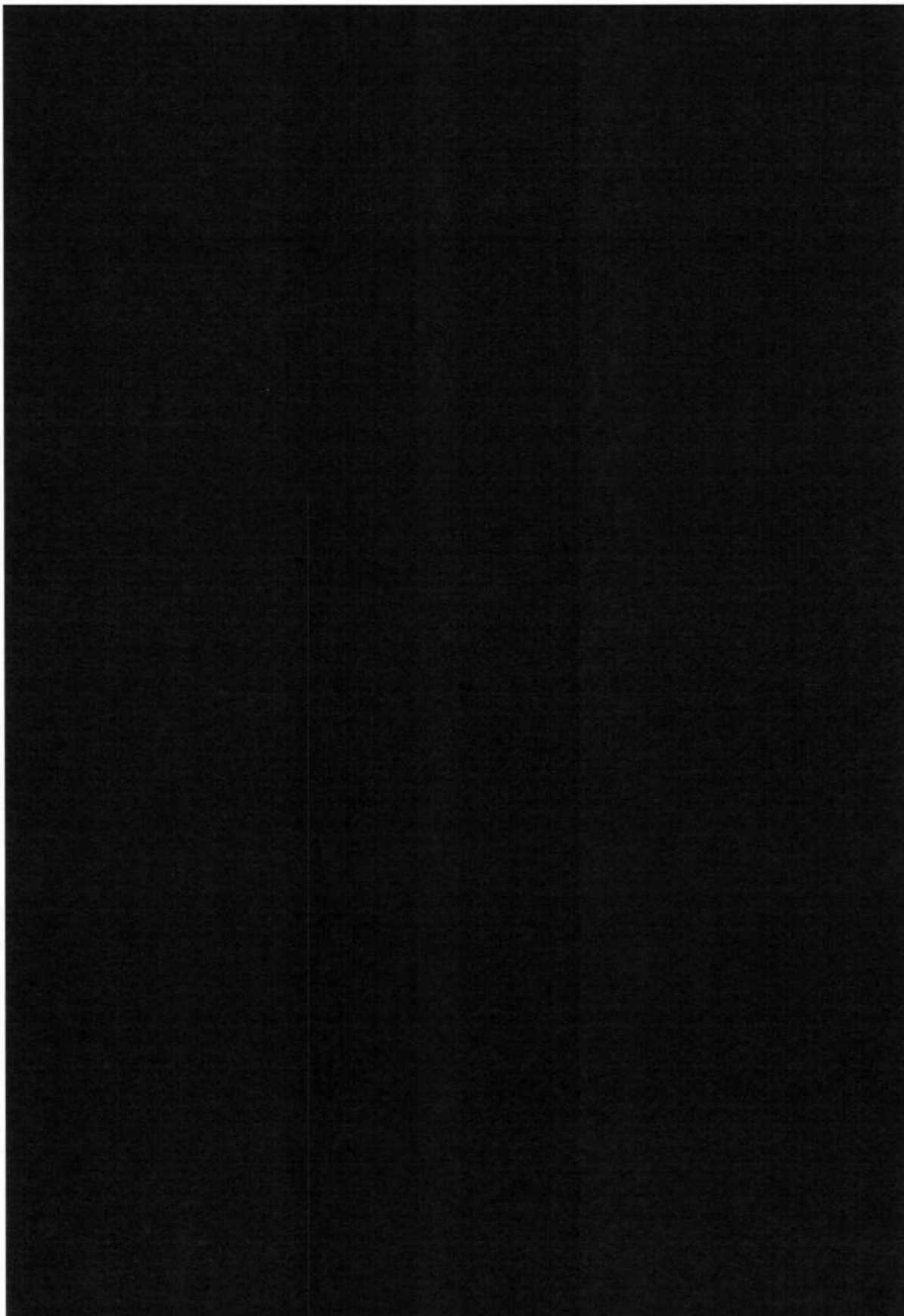

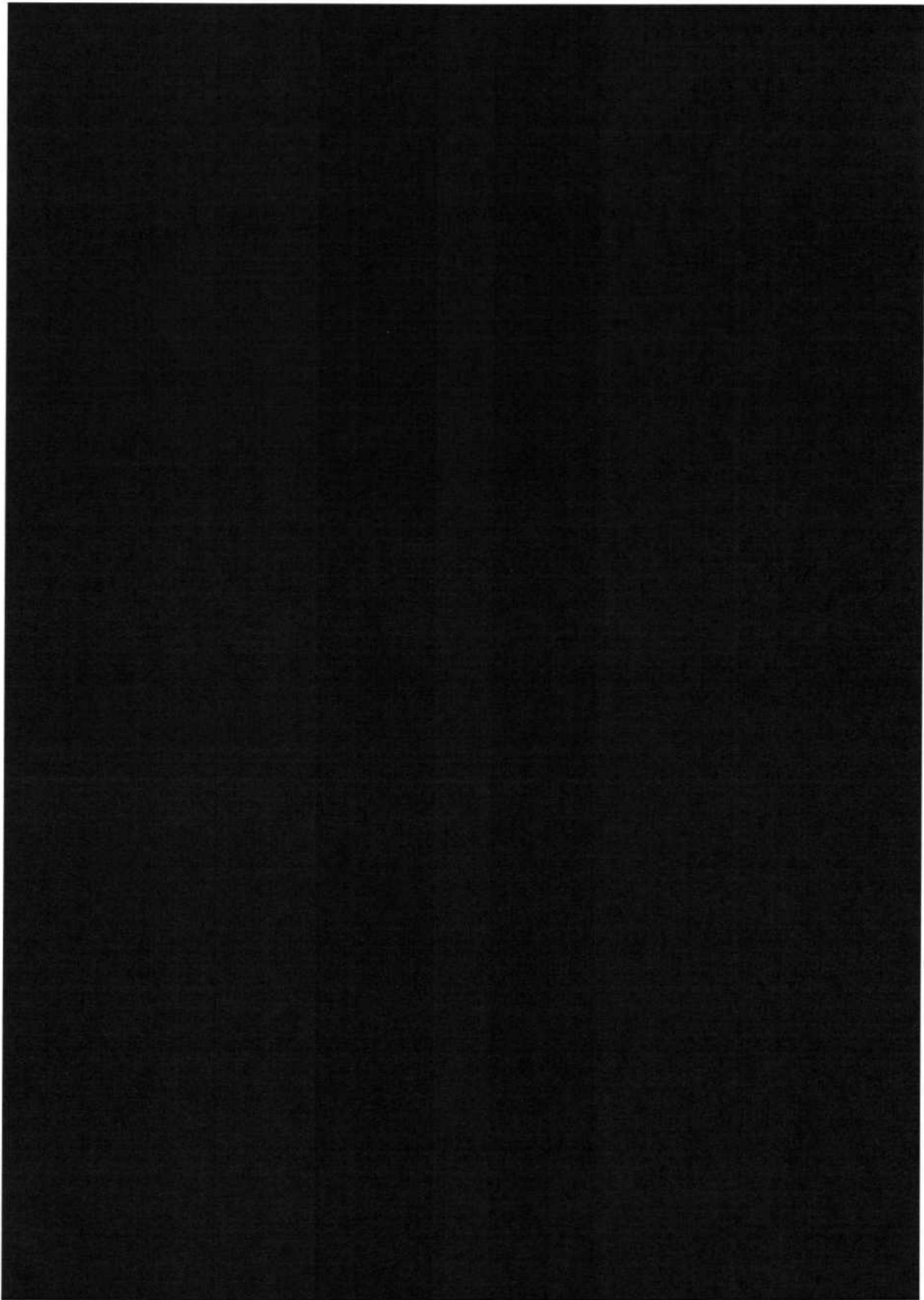

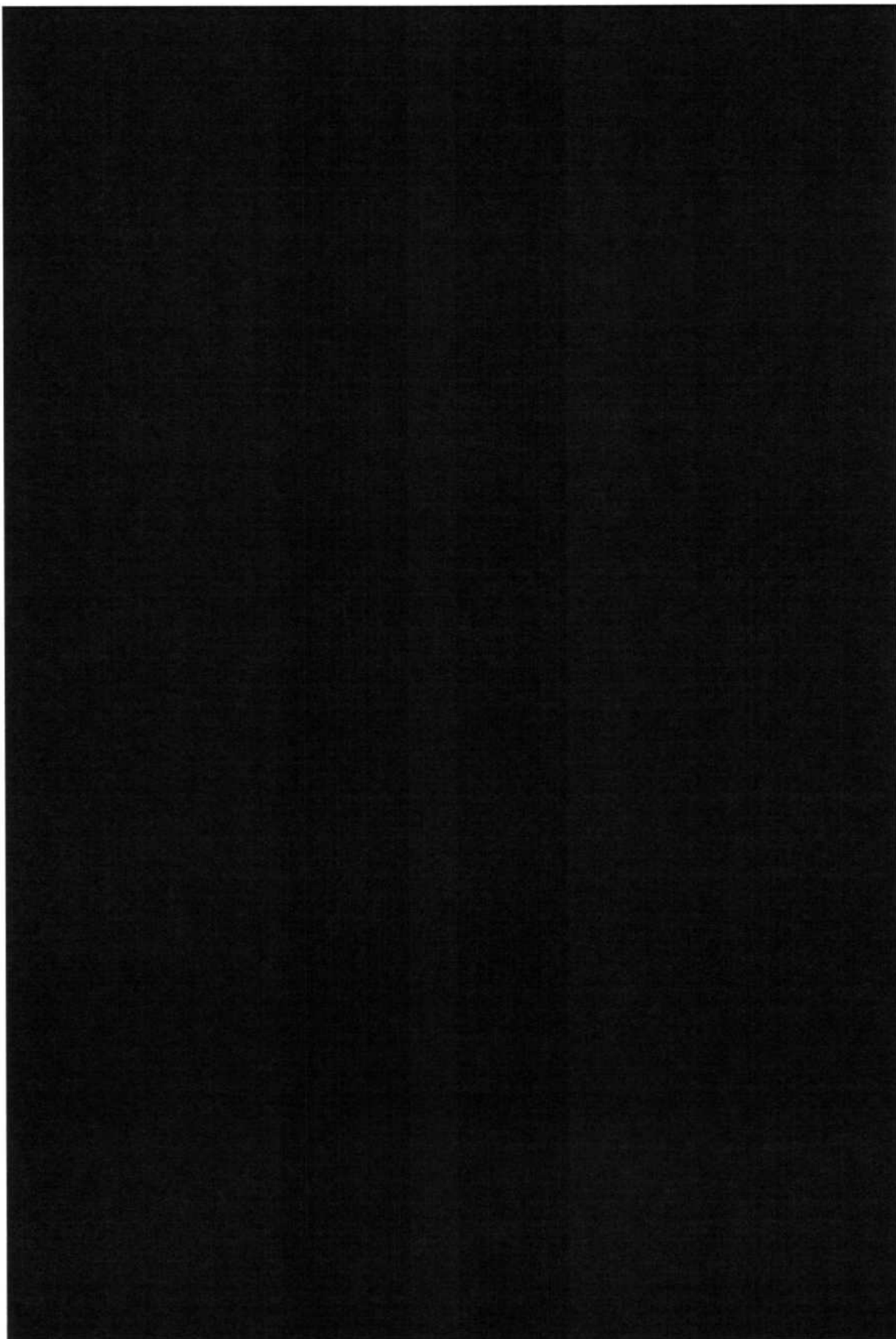

6.5 (B) Militært begrenset angrep på Norge

7 Veien videre fra scenarioer til bedre beredskap

7.1 Bruksområder for rapporten i totalforsvaret

Denne rapporten brer ut et bredt utfordringsspekter for nasjonal beredskap mot kriser som kjennetegnes av flere sammensatte og komplekse hendelsesforløp og med store konsekvenser. Utfordringsspekteret omfatter både oppbygging til krisen, krisens akutfase, redning, og til sist normalisering. Scenarioene bygger blant annet på tidligere BAS-forskning, og scenarioarbeid i BAS-prosjektet, samt DSBs arbeid med nasjonalt risikobilde og scenarioutviklingen for Forsvarets langtidspanlegging.

Vi har ikke lagt til grunn at noen disse scenarioene skal være sannsynlige, men vi kan dermed heller ikke utelukke at noe lignende kan skje en gang i fremtiden. Scenarioene har vært diskutert med fagpersoner og eksperter for å korrigere de helt usannsynlige hendelsesforløpene, med de ytterligere forbehold som nevnt innledningsvis i kapittel 6.5. I tillegg har rapporten vært på høring hos samtlige departementer, og diskutert på flere møter.

Så lenge man ikke kan utelukke slike store komplekse hendelser, er det viktig at aktørene i totalforsvaret (både sivile og militære) er mentalt trent for og forberedt på store kriser. Rapporten har derfor som målsetting å utvidet det mentale kartet for alle aktørene i totalforsvaret, på lokalt, regionalt og sentralt nivå. Av den samme årsak er rapportens fokusområder på sivilt-militært samarbeid innen både samfunnsikkerhet, sikkerhetspolitisk krise og krig.

FFIs seminar 27. oktober 2010, og scenariodiskusjonen på Nasjonalt Utdanningscenter for sivilt beredskap (NUSB) 3. november samme år, illustrerer behovet for å utvide det mentale kartet når

det gjelder nasjonal beredskap. På begge seminarene var det ukklarheter vedrørende organisering og roller. Funnene føyer seg godt inn i funn fra tidligere studier, om utfordringer for nasjonal krisehåndtering (Hagen, 2010). Her er det avdekket utfordringer i forhold til rolleavklaring, samordning, ressurser og kunnskap om gjeldende planverk (grunnet mangel på øvelser). FFIs seminar 27.oktober avdekket også at kjente scenarioer og kjente rammebetingelser er lettest å forholde seg til. Vintervær hadde for eksempel mye større berøring med alle sektorer enn for eksempel scenarioer som var lokalisert under utviklingsretningene markedsstyrt utvikling og kapitalisme i vanskeligheter. Også i begrenset militært angrep scenarioet var det mange berøringspunkter med ulike sektorer. De vanskeligste scenarioene å forholde seg til var ikke overraskende gråsonescenarioer, der det var lagt opp til ukjente rammebetingelser og problemstillinger som er mindre gjenkjenbart i forhold til det Norge vi lever i i dag.

Rapporten presenterer en pakke med scenarioer som kan danne utgangspunkt for debatt, skrivebordsøvelser og beredskapsanalyser hos sivile og militære aktører innen totalforsvaret. Det er ikke en uttømmende liste med scenarioer, men det dekker anslagsvis 80% av hendelsene i Meyers typologi (Meyer, 2008). Siden scenarioene er skrevet for å dekke ulike målgrupper reiser de på langt nær alle relevante spørsmål til diskusjon, og gir heller ikke alle svar i scenariobeskrivelsene. Det betyr at brukere av scenarioene vil måtte tilpasse scenariobeskrivelsene, og eventuelt legge til egne forutsetninger og diskusjonspunkter i tillegg.

Det er også utviklet en generell spørsmålsbank, se Tabell 2.8, som skal være gyldig for alle scenarioene og kommer i tillegg til ”teasere”, eller spørsmål, som fokuserer på spesielle forhold under hvert scenario. Spørsmålene er ment som hjelpemiddel for å starte en diskusjon rundt beredskap i tilknytning til de ulike scenarioene og vil ikke på noen måte være utfyllende.

7.2 Videre arbeid

Scenarioene kan danne utgangspunkt for beredskapsanalyser. Analysene vil fokusere på koordineringsutfordringer og kriseledelse, samt ressursituasjonen på overordnet nivå i forhold til behovet slike scenarioer genererer. Formålet med videre analyser vil være å:

- beskrive hvordan nasjonal kriseledelse og sivil-militært samarbeid ville ha vært i ulike situasjoner, slik de er beskrevet i scenarioene.
- identifisere mulige avvik mellom forventet ressursbehov og reell ressurstilgang i samme tenkte situasjon.

Relevante forskningsspørsmål er i denne sammenheng:

- Hvem har overordnet ansvar på nasjonalt nivå, og blir ansvar og roller oppfattet som klare?
- Er det samsvar mellom sivile og militære behov for samordning og faktisk samordning?
- Er det samsvar mellom sivile og militære behov for ressurser (både personell og materiell), og reell tilgang til ressurser?
- Er aktuelle nasjonale kriseplaner oppdatert og øvd innenfor relevante områder?

Vi har i BAS6-prosjektet også utviklet og testet ut en metode for å analysere kriseberedskapen i slike situasjoner (Hagen, 2010). Denne metoden ble utviklet for å analysere krisehåndteringen i det siste scenarioet i denne rapporten "Begrenset angrep på Norge" (Hagen, 2009; Hagen et al, 2010). I det videre arbeidet kan det være hensiktsmessig å benytte denne metoden og andre relevante forskningsmetoder.

Vi har i denne scenariorapporten fokusert på hendelser som skjer på norsk territorium. Denne innretningen er anbefalt av prosjektrådet, og følger tradisjonen fra tidligere BAS-studier. Fortsatt utvikling mot økt globalisering og endret trusselbilde vil imidlertid kunne kreve endringer i det norske beredskapsfokus til å omfatte norske borgere og virksomheter i utlandet, og tilsvarende utenlandske virksomheters betydning for vår nasjonale beredskap her hjemme.

Forkortelser

AFP	Aakienes folkefront
BA	Bygg- og anleggledelse
BAS	Beskyttelse av samfunnet
BNP	Brutto nasjonalprodukt
BOP	Blow Out Preventor
Cicero	Senter for klimaforskning
DHS	Department for Homeland Security
DSB	Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap
EBRD	The European Bank for Reconstruction and Development
ECB	Den europeiske sentralbanken
EPRR	Emergency Prevention, Preparedness and Response
ESA	EFTA Surveillance Authority
ESA	European Space Agency
EU	Den europeiske union
EUROJUST	EU Judicial Cooperation Unit
EUROPOL	European Police Office
FD	Forsvarsdepartementet
FN	De forente nasjoner
GLA-N	Green Leaf Action-Norway
HV	Heimevernet
IAEA	International Atomic Energy Agency
IKT	Informasjons- og kommunikasjonsteknologi
IMF	Det internasjonale pengefondet
INTERPOL	International Criminal Police Organization
ISP	Internet Service Provider
IUA	Interkommunalt utvalg for akutt forurensing
JD	Justisdepartementet
KBO	Kraftforsyningens beredskapsorganisasjon
Klif	Klima- og forurensingsdirektoratet
MKS	Munn- og klovsyke
MPCSA	State Marine Pollution Control, Salvage and Rescue Administration
MRCC	Maritime Rescue and Coordination Center
NASA	National Aeronautics and Space Administration
Nato	Den nordatlantiske traktat organisasjon
NAV	Den norske arbeids- og velferdsforvaltningen
NSM	Nasjonal sikkerhetsmyndighet
NGI	Norges geotekniske institutt
NGU	Norges geologiske undersøkelse
NOKAS	Norsk kontantservice
NorCERT	Norwegian Computer Emergency Response Team
NRF	Nato Response Force
NUSB	Nasjonalt utdanningscenter for samfunnssikkerhet og beredskap

OIE	World Organization for Animal Health
OECD	Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling
PLO	Den palestinske frigjøringsorganisasjonen
POD	Politidirektoratet
PST	Politiets sikkerhetstjeneste
RAF	Røde Armé Fraksjon
RIB	Rigid Inflatable Boat
RKR	Regjeringens kriseråd
SWPC	Space Weather Prediction Center
WHO	Verdens helseorganisasjon
WTO	Verdens handelsorganisasjon
UAV	Unmanned Aerial Vehicle
UD	Utenriksdepartementet

Referanser

- Aftenposten (1999): "146 nye Kosovo-flyktninger til Norge", <http://tux1.aftenposten.no/nyheter/uriks/kosovo/d78588.htm>, Oppdatert 23.04.99, nedlastet 30.07.2010.
- Al Jazeera (2010): "PLO:History of a revolution. Chronicling the PLO", <http://english.aljazeera.net/programmes/plohistoryofrevolution/2009/07/2009720943519111191.html>, oppdatert 31.08.09, nedlastet 16.09.2010.
- Andersen, L.B., D. Häger, S. Maberg, M.B. Næss, Tunglund, M. (2010): "The financial crisis in an operational risk management context - a review of causes and influencing factors", in Ale, Papazoglou & Zio (eds.): *Reliability, Risk and Safety*. London: Taylor & Francis Group.
- Andreassen, T.A., Heyerdahl, N., Rodum, E., Bentzrud, S.B. (2010): "Norsk journalist var kidnappet av Taliban". Oppdatert 12.11.09. www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3363702, nedlastet 16.09.2010
- Aune, B., Harstveit, K. (1992): *The storm of January 1. 1992*, Rapport nr. 23/92 Klima, Det norske metrologiske institutt.
- Austvik, O. G. (2010): *Energisikkerhet og Russland*. Høgskolen i Lillehammer.
- Aven, T. (2007): "A unified framework for risk and vulnerability analysis covering both safety and security", *Reliability Engineering and System Safety*, Vol. 92, pp. 745-754.
- Becker, C.L (2010): "Fullstendig panikk i kornmarkedet", www.dn.no/forsiden/utenriks/article1950429.ece, oppdatert 07.08.2010, nedlastet 07.09.2010.
- Bjørge, T. (1997): *Racist and Right-Wing Violence in Scandinavia: Patterns, Perpetrators and Responses*. Oslo: Tano Aschehoug Forlag.
- Borza, T. (2001): "Spanskesyken i Norge", *Tidsskrift for Den norske legeforening*. Nr. 30, 121: 3551-4. http://tidsskriftet.no/?seks_id=462099, nedlastet 18.03.2011
- Boteler, D, H (2006): "The storms of August/September 1859 and their effects on the telegraph system", *Advances in Space Research*, Vol 38, pp.159-172
- Cabinet Office (2010): "National risk register of civil emergencies", 2010 Edition, Cabinet Office, UK, [http://www.shropshire.gov.uk/emergency.nsf/viewAttachments/EJEN-89BDCA/\\$file/2010%2Bnational%2Brisk%2Bregister.pdf](http://www.shropshire.gov.uk/emergency.nsf/viewAttachments/EJEN-89BDCA/$file/2010%2Bnational%2Brisk%2Bregister.pdf), nedlastet 18.03.2011.
- Davidsen, Ø., Børset, B., Larsen, T., Birkeland, C., Tjemnsland, T., Vik, A., Ellertsen, K. (2008): *Mørketallsundersøkelsen 2008 – IT-sikkerhet og datakriminalitet*, Næringslivets sikkerhetsråd, side 5.
- DSB (2011): *Nasjonal sårbarhets- og beredskapsrapport (NSBR) 2011. Et nasjonalt risikobilde. Sikkerhet i kritiske samfunnsfunksjoner*. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, Tønsberg.

- DSB (2003): *Strømbrudd i Europa og Nord-Amerika august og september 2003*, DSB-Rapport 2003-10-14, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:5HXk9Js9EgwJ:www.fylkesmannen.no/Rapport om str%C3%B8mbruddet i Sverige 230903 PbgYwS1359503.doc.file+dsb+rapport+om+kritisk+infrastruktur&cd=3&hl=en&ct=clnk&gl=no](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:5HXk9Js9EgwJ:www.fylkesmannen.no/Rapport+om+str%C3%B8mbruddet+i+Sverige+230903+PbgYwS1359503.doc.file+dsb+rapport+om+kritisk+infrastruktur&cd=3&hl=en&ct=clnk&gl=no), nedlastet 04.06.10.
- Døvik, O., Heljesen, V. (2009): "Dataangrep truer Norges sikkerhet", *NRK*, 21. mai 2009, <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.6619819>, nedlastet 16.07.10
- Eggereide, B., Kråkenes, T., Meland, B.J., Schelderup, T-E, Wahl, T. (2004): *Tek 14: Militært teknologiske trender – Oversiktsrapport 2004*. FFI-rapport 2004/03954.
- Endregard, M., Reif, B.A.P., Vik, T, Busmundrud, O. (2009): "Consequence assessment of indoor dispersion of sarin – A hypothetical scenario", *Journal of Hazardous Materials* 186(2010): 381-388.
- Engeland, S. (2010): "Samfunnssikkerhet. Skrekkscenarier skal styrke beredskapen," *Mandagmorgen*, nr 16, 14.juni 2010.
- Engeseter, Olaug (2010): "Europeisk emigrasjon" <http://dokkeveien.uib.no/digitalskolen/oe/euroemi.htm>, nedlastet 30.07.2010
- Ensrud, M-K., Balke T., Sommernes K., Olsen T. G., Hæsken O. M (1996): *Fredsscenarier for sivilt beredskap*, FFI-rapport 1996/00682.
- FABIG (1988): *Piper Alpha*. Fire and Blast Information Group, UK. <http://www.fabig.com/Accidents/Piper+Alpha.htm>, nedlastet 18.03.2011.
- Fagerheim, W, *Foresight i Norge 2003*, Rapport nr 1, 2003, Mind the Gap, s 29.
- Fagerheim, W., Dietz, J. (2010): *Foresight i Norge 2009. Aktørenes erfaringer*. Norges forskningsråd.
- Foresight (2010): *Foresight – Horizon Scanning Center, HSC Toolkit for strategic futures thinking*. <http://www.foresight.gov.uk/microsites/hsctoolkit/>, nedlastet 17.03. 2011.
- Finanstilsynet (2009): *Risiko og sårbarhetsanalyse (ROS), Finansforetakene bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi*, Rapport, Finanstilsynet, 10 .mars 2000, side 1-40.
- Fossum. K (2001): "Munn- og klovsyke", *Tidsskrift for den norske legeforening*. Nr. 8, 20 mars, 2001, 121: 896.
- Fridheim, H., Eggereide, B., Endregard, M., Svinsås, E. (2006): *Oslo S som mål for terror og sabotasje – En risikoanalyse*. FFI-rapport 2006/03790. (Begrenset).
- Fridheim, H. (2008): *Prosjektrådsmøte nr 2 i "Beskyttelse av samfunnet 6 – Scenarier og samfunnssikkerhet"*. Referat 3. september 2008, FFI, Kjeller
- Goss, T (2005): "Building a Contingency Menu: Using Capabilities-Based Planning for Homeland Defense and Homeland Security", *Homeland Security Affairs*, Vol 1 Issue I, Summer 2005, Article 5.

Green, J.L., Boardsen, S., Odenwald, S., Humble, and J., Pazamickas, K. (2006): "Eyewitness reports of the great auroal storm of 1859", *Advances in Space Research*, Vol 38, pp.146-154.

Grunnan, T. (2010): *Prosjektrådsmøte nr 7. i Beskyttelse av samfunnet 6*, Referat 12.mai 2010, FFI, Kjeller.

Hagen, J. (2009): *Kriseledelse og sivilt-militært samarbeid ved begrenset militært angrep på Norge – Bakgrunnshistorie og vignetter*, FFI-rapport 2009/01882. (Begrenset)

Hagen, J. (2010): "Identifying Gaps in Crisis Management and Emergency Preparedness: A Methodological Approach for Studying Inter-Organizational Collaboration Needs in National Catastrophies", in *Reliability, Risk and Safety, Back to the future*. Ale, B.J.M., Papazoglou, I.A & Zio, E. (eds), 2010, Taylor Francis G, London, pp. 2395-2402.

Hagen, J. M., Fridheim, H., Grunnan, T. (2010): *Sikkerhetspolitisk krise, nasjonal kriseleing og sivilmilitært samarbeid*. FFI-rapport-2010/01009. (Begrenset)

Hagen, J., Nystuen, K.O. (2000): *Beskyttelse av kritisk infrastruktur – Besøk ved offentlige og private virksomheter i Canada og USA*, 31. januar - 4. februar 2000, FFI-Reiserapport 2000/01096. (Unntatt offentlighet)

Hennum, A. C., Meyer, S., Glærum, S. (2007): *Scenarier for Forsvarsstudien 07, Scenariobeskrivelse, -analyse og kapabilitetskrav*, FFI-rapport 2007/02188. (Konfidensielt)

Huffington Post (2010): "10000 Central American migrants kidnapped in 6 months, study says", www.huffingtonpost.com/2009/06/16/mexico-10000-central-amer_n_216097.html, oppdatert 15.06.09, nedlastet 16.09.2010.

Henriksen, S. Sørli, K. Bogen, L. (2007): *Metode for identifisering og rangering av kritiske samfunnsfunksjoner*, FFI-rapport-2007/00874.

Holden, S., Moen E.R (2009), Se opp for likviditetsfellen, *Dagens Næringsliv*, 7. januar 2009.

Hough, A (2010): "Nasa warns solar flares from 'huge space storm' will cause devastation", www.telegraph.co.uk. Published 14 June 2010, downloaded 14.07.2010.

Hove, D. (2004): *Planning Scenarios: Created for Use in National, Federal, State, and Local Homeland Security Preparedness Activities*, July 2004, Homeland Security Council (Washington, D.C., 2004) <http://www.globalsecurity.org/security/library/report/2004/hsc-planning-scenarios-jul04.htm>, nedlastet 27.03.2011.

Høiness, H. (2007): "Forbereder seg på flodbølge". www.forskning.no/artikler/2007/juli/1183970715.54/print. Publisert 9. juli 2007. Nedlastet 7. april 2011.

Hæskén, O.M. (1996): *Krigsscenarier for sivilt beredskap*, FFI-rapport 1996/00683 (Konfidensielt).

IAEA (1994): *Convention of nuclear safety, Information Circular (Unofficial electronic edition), INFCIRC/449 5 July 1994*, International Atomic Energy Agency (IAEA)

<http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infcircs/Others/inf449.shtml>, nedlastet 30.07.2010.

IAEA (1980): *The Convention on the Physical Protection of Nuclear Material, Information Circular (Unofficial electronic edition), INFCIRC/274/Rev.1 May 1980*, International Atomic Energy Agency (IAEA)

<http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infcircs/Others/inf274r1.shtml>, nedlastet 30.07.2010

ICJT (2010), "Nuclear Power Plants in the World," The Nuclear Training Centre (ICJT), <http://www.icjt.org/an/tech/jesvet/jesvet.htm>, nedlastet 30.07.2010

Jenvik, A. (2009): Cyberwar in Estonia and the Middle East, *Network Security*, April 2009: 4-6.

Johansen, I. (2006): *Scenarioklasser i Forsvarsstudie 2007 - en morfologisk analyse av sikkerhetspolitiske utfordringer mot Norge*. FFI-rapport-2006/02664.

Johansen, I. (2010): *Hva betyr samfunnet for militær effektivitet? En analyse av sosial kapital i produksjonen av militær effektivitet*. FFI-rapport-2010/01176.

Johansen, J. O. (2003): *Den brune fare: Høyreekstremisme og rasisme i det nye Europa*. Oslo: Aschehoug Forlag.

Johansen, R. (2009): *Russland – En elefant i glassmagasinet? Russiske gassrelasjoner med Ukraina*. FNI/Rapport 12/2009.

Kaukonen, Esko (2011): *Need and usefulness for future foresight – Rescue service's trend analysis and future scenarios 2025+*. Publication of the Emergency Services College. B-series: Research Report 1/2011.

Kripos (2011): Spesialside om organisert kriminalitet. https://www.politi.no/kripos/organisert_kriminalitet/Tema_52.xml, nedlastet 18.03.2011.

Krugman, P. (2010): The Third Depression, *New York Times*, 27 June 2010, http://www.nytimes.com/2010/06/28/opinion/28krugman.html?_r=1&scp=3&sq=krugman&st=Search, nedlastet 18.03.2011.

Labour history (2010): *Rote Arme Fraktion – Documents*, <http://labourhistory.net/raf/index.php>, nedlastet 16.09.2010

Larsen, E.R., Mjølhus, M. (2009): *Finanskriser! Låneboble, boligboble - og dagen derpå*. Gyldendal forlag 2009.

Larsson, R. L. (2006), *Russia's Energy Policy: Security Dimensions and Russia's Reliability as an Energy Supplier*. FOI-R--1934—SE, FOI.

Lia, B. (2005): *Globalisation and the Future of Terrorism: Patterns and Predictions*. London: Routledge.

Lundberg, N. H. og Brænd, T.J. (2011): "Oljeforurensning". *Store Norske Leksikon*. <http://www.snl.no/oljeforurensning>, nedlastet 18.03.2011.

- Mattilsynet (2006): *Rapport Munn og klauvsjuka, Øvelse Phest*, 19-23. september 2005, Mattilsynet, 31.01.2006.
http://www.mattilsynet.no/mattilsynet/multimedia/archive/00019/_velse_Phest_-_Norsk_19248a.pdf, nedlastet 18.03.2011.
- Mattis, J.N. (2009): *Multiple Futures Project – Navigating Towards 2030, Final Report April 2009*, NATO.
https://transnet.act.nato.int/WISE/NATOACTRes/Training/MultipleFu/file/_WFS/20090503_MFP_finalrep.pdf, nedlastet 17.03.2011
- Mauren, A (2005): Tsunamifare i 25 fjordstrøk, *Aftenposten*, 15.januar 2005.
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article948748.ece>, nedlastet 18.02.2011.
- Meyer, S. (2009): *Typologi over uønskede hendelser*, FFI/Rapport 2009/00447.
- Ministry of Defence (2010): *Strategic Trends Programme, Global Strategic Trends – Out to 2040. Fourth edition*, 12th January, 2010. MOD UK.
http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/38651ACB-D9A9-4494-98AA-1C86433BB673/0/gst4_update9_Feb10.pdf, nedlastet 17.03.2011.
- Nasa (2009): “Nasa-Funded Study Reveals Hazards of Severe Space Weather”.
www.nasa.gov/topics/solarsystem/features/spaceweather_hazard.html (nedlastet 07. 04.2011).
- NRC (2008): *Severe space weather events – Understanding societal and economic impacts. A workshop report*, National Research Council (NRC), Washington D.C.
- NSM (2009): *Rapport om sikkerhetstilstanden 2009. Ugradert versjon*, Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM), side 1-10,
<https://www.nsm.stat.no/Documents/Risikovurdering/Rapport%20om%20sikkerhetstilstanden%202009.pdf>, nedlastet 19.07.10
- Neumann, I., Sending O.J. (2010): *Governing the Global Polity*. University of Michigan Press.
- Norcert (2010): *NorCERT-Månedsrapport*. Nasjonal sikkerhetsmyndighet, mai 2010, side 1-8.
- Norges Bondelag (2010): *Merkesteiner i landbrukets historie*. <http://bondelaget.no/merkesteiner-landbrukets-historie/category2625.html>, nedlastet 16.09.2010.
- NOU (2009): *Lov om offentlige undersøkelseskommisjoner*. Norges offentlige utredninger 2009:9. Det kongelige Justis- og politidepartement.
- Norsk institutt for skog og landskap (2010): *Skogbrann på godt og vondt*, www.skogoglandskap.no/fagartikler/2008/skogbrann_paa_vondt_og_godt, nedlastet 16.09.2010.
- NTB (2010a): ”Norge har ingen kornlagre”. <http://e24.no/makro-og-politikk/article3653448.ece>, oppdatert 16.05.10, nedlastet 16.09.2010.
- NTB (2010b): ”Null kornlagre i Norge”, www.dn.no/forsiden/politikkSamfunn/article1899799.ece, oppdatert 18.05.10, nedlastet 16.09.2010.

OCIEP (2002): *Geomagnetic Storms - Reducing the Threat to Critical Infrastructure in Canada*, Office of Critical Infrastructure and Emergency Preparedness, Report TA02-00, 25th April 2002, <http://www.solarstorms.org/CanadaPipelines.html>, nedlastet 18.02.2011.

OIE (2010): *Foot and mouth disease, Aetiology*, World Organization for Animal Health (OIE), http://www.oie.int/eng/maladies/Technical%20disease%20cards/FOOT%20AND%20MOUTH%20DISEASE_FINAL.pdf, nedlastet 06.11.10.

OLF (2010): Oljevernberedskap, *Faktaark fra OLF Oljeindustriens Landsforening*. <http://www.olf.no/PageFiles/8795/oljevernberedskap.pdf>, nedlastet 16.09.2010.

Ot. prp. nr. 35 (2008-2009): *Om Lov om Statens finansfond og lov om Statens obligasjonsfond*. Det kongelige Finansdepartement.

PST (2011): *Åpen trusselvurdering 2011*, Politiets sikkerhetstjeneste (PST). http://www.pst.politiet.no/Filer/utgivelser/trusselvurderinger/NTV2011_web.pdf, nedlastet 18.03.2011.

Pruyt, E., Diederik, W. (2008): *Multiple Criteria Decision Making for Sustainable Energy and Transportation Systems. Lecture Notes in Economics and Mathematical Systems*, 2010, Volume 634, Part 2, 133-143, DOI: 10.1007/978-3-642-04045-0_11

Ralston, B., Wilson T. (2006): *The Scenario Planning Handbook: Developing Strategies in Uncertain Times*, Thompson Publishing.

Rogalands avis (2011): Spesialside om Nokas-saken. www.rogalandsavis.no/nyheter/nokas, nedlastet 18.03.2011.

Rørslett, K., Weiby, H.E (2010): "Økt spionasje mot Norge", *NRK*, 4. februar 2010, <http://nrk.no/nyheter/norge/1.6977384>, nedlastet 16.07.10

Schwartz, P. (1991): *The Art of the Long View*. New York: Doubleday, 1991.

Shell (2008a): *Exploring the future – Scenarios: An Explorer's Handbook*. <http://www.shell.com/scenarios>, nedlastet 18.03.2011

Shell (2008b): *Scenarios – An Explorer's Guide*, Shell International http://www-static.shell.com/static/public/downloads/brochures/corporate_pkg/scenarios/explorers_guide.pdf, nedlastet 18.02.2011

Shell (2008c): *Shell Energy Scenarios to 2050*, Shell International, http://www-static.shell.com/static/public/downloads/brochures/corporate_pkg/scenarios/shell_energy_scenarios_2050.pdf, nedlastet 18.03.2011.

Statens strålevern (2010): *Virksomhetsplan for 2010*. StrålevernRapport 2010:1, Østerås: Statens strålevern, 2010:11-12, <http://www.nrpa.no/dav/6ff2b5d7c2.pdf>, nedlastet 30.07.2010

Stortingsmelding nr. 22 (2007-2008): *Samfunnssikkerhet. Samvirke og samordning*, Det kongelige Justis- og politidepartement.

Stortingsmelding. nr. 35 (2003-2004): *Felles kamp mot fattigdom. En helhetlig utviklingspolitikk*. Det kongelige Utenriksdepartement.

Stortingsproposisjon.nr. 48 (2007-2008), *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*, Det kongelige Forsvarsdepartement.

Støre, J.G. (2010), Die G-20 ist ein Rückschritt in der Zusammenarbeit, *Neue Zürcher Zeitung*, 21. Mai 2010.

Svenes, K. (2009a): *Romvær – et eksempelstudium*, FFI/Rapport-2009/02112.

Svenes, K. (2009b): *Romvær – prosesser og effekter*, FFI/Rapport 2009/01071.

Symantic (2010): *Symantic Internet security Threat Report, April 2010, Regional Data Sheet – Europe, Middle East, and Afrika*, 2010: 2-24.

Symantic (2010): *Symantic Global Internet Security Threat Report, Trends for 2009*, Vol XV, april 2010:7-19

Særbø, S.H. (2007): Strakstiltak i Norge etter munn- og klovsykeutbruddet - Viktig at alle som har vært i landet ikke kommer i kontakt med norske dyr.

<http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/08/04/507950.html>, nedlastet 18.03.2011.

Sæter, R.A. (2010): "Risk of blowout on Norway's Gullfaks C: Statoil has no control over the situation, says Bellona President Hauge",

http://www.bellona.org/articles/articles_2010/dutch_ccs_money, nedlastet 18.03.2011.

UDI (2010): "Beboere i mottak 2010 - fordelt på mottak til og med 30. juni 2010",

<http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Beboere-i-mottak/Beboere-i-mottak-2010---fordelt-pa-mottak/>, nedlastet 30.07.2010.

UDI (2009): "Asylsøknader fordelt på statsborgerskap 2000-2009",

<http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Asylsoknader-fordelt-pa-statsborgerskap/Asylsoknader-fordelt-pa-statsborgerskap-2000-2009/>, Oppdatert 23.04.99 kl. 17:37, nedlastet 30.07.2010.

van der Heijden, K. (2005): *Scenarios – The Art of Strategic Conversation, 2nd Edition*. John Wiley & Sons, Ltd.

Vatnøy, H (2010): "EU frykter ny atomulykke," *TV2 Nyhetene*, <http://www.tv2nyhetene.no/eu-frykter-ny-atomulykke-8965.html>, nedlastet 30.07.2010.

Vegstein, L., U. S. (2007): Årets ord, *E24*, 31. desember 2007, <http://e24.no/boers-og-finans/article2145134.ece>, nedlastet 18.03.2011.

Wack, P. (1986). *Strategic Planning in Shell, Series No. 1*, Shell International Petroleum Company Limited, Group Planning, PL86R21, March 1986.

Walløe, L. (2010): "Var Yersinia pestis årsak til svartedauden?" *Tidsskrift for Den norske legeforening*, Nr 20, 127:3193. http://www.tidsskriftet.no/index.php?seks_id=1625035, nedlastet 16.09.2010.

WEF (2010): *Global Risks 2010, A Global Risk Network report*. World Economic Forum January 2010. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalRisks_Report_2010.pdf, nedlastet 18.03.2011.

WWF (2010): *Stille etter stormen? – Olje i paradiset – hva "Full City" har lært oss om norsk oljevern*. 31. juli 2010. Oslo.

Ytre-Eide M. A., Standring W.J.F., Amundsen I., Sickel M., Liland A., Saltbones J., Bartnicki J., Haakenstad H., Salbu B.(2009): *Konsekvenser for Norge ved en tenkt ulykke ved Sellafield-anlegget, Potensielt utslipp – transport og nedfall*. The Norwegian Meteorological Institute, Norwegian University of Life Sciences, Strålevern Rapport 2009:6. <http://www.nrpa.no/dav/67148ac7c1.pdf>, nedlastet 30.07.2010

Østereng, T. (2010): *Er oljevernberedskapen i nord god nok? Ei scenarioanalyse av stort oljeutslipp fra tankskip i Barentshavet*, FFI-rapport 2010/02128.

Aas, P.S (2010): "Skogbrann – vern og slokking", <http://skogbrand.no/ressurser/svs.pdf>, nedlastet 16.09.2010.